

bisa
perspective .brussels
brussels instituut voor statistiek en analyse

SOCIAAL- ECONOMISCH OVERZICHT 2023

**Economische, sociale en milieucontext
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest**

DECEMBER 2023

SOCIAAL-ECONOMISCH OVERZICHT 2023

Economische, sociale en milieucontext
van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

REDACTIE

Auteurs

BISA: Bram DE LANGE, Anne FRANKLIN, Roger KALENGA-MPALA, Pierre-François MICHIELS, Olivier POUPAERT, Pierre-Philippe TREUTENS, Morgane VAN LAETHEM, Isaline WERTZ, Pierre-François WILMOTTE

Federaal Planbureau: Zaccharia BOUSNINA

Leefmilieu Brussel: Sandrine DAVESNE, Sophie LEDOUX, Véronique VERBEKE

Wetenschappelijk comité

Aina ASTUDILLO FERNANDEZ, Dries CUYVERS, Xavier DEHAIBE, Dieter DEMEY, Amynah GANGJI, Mattéo GODIN, Jean-Pierre HERMIA, Simon STANDAERT, Isaline WERTZ

Wetenschappelijke coördinatie van het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

Astrid ROMAIN

COVER

Kaligram

LAY-OUT

Kaligram

VERTALING

Vertaald door Production SA en de interne vertaalafdeling van Perspective.brussels

Herlezing: Dries CUYVERS, Dieter DEMEY, Faiza DJAIT, Gwendoline MOREAU, Nils SCHNIZLER, Toon VERMEIR

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Astrid ROMAIN, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA)

VOOR MEER INFORMATIE

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse

bisa@perspective.brussels - www.bisa.brussels

INHOUDSTABEL

A. ECONOMISCHE DIMENSIE	7	C. MILIEUDIMENSIE	59
I DE INTERNATIONALE EN NATIONALE ECONOMISCHE CONTEXT	8	XII ENERGIEVERBRUIK	60
I.1 Internationaal	8	XII.1 Gewestelijke energiebalans	60
I.2 België	9	XII.2 Energie-intensiteit	61
II ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	12	XII.3 Impact van de gezondheidscrisis	62
II.1 Projecties voor de economische activiteit voor de periode 2022-2023	12	XIII UITSTOOT IN DE LUCHT	63
II.2 Projecties voor de economische activiteit in de periode 2024-2028	15	XIII.1 Broeikasgassen	64
III DEMOGRAFIE VAN DE ONDERNEMINGEN	17	XIII.2 Fijn stof	64
III.1 Kenmerken van de Brusselse ondernemingen	17	XIII.3 Voorlopers van troposferisch ozon	64
III.2 Oprichtingen, stopzettingen en migraties van ondernemingen	19	XIII.4 Verzurende stoffen	65
III.3 Faillissementen van ondernemingen	21	XIII.5 Impact van de gezondheidscrisis	65
IV ONDERZOEK EN ONTWIKKELING	23	XIV WATERVERBRUIK	66
IV.1 Uitgaven voor O&O-activiteiten	23	XV STEDELIJK AFVAL IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST	68
IV.2 Budgettaire overheidskredieten voor O&O-activiteiten	25	XV.1 Evolutie van het stedelijk afval	68
V DE ARBEIDSMARKT	27	XV.2 Samenstelling van het stedelijk afval	69
V.1 Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt in 2022 en 2023	27	XV.3 Verwerking van het stedelijk afval	69
V.2 Situatie op de arbeidsmarkt in 2023	29		
V.3 Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt voor de periode 2024-2028	31		
B. SOCIALE DIMENSIE	33		
VI BEVOLKING	34		
VI.1 Evolutie van de Brusselse bevolking in het jaar 2022	34		
VI.2 Bevolking op 1 januari 2022	36		
VI.3 Een jonge en vrouwelijke Oekraïense immigratie	36		
VI.4 Bevolkingsstabilisatie in de komende jaren	37		
VII INKOMENS VAN DE BRUSSELAARS	38		
VII.1 Beschikbaar inkomen per inwoner	38		
VII.2 Totaal beschikbaar inkomen	40		
VIII CONSUMPTIE-UITGAVEN VAN DE GEZINNEN	42		
IX BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND	46		
IX.1 Inkomens uitgekeerd door de OCMW's	46		
IX.2 Armoederisico en begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming	49		
X SCHOOLBEVOLKING	52		
XI HUISVESTING	54		
XI.1 De koopmarkt	55		
XI.2 De particuliere huurmarkt	56		
XI.3 De sociale woningen	56		

HOOFDSTUK I

DE INTERNATIONALE EN NATIONALE ECONOMISCHE CONTEXT

In het kort:

Na een sterke economische groei in 2021 (+ 6,0 %), koelde de wereldwijde economische activiteit in 2022 af (+ 3,5 %). Het uitbreken van de oorlog in Oekraïne deed de inflatie verder ontsporen, en het vertrouwen van consumenten en ondernemingen sterk dalen tijdens de eerste maanden van 2022. Dalende energieprijzen en vele renteverhogingen hebben de inflatie doen afnemen tijdens het jaareinde van 2022.

Hoewel de inflatie daalt doorheen 2023, blijft de kerninflatie (zonder volatiele elementen zoals energie- en voedselprijzen) hardnekkig hoog. Centrale banken zullen hun monetair beleid afstemmen op de evolutie in de kerninflatie. Verdere renteverhogingen, die de economische activiteit afremmen, zijn hierdoor niet uit te sluiten. Alles in beschouwing nemend, zal het mondiale bbp in 2023 naar verwachting met 3,0 % groeien, iets minder dan in 2022. Het bbp in de eurozone zal naar verwachting met slechts 0,9 % groeien. In 2024 zou de economische groei constant blijven op 3,0 %. De eurozone zal in dezelfde periode naar verwachting met 1,5 % groeien.

De Belgische economie zou naar verwachting met 1,0 % groeien in 2023, om dan licht te versterken in 2024 tot 1,3 %. De inflatie zou verder normaliseren: van 4,4 % in 2023 naar 4,1 % in 2024. Het zou echter tot 2025 duren vooraleer de inflatie daalt onder de 2 %.

1.1 INTERNATIONAAL

Het jaar 2022 was een bewogen jaar voor de wereldeconomie. In het jaarbegin domineerden COVID-19, het strikte Chinese covidbeleid en de hoge inflatie het nieuws. Een tweetal maanden ver in het nieuwe jaar, diende zich **een geopolitieke schok aan met de inval van Rusland in Oekraïne. Naarmate het jaar 2022 vorderde, milderden de effecten van het conflict op de wereldwijde economie, en verbeterden de groeivoorzichten.** China hief het strikte covidbeleid op, wat bijdroeg tot een verdere normalisering van de wereldhandel, het milderen van toeleveringsproblemen en de wereldwijde economische groei. Ook de prijzen voor olie en gas daalden sterk in het laatste kwartaal, en zo ook de inflatie.

Gegeven de ernst van de geopolitieke schok veroorzaakt door de oorlog, bleek de wereldeconomie robuust. **Het mondiale bbp groeide met 3,5 %** (na een groei van 6,0 % in 2021). **In de eurozone is het bbp in 2022 ook met 3,5 % gestegen** (zie tabel 1.1.1). De hoofdverantwoordelijken voor deze degelijke groeicijfers waren de huishoudelijke consumptie, overheidsconsumptie en investeringen (Europese Commissie, 2023; IMF, 2023; OESO, 2023)¹.

De inflatie was zeer hoog in 2022. Voor de eurozone bedroeg de inflatie gemiddeld 8,4 % in 2022. Dit is een sterke toename in vergelijking met 2021 (2,6 %) en het historisch gemiddelde over de periode 2013-2019 (0,9 %, OESO, 2022; OESO, 2023). Geconfronteerd met de hoge graad van onzekerheid en hardnekkigheid van de inflatie daalde het vertrouwen van consumenten en ondernemers wereldwijd. **Om de hoge inflatie een halt toe te roepen, begonnen centrale banken voor het eerst sinds jaren hun rentevoeten op te trekken en/of steun af te bouwen** (IMF, 2023; OESO, 2023).

In 2023 zijn er diverse krachten die het verloop van de wereldwijde economische activiteit drijven:

- › Enerzijds beginnen de vele renteverhogingen door centrale banken wereldwijd te wegen op de economische activiteit, via een lagere groei in toegekende kredieten door banken. Ook lijkt het Chinese herstel na het opheffen van de lockdowns voor COVID-19 aan vaart te minderen.
- › Anderzijds maakte de wereldeconomie sinds eind vorig jaar gunstige evoluties door: de toeleveringsproblemen lijken voorbij, COVID-19 wordt niet langer aanzien als een wereldwijd gezondheidsrisico en ook de inflatie neemt wereldwijd af (IMF, 2023).

Al met al, voor 2023 wordt verwacht dat het mondiale bbp met 3,0 % zal toenemen, iets minder dan in 2022. Het bbp in de eurozone zou met 0,9 % groeien. Zowel het wereldwijde groeicijfer als dit van de eurozone kan voornamelijk worden toegeschreven aan de groei van de dienstensector die voordeel haalt een verandering in consumentenvoorkeur richting diensten. De nijverheidssector lijkt dan weer te vertragen. **In 2024 zou de economische groei constant blijven op 3,0 %. De eurozone zou over dezelfde periode met 1,5 % groeien (IMF, 2023).**

Volgens schattingen blijft de inflatie nog steeds te hoog in 2023 en 2024. In 2023 zou de inflatie in de eurozone gemiddeld 5,4 % bedragen (ECB, 2023). Hoewel de algemene inflatie gedaald is, door een vertragende Chinese economische groei, lagere prijzen voor energie en normalisering van wereldwijde toeleveringsketens, is de kerninflatie (inflatie zonder energieprijzen en voeding) erg hardnekkig, en daalt deze maatstaf langzamer dan verwacht. **In 2024 zou de inflatie in de eurozone met 5,4 % nog steeds hoger uitvallen dan de doelstelling van de ECB (2 %).**

Voor de arbeidsmarkt in de eurozone worden geen grote schokken verwacht. **Zowel de werkgelegenheidsgraad als de werkloosheidsgraad zouden vrijwel stabiel blijven** over de periode 2023-2024, respectievelijk 64 % en 11 % (ECB, 2023). Het overheidstekort en de globale schuldgraad van de eurozone zou licht afnemen, naar respectievelijk -3,2 % en 90,8 % van het bbp van de eurozone in 2023 (in 2022 was het overheidstekort -3,7 % van het bbp en de overheidsschuld 93,1 %). Hoofdverantwoordelijke hiervoor is het uitdoven van steun om de gevolgen te verzachten van COVID-19 en de hoge energieprijzen. Beide maatstaven zouden in 2024 verder dalen naar -2,5 % en 89,9 % in 2024.

TABEL 1.1.1: Jaarlijkse evolutie van het bbp tegen constante prijzen (groei in %)

	2021	2022	2023 ^(p)	2024 ^(p)
Wereld	6,0	3,5	3,0	3,0
Ontwikkelde landen	5,4	2,7	1,5	1,4
Verenigde Staten	5,9	2,1	1,8	1,0
Eurozone	5,3	3,5	0,9	1,5
Duitsland	2,6	1,8	-0,3	1,3
Frankrijk	6,4	2,5	0,8	1,3
Opkomende landen en ontwikkelingslanden	6,8	4,0	4,0	4,1
Aziatische opkomende landen	7,5	4,5	5,3	5,0
Waaronder China	8,4	3,0	5,2	4,5

Bronnen: IMF (2022) en IMF (2023)
(p) Projectie

1.2 BELGIË

Als kleine open economie is de Belgische economie kwetsbaar voor internationale schokken. Doorheen 2022 ondervond de Belgische economische activiteit een sterke impact van de Russische inval en de (in)directe gevolgen. De sterke toename in energieprijzen doorheen het jaar dreef ook in België de inflatie verder de hoogte in, deed het vertrouwen dalen en ook de economische dynamiek. **Uiteindelijk groeide de Belgische economie met 3,2 % in 2022 (zie tabel 1.2.1). De inflatie bedroeg 9,6 % in 2022.**

Volgens de prognoses van het Federaal Planbureau zal de groei van de Belgische economische activiteit vertragen, naar een groei van het bbp van 1,0 % in 2023. Beschikbare gegevens over het eerste kwartaal van 2023 tonen aan dat het Belgisch bbp is toegenomen met 0,5 % in vergelijking met het laatste kwartaal van 2022. In vergelijking met een jaar eerder bedraagt de economische groei 1,4 %. De consumptie van de huishoudens (+ 0,6 % op kwartaalbasis) en vooral de bedrijfsinvesteringen (+ 1,9 % op kwartaalbasis) zijn verantwoordelijk voor deze groei (NBB, 2023). **De meest recente raming geeft aan dat de Belgische economie met 0,2 % is gegroeid** in het tweede kwartaal van 2023. In vergelijking met het tweede kwartaal van 2022 is het Belgische bbp met 0,9 % toegenomen. België volgt de internationale trendverschuiving richting de dienstensector. Deze sector zag haar activiteit met +0,5 % groeien. Met een groei van +0,1 % zag ook de bouw haar activiteit licht toenemen. De nijverheidssector zette een daling neer met -1,0 % over het tweede kwartaal van 2023 (NBB, 2023). **Voor het derde kwartaal verwacht de NBB een gelijkwaardige groei in het bbp met 0,2 % op kwartaalbasis.**

¹ De consumptie van de huishoudens werd sterk ondersteund door allerlei steunmaatregelen van overheidswege, opgebouwd spaargeld tijdens COVID-19 en een sterke arbeidsmarkt.

Eens te meer zijn de gezinsconsumptie en bedrijfsinvesteringen de aandrijvers van deze groei. Aanhoudende zwakte in de internationale economie zou ervoor zorgen dat de groei van de import en export negatief blijft (NBB, 2023).

Een verbetering van de wereldhandel in 2024 zou een licht positief effect hebben op de bbp-groei. In 2024 zou de groei hierdoor 1,3 % bedragen (FPB, 2023).

Het Federaal Planbureau voorspelt een langzame daling van de inflatie. De inflatie zou afkoelen tot 4,4 % in 2023, in vergelijking met 9,6 % in 2022. De gunstige evolutie in energieprijzen is de voornaamste oorzaak van de daling in inflatie. Terzelfdertijd zijn er ook nog andere factoren die een geleidelijke daling in de inflatie bevorderen, zoals het herstel van de aanvoerketens en het optrekken van de rente door centrale banken. **Voor 2024 verwacht het Federaal Planbureau een inflatie van 4,1 %. In 2025 zou de inflatie lager uitvallen dan 2 %, wat overeenstemt met de doelstelling van de Europese Centrale Bank (FPB, 2023; NBB, 2023).**

De sterke groei van de werkgelegenheid in 2022 (+100 400 banen) was voor een stuk te danken aan het herstel van de schok na COVID-19. Verwacht wordt dat deze uitzonderlijk sterke groei zich niet zal herhalen in 2023. Voor 2023 verwacht het FPB een groei van +49 700 banen. De marktsector zou voor een groot stuk verantwoordelijk zijn voor de creatie van deze banen. De overheidswerkgelegenheid zou verder verzwakken. Voor 2024 verwacht het FPB een verzwakking in de toename in het aantal banen (+ 40 300, FPB, 2023).

De werkloosheidsgraad zou licht toenemen in 2023. Deze stijging zou onder andere worden verklaard door de inschrijving van Oekraïense vluchtelingen als werkzoekenden (deze inschrijvingen liggen op het hoogste niveau in 2023 volgens de gehanteerde hypothesen van het Federaal Planbureau). **De werkloosheidsgraad zal in 2023 naar verwachting 8,5 % bedragen en 8,3 % in 2024 (FPB, 2023).**

Verwacht wordt dat het overheidstekort terug zal toenemen in 2023, na een periode van daling door het sterke economisch herstel na COVID-19. Het overheidstekort zou toenemen van 3,9 % van het bbp in 2022 naar 4,8 % van het bbp in 2023. De toename in tekort is voornamelijk het gevolg van een stijging in de rentelasten, het effect van de hoge inflatie op ontvangsten en uitgaven en een vertragende economie. **Het overheidstekort zou licht afnemen in 2024 naar 4,7 % van het bbp.** De voornaamste oorzaken zijn het uitdoven van steunmaatregelen gelinkt aan de energiecrisis en de licht hogere economische groei in 2024 (FPB, 2023).

Aan de in dit hoofdstuk gepresenteerde **prognoses liggen grote onzekerheden ten grondslag**, bovendien blijven er grote uitdagingen bestaan die de wereldwijde (Belgische) economische dynamiek kunnen beïnvloeden:

- › **Het tijdperk van lage rentevoeten is voorbij**, maar vele landen hebben hoge schulden. Hoge rentevoeten brengen herfinanciering hiervan in het gedrang en kunnen samen met lagere economische groei leiden tot **een schuldencrisis**.
- › Ook bedrijven en banken dienen schulden te herfinancieren. Hogere rente bemoeilijkt dit proces, en kan ertoe leiden dat sommige bedrijven het faillissement aanvragen. Wanneer dergelijke bedrijven erg groot zijn (**systemisch**) kan dit leiden tot ruimere effecten binnen de economie en kunnen meerdere bedrijven impact ondervinden².
- › **Hoewel de algemene inflatie daalt, daalt de kerninflatie (inflatie zonder energieprijzen en voeding) veel trager.** Centrale banken zullen hun beleid afstemmen op het verloop van de kerninflatie. Wanneer deze maatstaf trager daalt dan verwacht, zullen mogelijk verdere verhogingen in rentevoeten volgen, die de economische groei zullen doen afnemen³. Recente extreme weerfenomenen en El Nino verstoren de wereldwijde voedselproductie, wat een prijsverhogend effect kan hebben op allerhande voedingsproducten en de algemene inflatie terug kan doen opveren.
- › **Een te langzaam dalende kerninflatie kan het vertrouwen en de koopkracht van de gezinnen erg onder druk zetten.** Gezinnen kunnen hierdoor hun consumptie sterk gaan terugschroeven wat de economische activiteit zal doen afnemen.
- › De oorlog tussen Rusland en Oekraïne is zijn tweede jaar ingegaan. Hoewel de oorlog in een soort van 'standstill' is beland, **zijn de risico's op escalatie – en verstrekkende economische gevolgen – helemaal niet van de baan.**
- › **Er is geen garantie dat de energieprijzen blijven dalen.** De dalende trend is deels te wijten aan meevallers: gunstig weer en een lage Chinese vraag. **Ook het verloop van de olieprijs is erg onzeker en onderhevig aan geostrategische overwegingen van olieproducerende landen.**

² De gebeurtenissen met Silicon Valley Bank in de VS en Credit Suisse illustreren dit gegeven.

³ De voornaamste rentevoet van de ECB noteert ondertussen op 4 %. Verwacht wordt dat de ECB in haar volgende rentevergadering in september terug overgaat tot een verhoging van deze rentevoet, dit omwille van de inflatie die trager daalt dan de ECB wenselijk acht.

TABEL I.2.1: Kerncijfers voor de Belgische economie (Wijzigingspercentage in volume, tenzij anders aangegeven)

	2021	2022	2023 ^(p)	2024 ^(p)
Consumptieve bestedingen van de particulieren	5,5	4,1	2,6	1,4
Consumptieve bestedingen van de overheid	4,8	3,2	0,2	0,9
Bruto vaste kapitaalvorming	4,9	-0,8	3,5	2,7
Totaal van de nationale bestedingen	5,6	3,1	1,7	1,6
Uitvoer van goederen en diensten	11,3	5,1	-1,2	1,7
Invoer van goederen en diensten	10,7	4,9	-0,4	2,0
Netto-uitvoer (bijdrage tot de groei van het bbp)	0,7	0,2	-0,7	-0,3
Bruto binnenlands product in volume	6,1	3,2	1,0	1,3
Nationaal indexcijfer der consumptieprijzen	2,4	9,6	4,4	4,1
Reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	1,3	-1,3	3,5	0,4
Spaarquote van particulieren (in % van het beschikbaar inkomen)	17,0	12,4	13,1	12,1
Werkgelegenheidsgraad (concept EU2020 (20-64 jaar; definitie EAK) (%))	70,6	71,9	72,4	72,9
Binnenlandse werkgelegenheid (jaargemiddelde verandering, in duizendtallen)	90,8	101,4	49,7	40,3
Werkloosheidsgraad	8,4	8,1	8,5	8,3
Vorderingensaldo van de overheid (in % van het bbp)	-5,6	-3,9	-4,8	-4,7
Overheidsschuld (in % van het bbp)	109,2	105,1	105,4	105,9

Bron: FPB (2023)
(p) Projectie.

BIBLIOGRAFIE:

Europese Commissie (2023), "European Economic Forecast, Summer 2023", European Economy Institutional Paper 200, Europese Commissie

Europese Centrale Bank (2023), "Macroeconomic projections", Europese Centrale Bank

Federaal Planbureau (2023), "Economische vooruitzichten 2023-2028 van februari 2023", FPB

Federaal Planbureau (2023), "Economische vooruitzichten 2023-2028 van juni 2023", FPB

Federaal Planbureau (2023), "Economische begroting – Economische vooruitzichten 2023-2024 – september 2023", FPB

Federaal Planbureau (2023), "Index der consumptieprijzen – Inflatievoorzichten", FPB

Internationaal Monetair Fonds (2022), "World Economic Outlook Update, October 2022: Countering the Cost-of-Living Crisis", IMF, World Economic Outlook

Internationaal Monetair Fonds (2023), "World Economic Outlook, April 2023: A Rocky Recovery", IMF, World Economic Outlook

Internationaal Monetair Fonds (2023), "World Economic Outlook, July 2023: Near-Term Resilience Persistent Challenges", IMF, World Economic Outlook

Nationale Bank van België (2023), "Business Cycle Monitor", NBB

Nationale Bank van België (2023), "De economische groei vertraagt tot 0,2 % in het tweede kwartaal van 2023", NBB

OESO (2022), "Economische vooruitzichten van de OESO. Tussentijds verslag maart 2022. Economic and Social Impacts and Policy Implications of the War in Ukraine", OESO

OESO (2023), "Economische vooruitzichten van de OESO", OESO

HOOFDSTUK II

ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

In het kort:

In 2022 hebben onzekerheid in verband met de geopolitieke context, stijgende energieprijzen en inflatie een rem gezet op het economische herstel dat zich het jaar voordien in de drie Belgische gewesten aftekende. Toch blijft de economische groei in het Brussels Gewest aanhouden, met een groot aantal nieuwe banen.

Doordat de gevolgen van de energiecrisis in 2023 nog voelbaar zijn, zou de groei van het Brusselse bbp aanzienlijk vertragen, net als de toename van de binnenlandse werkgelegenheid.

Voor 2024 voorspellen de prognoses een verbetering van het economische klimaat van de Eurozone, vooral aangewakkerd door het herstel van de activiteiten binnen de verwerkende industrie. Deze opleving zal naar verwachting niet ten goede komen aan het Brussels Gewest, waar de groei van de binnenlandse werkgelegenheid en, in mindere mate, van het bbp waarschijnlijk zal nog afnemen.

Op middellange termijn zou de groei van de economische activiteit en de werkgelegenheid moeten terugkeren naar niveaus die vergelijkbaar zijn met die van het decennium vóór de gezondheids crisis. Verwacht wordt dat het bbp in het Brussels Gewest in de periode 2025-2028 gemiddeld met 1,1 % per jaar zal groeien, terwijl de binnenlandse werkgelegenheid naar verwachting met 0,5 % per jaar zal toenemen. In beide gevallen zijn de cijfers voor Brussel lager dan de prognoses voor Vlaanderen en Wallonië. Het verschil in groei met de andere twee gewesten zal evenwel kleiner zijn dan in het verleden. In totaal wordt verwacht dat er in Brussel iets meer dan 14 000 banen gecreëerd zullen worden tussen 2025 en 2028 (netto), of gemiddeld ongeveer 3500 per jaar. Het grootste deel van deze netto-jobcreatie zal plaatsvinden in de bedrijfstakken "overige marktdiensten" en "gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening".

Dit hoofdstuk heeft betrekking op de **verwachte evolutie van de economische activiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot en met 2028**⁴. Het richt zich op drie indicatoren,

namelijk het bruto binnenlands product, de binnenlandse werkgelegenheid en de investeringen (zie de definities aan het einde van het hoofdstuk).

De verwachte evolutie van deze drie indicatoren wordt geanalyseerd voor de recente periode, d.w.z. de jaren 2022 en 2023 (deel II.1), en voor de komende jaren, d.w.z. van 2024 tot 2028 (deel II.2). De analyse heeft betrekking op de resultaten op macro-economisch niveau voor het Brussels Gewest als geheel (zie tabel II.1.1) en op de resultaten op sectoraal niveau voor de toegevoegde waarde en de binnenlandse werkgelegenheid (zie tabellen II.1.2 en II.1.3).

II.1 PROJECTIES VOOR DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT VOOR DE PERIODE 2022-2023

Projecties voor 2022: Ondanks een vertraging blijft de economische groei in Brussel aanhouden en gaat deze gepaard met veel nieuwe banen

Na de forse krimp van de economische activiteit in 2020 als gevolg van de COVID-19-pandemie, **heeft het bbp in de drie Belgische gewesten zich in 2021 aanzienlijk hersteld**. Volgens de laatste regionale rekeningen heeft Vlaanderen de grootste opleving opgetekend, met een bbp-groei van 6,7 % in 2021, tegenover 6,1 % in Brussel en 4,8 % in Wallonië. Voor Brussel moet in het bijzonder worden opgemerkt dat de bedrijfstak "handel en horeca" veel meer te lijden had onder de gezondheids crisis dan in de andere twee gewesten.

In 2022 hebben de onzekerheid en de beperkingen in verband met de oorlog in Oekraïne, de stijgende energieprijzen en de historisch hoge inflatie (zie hoofdstuk I) een rem gezet op de dynamiek van het economische herstel. Hoewel de groei van de economische activiteit in het Brusselse Gewest vertraagt, blijft deze toch aanhouden en is deze hoger dan in de andere

twee gewesten. De projecties gaan uit van **een bbp-groei in Brussel van 3,5 % in 2022** (zie tabel II.1.1). De grotere weerbaarheid van de economische activiteit in Brussel tegen de conjunctuurvertraging in 2022, in vergelijking met de naburige gewesten, wordt grotendeels verklaard door de grotere dynamiek van de bedrijfstak "overige marktdiensten" (zie tabel II.1.2.). Deze bedrijfstak omvat verscheidene diensten aan bedrijven (in het bijzonder activiteiten van hoofdkantoren, die bijzonder belangrijk zijn in Brussel), maar ook vastgoedactiviteiten en bepaalde diensten aan personen.

TABEL II.1.1: Evolutie van de belangrijkste macro-economische aggregaten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (projecties) (in groeipercentages)

	2021	2022	2023	2024	Gemiddelde 2025-2028
Bruto binnenlands product	6,1	3,5	1,3	1,2	1,1
Bruto-investeringen*	-4,1	-0,6	2,6	4,4	2,0
Binnenlandse werkgelegenheid	0,9	1,8	0,8	0,5	0,5

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG
Noot: projecties vanaf 2022 (2021 voor bruto-investeringen in vaste activa).
* Exclusief residentiële investeringen

Wat de werkgelegenheid betreft, **is de groei van de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest in 2022 aanzienlijk versneld tot 1,8 %**. Dit komt neer op ongeveer 13 000 bijkomende werknemers in het gewest. Vooral in de bedrijfstakken "overige marktdiensten" en "overheidsdiensten en onderwijs" zullen er (netto) banen bijkomen (zie tabel II.1.3.). Er moet ook worden gewezen op het herstel van de werkgelegenheid in de Brusselse handel en horeca na twee opeenvolgende jaren van zware verliezen direct gelinkt aan de gezondheids crisis. Daartegenover staat dat de daling van het aantal arbeidsplaatsen in de bouwsector en de financiële sector heeft bijgedragen tot het afremmen van de Brusselse werkgelegenheidsdynamiek.

Volgens de prognoses **is het totale investeringsvolume in het Brussels Gewest gedaald met 0,6 % in 2022** (-1,4 % op nationaal niveau). Dit doordat het klimaat van onzekerheid, de sterke stijging van de langetermijnrente en de strengere voorwaarden voor bankkredieten de investeringsbeslissingen van bedrijven hebben beïnvloed. Deze factoren oefenen ook invloed uit op de overheidsinvesteringen in Brussel, met zowel een afname van de investeringen door de federale overheid als een daling van de bedragen die worden geïnvesteerd door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in het bijzonder in zijn tunnels.

Projecties voor 2023: de groei van het bbp en de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest vertraagt aanzienlijk

De gevolgen van de energiecrisis zullen waarschijnlijk blijven drukken op de verwachte economische groei in de drie gewesten in 2023. Hoewel de inflatie begint te dalen, blijft ze hoog, net als de onderliggende inflatie (d.w.z. het inflatiecijfer zonder energie en voedsel). In het algemeen kan worden gesteld dat een hoge inflatie het concurrentievermogen van bedrijven vermindert en hun investeringen afremt, waardoor het potentieel voor economische groei afneemt. Tegen deze achtergrond **wordt verwacht dat de bbp-groei in Brussel zal vertragen tot 1,3 % in 2023**, wat nog steeds hoger is dan in Wallonië en slechts iets lager dan in Vlaanderen (respectievelijk 0,9 % en 1,4 %). Verschillende bedrijfstakken zullen waarschijnlijk worden getroffen door deze vertraging (met name "vervoer en communicatie", "handel en horeca" en "overige marktdiensten"), waardoor hun bijdrage aan de groei van de economische activiteit in Brussel zal afnemen. De bijdrage van de bedrijfstak "overheidsdiensten en onderwijs" blijft daarentegen op peil en de bijdrage van de bouw en de financiële diensten stijgt.

Verwacht wordt dat de netto jobcreatie in 2023 sterk zal dalen als gevolg van de conjunctuurvertraging en het aanhoudende herstel van de gemiddelde arbeidsduur. In het Brussels Gewest zullen er naar verwachting bijna 6000 extra banen worden gecreëerd, meer dan half zoveel als het jaar voordien. Dit komt overeen met een **groei van de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel van 0,8 % in 2023**, gelijk aan de verwachte groei in Wallonië, maar lager dan de verwachte groei in Vlaanderen (+1,2 %). Na de korte opleving in 2022 wordt opnieuw banenverlies verwacht in de sectoren handel en horeca. De bouwsector daarentegen zal zijn aantal arbeidskrachten opnieuw zien groeien, na vier opeenvolgende jaren van daling.

De investeringen in België in 2023 zouden voordeel moeten halen uit:

- › een verbeterd ondernemersvertrouwen;
- › de impact van de verschillende relanceplannen die door de overheid worden opgezet (met name gefinancierd door Europese fondsen van de *Recovery and Resilience Facility*);
- › de investeringen van Elia in het elektriciteitsnet, die geleidelijk toenemen.

In het Brussels Gewest zal de groei van de investeringen naar verwachting toenemen tot 2,6 % in 2023 (tegenover 4,2 % op nationaal niveau). De snellere groei die wordt verwacht in Vlaanderen en Wallonië weerspiegelt de bijkomende impact van de investeringsplannen die specifiek zijn voor elk van deze twee gewesten en die rechtstreeks door deze gewesten worden gefinancierd (Plan Vlaamse Veerkracht en Plan de relance de la Wallonie).

⁴ De cijfers en analyses in dit deel zijn gebaseerd op de Regionale Economische Vooruitzichten 2023-2028 (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van het hoofdstuk).

TABEL II.1.2: Sectorale evoluties op het vlak van bruto toegevoegde waarde

	Aandeel (%)	Groei* (%)			Gemiddelden 2025-2028	
		2021	2022	2023	2024	Groei* (%)
1. Landbouw	0,0	-3,1	-9,3	1,1	1,4	0,00
2. Energie	2,7	-1,8	0,0	1,0	1,1	0,04
3. Verwerkende nijverheid	2,4	3,9	-0,4	-0,4	-0,8	-0,02
a. Intermediaire goederen	0,9	3,1	-4,4	-1,8	-2,0	-0,02
b. Uitrustingsgoederen	0,7	8,0	7,7	1,1	-0,1	0,00
c. Consumptiegoederen	0,8	1,5	-2,1	0,1	0,1	0,00
4. Bouw	2,3	-2,0	2,4	1,3	1,0	0,02
5. Marktdiensten	73,0	4,5	1,5	1,4	1,4	0,99
a. Vervoer en communicatie	8,8	6,6	0,8	1,7	1,9	0,17
b. Handel en horeca	8,6	4,8	0,9	1,1	0,2	0,01
c. Krediet en verzekeringen	20,5	0,2	1,0	1,2	1,1	0,21
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	4,7	1,0	1,3	1,5	1,0	0,04
e. Overige marktdiensten	30,5	7,2	2,1	1,6	1,8	0,55
6. Niet-verhandelbare diensten	19,6	1,5	1,4	0,8	0,6	0,12
a. Overheidsdiensten en onderwijs	19,5	1,5	1,4	0,8	0,6	0,12
b. Huishoudelijke diensten	0,1	1,8	4,2	-0,3	0,5	0,00
Totaal	100,0	3,6	1,4	1,2	1,2	1,15

Bron: FPB, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2023)

Noot: projecties vanaf 2022

* In volume

TABEL II.1.3: Sectorale evoluties op het vlak van binnenlandse werkgelegenheid

	Aandeel (%)	Groei (%)			Gemiddelden 2025-2028	
		2021	2022	2023	2024	Groei (%)
1. Landbouw	0,0	1,9	-0,2	-0,9	0,6	1
2. Energie	1,3	-0,5	0,0	0,8	-0,2	-22
3. Verwerkende nijverheid	2,4	-0,3	-0,3	-0,9	-1,6	-259
c. Intermediaire goederen	0,5	3,0	-0,8	-2,0	-3,8	-124
d. Uitrustingsgoederen	0,6	-1,9	1,5	0,7	-1,1	-48
e. Consumptiegoederen	1,3	-0,8	-1,0	-1,3	-1,0	-86
4. Bouw	2,9	-1,6	3,0	1,1	0,9	192
5. Marktdiensten	66,3	2,2	0,7	0,6	0,7	3.465
a. Vervoer en communicatie	7,0	1,8	0,0	-0,1	0,4	208
b. Handel en horeca	11,7	2,3	-1,0	-0,1	-0,5	-446
c. Krediet en verzekeringen	6,8	-1,0	-0,3	-0,8	-1,0	-452
d. Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	10,5	0,4	1,0	1,6	1,8	1.402
e. Overige marktdiensten	30,3	3,5	1,5	1,0	1,2	2.753
6. Niet-verhandelbare diensten	27,0	1,6	1,1	0,3	0,1	164
a. Overheidsdiensten en onderwijs	26,1	1,6	1,1	0,3	0,1	134
b. Huishoudelijke diensten	0,9	1,2	2,6	0,0	0,4	30
Totaal	100,0	1,8	0,8	0,5	0,5	3.541

Bron: FPB, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2023)

Noot: projecties vanaf 2022

II.2 PROJECTIES VOOR DE ECONOMISCHE ACTIVITEIT IN DE PERIODE 2024-2028

Projecties voor 2024: de verbetering van het economisch klimaat komt niet ten goede aan het Brussels Gewest

De prognoses voorspellen dat de internationale conjunctuur in 2024 zal verbeteren in de Eurozone, wat de Belgische economische groei zal stimuleren, voornamelijk door een toename van de activiteit in de verwerkende nijverheid. In deze omstandigheden zou Vlaanderen en nog meer Wallonië een versnelling van de bbp-groei kennen, in tegenstelling tot het Brussels Gewest, waar de bijdrage van de industriesector (relatief minder aanwezig in Brussel) praktisch nul zou blijven. Bijgevolg **zou de bbp-groei in Brussel in 2024 iets lager liggen, namelijk op 1,2 %**, wat lager is dan de verwachte waarden in de andere twee gewesten.

Tegelijkertijd zal de jobcreatie in het Brussels Gewest waarschijnlijk blijven vertragen, terwijl ze in de rest van het land stabiel blijft. **De groei van de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest zal naar verwachting vertragen tot 0,5 % in 2024**. Deze vertraging kan in het bijzonder worden verklaard door een aanzienlijke daling van het aantal gecreëerde banen (netto) in de bedrijfstak "overheidsdiensten en onderwijs".

De investeringen op Belgisch niveau zouden in 2024 verder worden gestimuleerd door de relanceplannen en door de ontwikkeling van het hoogspanningsnet, alsook door een lichte verbetering van de rendabiliteit van de bedrijven. Bovendien wordt verwacht dat de investeringen door lokale overheden sterk zullen stijgen in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen in 2024. Verwacht wordt dat **de investeringen in het Brussels Gewest in 2024 met 4,4 % zullen stijgen** (+3,2 % voor heel België).

Vooruitzichten op middellange termijn (2025-2028): de economische activiteit en de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest groeien in eenzelfde tempo als vóór de gezondheids crisis

Op middellange termijn, **over de periode 2025-2028, wordt verwacht dat de groei van het bbp in het Brussels Gewest gemiddeld 1,1 % per jaar zal bedragen**. Dit percentage is vergelijkbaar met dat van het decennium vóór de gezondheids-crisis (2010-2019). De komende jaren zal het Brussels Gewest, net als in het verleden, een ongunstig groeiverschil blijven vertonen ten opzichte van Vlaanderen en Wallonië (respectievelijk gemiddeld -0,5 pp en -0,2 pp). Dit verschil zou echter kleiner zijn dan in vergelijking met de periode 2010-2019. De bedrijfstak "overige marktdiensten" blijft veruit de belangrijkste motor van de groei van de economische activiteit in Brussel tussen 2025 en 2028, met een bijdrage van ongeveer de helft (gemiddeld 0,6 pp per jaar). Daarna volgen "krediet en verzekeringen" en "vervoer en communicatie", die elk 0,2 pp bijdragen. In vergelijking met de andere twee gewesten valt Brussel vooral op door de lagere groeibijdrage van de verwerkende nijverheid, de handel en de horeca en, in mindere mate, de bouwnijverheid.

Wat de evolutie van de werkgelegenheid op middellange termijn betreft, kunnen op Belgisch niveau drie elementen worden uitgelicht. In vergelijking met het recente verleden wordt de context voor de komende jaren gekenmerkt door een meer gematigde economische groei, een sterkere stijging van de reële lonen en de gemiddelde arbeidstijd per persoon, die nog steeds toeneemt, maar in een steeds trager tempo. In deze omstandigheden zal de groei van de nationale werkgelegenheid op middellange termijn waarschijnlijk zeer licht afnemen. **In het Brussels Gewest zal de binnenlandse werkgelegenheid tussen 2025 en 2028 naar verwachting met gemiddeld 0,5 % per jaar toenemen**, tegenover een stijging van 0,7 % in Wallonië en 1,0 % in Vlaanderen. De verwachte groei in Brussel tijdens deze periode is identiek aan die van het decennium 2010-2019, net als het groeiverschil ten opzichte van de andere twee gewesten. Het totale aantal gecreëerde banen (netto) in Brussel over de periode 2025-2028 zou uitkomen op iets meer dan 14 000 eenheden. Dit komt neer op ongeveer 3500 extra banen per jaar.

De grootste netto-jobcreatie komt van de bedrijfstakken "overige marktdiensten" en "gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening" (respectievelijk 2800 en 1400 extra banen per jaar). Op ruime afstand volgen de bouwnijverheid en "vervoer en communicatie", elk met bijna 200 netto nieuwe banen per jaar. In de bedrijfstak "overheidsdiensten en onderwijs" worden er naar verwachting iets meer dan honderd

banen gecreëerd, hoewel deze sector in het verleden een belangrijke bijdrage heeft geleverd (1700 netto nieuwe banen per jaar in het decennium 2010-2019). Daartegenover staat dat een aantal bedrijfstakken hun arbeidskrachten naar verwachting zullen zien krimpen in de periode 2025-2028. Dit is het geval bij handel en horeca en in de financiële sector (elk met 450 banen minder per jaar) en, in mindere mate, in de verwerkende nijverheid (260 banen minder per jaar). Er moet echter worden opgemerkt dat het verwachte banenverlies in deze drie bedrijfstakken aanzienlijk lager zou zijn dan wat gemiddeld werd opgetekend in de tien jaar voorafgaand aan de gezondheidscrisis.

In de periode 2025-2028 zouden de verbeterde rentabiliteit en de betere afzetvooruitzichten de investeringsbeslissingen van de Belgische bedrijven moeten stimuleren. Voor de

publieke sector daarentegen voorspelt het scenario een duidelijke daling van de investeringen op middellange termijn. Dit wordt met name verklaard door de daling van de investeringen door de lagere overheid na de gemeenteraadsverkiezingen in 2024 en door het aflopen van de verschillende relanceplannen tegen 2026-2027. Uiteindelijk zullen deze verschillende ontwikkelingen resulteren in een investeringsgroei van gemiddeld 1,6 % per jaar op nationaal niveau tussen 2025 en 2028. In het **Brussels Gewest** zal de dynamiek naar verwachting iets sterker uitpakken, met een **investeringsgroei van gemiddeld 2,0 % per jaar in de periode 2025-2028**. Na de vaak grote schommelingen van de voorbije jaren weerspiegelt dit tempo een terugkeer naar de meer gebruikelijke evolutie, dicht bij het gemiddelde van het decennium vóór de gezondheidscrisis (+2,3 % per jaar van 2010 tot 2019).

Definities en methodologische opmerkingen:

Gegevensbronnen

De analyse in dit hoofdstuk is gebaseerd op de *Regionale economische vooruitzichten 2023-2028*. Ze werden in juli 2023 gepubliceerd en zijn het resultaat van de gezamenlijke werkzaamheden van het Federaal Planbureau (FPB), het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA), *Statistiek Vlaanderen* en het Instituut Wallon de l'Évaluation, de la Prospective et de la Statistique (IWEPS), waarbij gebruik werd gemaakt van het macro-economisch HERMREG-model.

De in dit hoofdstuk aangehaalde gegevens voor de jaren 2022 tot en met 2028 (2021-2028 voor de investeringen) zijn **projecties**. Dit zijn dus geen waarden die daadwerkelijk zijn waargenomen, maar **schattingen afkomstig van het model en gebaseerd op bepaalde hypothesen**. Ook de cijfers voor het jaar 2022 zijn nog steeds ramingen. Dit komt omdat het verzamelen, samenstellen, verwerken en publiceren van economische gegevens voor een jaar X door de statistische instellingen tijd kost. Het is derhalve noodzakelijk een raming van deze gegevens te maken; deze is nuttig zolang de precieze reële gegevens voor jaar X niet bekend zijn.

De waargenomen gegevens van 2021 met betrekking tot het bbp, de bruto toegevoegde waarde, de binnenlandse werkgelegenheid en de investeringen zijn afkomstig uit de regionale rekeningen die in januari 2023 door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) zijn gepubliceerd.

Definities

In dit hoofdstuk wordt de ontwikkeling van de economische activiteit beoordeeld aan de hand van verschillende indicatoren. Dit zijn hun definities:

- › **Bruto toegevoegde waarde** wordt gedefinieerd als de waarde van alle goederen en diensten die in een land of gebied worden geproduceerd, verminderd met de waarde van het intermediair verbruik dat in het productieproces wordt gebruikt. Het meet dus de meerwaarde die economische actoren geven aan goederen en diensten van derden.
- › Het **bruto binnenlands product (bbp)** is de som van de bruto toegevoegde waarde van alle productieactiviteiten in een land of gebied gedurende een bepaalde periode, vermeerderd met de belastingen op producten en verminderd met de eventuele subsidies op producten.
- › De **binnenlandse werkgelegenheid** van een gebied is gelijk aan het aantal werknemers dat in dit gebied werkt, of deze werknemers nu in loondienst of zelfstandig zijn, en of ze al dan niet in het gebied wonen. In het geval van de zelfstandigen wordt de regio waar ze werken geacht de regio te zijn waar ze wonen.
- › **Investeringen** worden gemeten als bruto-investeringen in vaste activa. Bruto-investeringen in vaste activa komen overeen met de totale waarde van de activa die door bedrijven zijn verworven om ten minste een jaar lang in productieprocessen te worden gebruikt, minus de totale waarde van de activa van dit type die door dezelfde bedrijven zijn afgestoten.

De in dit deel gepresenteerde groeicijfers zijn reële groeicijfers, d.w.z. gecorrigeerd om het effect van de inflatie te neutraliseren (zie methodologische kader in hoofdstuk VII).

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2023), "Regionale economische vooruitzichten 2023-2028", FPB

Instituut voor de nationale rekeningen (Januari 2023), "Regionale rekeningen 2021", INR

Instituut voor de nationale rekeningen (Maart 2014), "Regionale rekeningen Toelichtingen van conceptuele en methodologische aard", INR

HOOFDSTUK III

DEMOGRAFIE VAN DE ONDERNEMINGEN

In het kort:

In 2022 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 118 314 btw-plichtige bedrijven. Vier op de vijf bedrijven hebben geen werknemers in loondienst en zijn actief in de dienstensector. In vergelijking met 2021 telt het Brussels Gewest meer bedrijven: hun aantal is met 2 773 gestegen, wat neerkomt op een groei van 2,4 %. Dat is hoger dan de groei in de twee voorgaande jaren (2,1 %).

De toename van het aantal bedrijven in 2022 is voornamelijk te danken aan een groter aantal oprichtingen (12 449) dan stopzettingen (8 746). Wat de stopzettingen betreft, zijn in 2022 1776 bedrijven failliet gegaan, 33 % meer dan in het voorgaande jaar. Die stijging hangt samen met de geleidelijke opheffing van de moratoria op faillissementen en het einde van de bedrijfssteun tijdens de recente crisissen.

De toename van het aantal bedrijven is in de voorbije jaren lager in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in de twee andere gewesten. Die lagere groei houdt enerzijds verband met een negatief migratiesaldo en anderzijds sinds enkele jaren ook met een daling van het aantal oprichtingen van bedrijven.

III.1 KENMERKEN VAN DE BRUSSELSE ONDERNEMINGEN

Een op de tien⁵ Belgische bedrijven is gevestigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dat komt overeen met 118 314 btw-plichtige bedrijven. Vergeleken met 2021 is het aantal bedrijven in het Gewest toegenomen met 2 773, een stijging met 2,4 %. Die toename is groter dan in 2020 en 2021 (2,1 %). De toename van het aantal bedrijven is echter lager in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in de rest van België. Hierdoor is het aandeel van de Brusselse bedrijven in België tussen 2021 en 2022 gedaald met 0,2 procentpunt naar 10,5 %.

Meer dan vier op de vijf Brusselse ondernemingen zijn actief in de dienstensector

De tertiaire sector is bijzonder belangrijk in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. En 2022 was 85 % van alle ondernemingen in het Gewest een dienstverlenend bedrijf, tegenover 77 % op nationaal niveau (zie tabel III.1.1). Het aandeel van de dienstverlenende bedrijven in Brussel neemt toe. Dit aandeel steeg tussen 2021 en 2022 (+2 979), terwijl het aantal bedrijven in de primaire sector stagneerde (+5) en daalde in de secundaire sector (-237).

⁵ Een Belgisch bedrijf is een bedrijf waarvan de maatschappelijke zetel in België is gevestigd. Zie de definities op het einde van dit hoofdstuk.

TABEL III.1.1: Aantal actieve ondernemingen per bedrijfstak op 31 december 2022

Economische sector	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		België		Aandeel in % van de ondernemingen van het BHG in het Belgische totaal
	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	
Primaire sector	266	0,2	49.639	4,4	0,5
Secundaire sector	17.571	14,9	213.041	19,0	8,2
Tertiaire sector	100.421	84,9	859.843	76,6	11,7
Onbekende economische activiteit	56	0,0	504	0,0	11,1
Totaal	118.314	100,0	1.123.027	100,0	10,5

Bron: Statbel, berekeningen BISA

Noot: De definities van de sectoren bevinden zich op het einde van dit hoofdstuk.

Vier op de vijf Brusselse ondernemingen hebben geen werknemers in loondienst

De meeste bedrijven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest hebben geen werknemers in loondienst (zie tabel III.1.2). In 2022 had 82 % van alle bedrijven in Brussel geen werknemers. Veel van de btw-plichtigen zonder werknemers zijn natuurlijke personen (zelfstandigen die hun activiteit uitoefenen via hun eenmanszaak) en besloten vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid. **Het aantal bedrijven zonder werknemers is tussen 2021 en 2022 gestegen (+4 075), terwijl het aantal bedrijven met werknemers tegelijkertijd is gedaald (-1302).** Dat fenomeen wordt zowel in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als in heel België vastgesteld.

De grootste bedrijven naar aantal werknemers hebben vaker hun hoofdkantoor in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: meer dan 15 % van de Belgische bedrijven met minstens 50 werknemers is gevestigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De historische oververtegenwoordiging van de grootste bedrijven in Brussel heeft te maken met de centrale ligging van het BHG binnen de Belgische en Europese markt en met de concentratie van het dienstenaanbod voor bedrijven.

De grotere aanwezigheid van maatschappelijke zetels van ondernemingen met minstens 50 werknemers in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betekent echter niet dat de werknemers hun activiteit ook in het Gewest uitoefenen. Een werknemer van een bedrijf met maatschappelijke zetel in het Brusselse Gewest kan immers in werkelijkheid tewerkgesteld zijn in een vestiging van dat bedrijf in een ander gewest. Volgens de RSZ waren de Brusselse ondernemingen met meer dan 50 werknemers in 2019 goed voor 368 669 banen. Slechts 61 % van die banen bevindt zich echter in Brusselse vestigingen.

TABEL III.1.2: Aantal actieve ondernemingen volgens tewerkstellingsklasse in 2022

Aantal werknemers	Brussels Hoofdstedelijk Gewest		België		Aandeel in % van de ondernemingen van het BHG in het Belgische totaal
	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	Aantal ondernemingen	Aandeel in %	
0	97.059	82,0	940.686	83,8	10,3
1-9	17.005	14,4	148.847	13,3	11,4
10-49	3.189	2,7	27.236	2,4	11,7
50-249	764	0,6	4.940	0,4	15,5
250 en +	297	0,3	1.318	0,1	22,5
Totaal	118.314	100	1.123.027	100	10,5

Bron: Statbel, berekeningen BISA

III.2 OPRICHTINGEN, STOPZETTINGEN EN MIGRATIES VAN ONDERNEMINGEN

De evolutie van het aantal ondernemingen, actief in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, is afhankelijk van de demografische bewegingen van de ondernemingen tijdens een welbepaalde periode. Deze bewegingen omvatten de oprichtingen en stopzettingen⁶, maar ook de migraties van ondernemingen tussen de gewesten of naar en vanuit het buitenland.

In 2022 werden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 12 449 bedrijven opgericht (zie tabel III.2.1). Dat aantal is vergelijkbaar met de cijfers vóór de coronacrisis (2017-2019) en ligt hoger dan het aantal in 2020 en 2021, op het hoogtepunt van de crisis. Tegelijkertijd vestigen Vlaanderen en Wallonië nieuwe records in termen van de oprichting van bedrijven. In beide gewesten ligt het aantal nieuwe bedrijven ruim boven het niveau van voor de coronacrisis⁷.

TABEL III.2.1: Evolutie van het aantal oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen

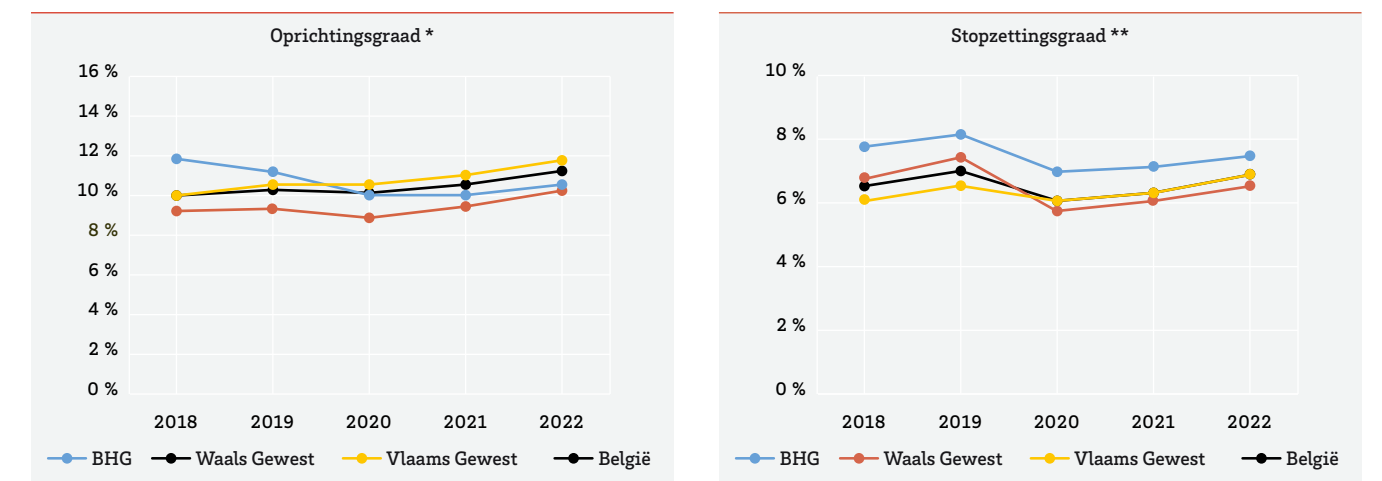
	Aantal oprichtingen van ondernemingen *					Aantal stopzettingen van ondernemingen **				
	2018	2019	2020	2021	2022	2018	2019	2020	2021	2022
BHG	12.584	12.241	11.186	11.471	12.449	8.346	8.825	7.889	8.086	8.746
Vlaams Gewest	57.903	64.140	67.026	73.624	82.532	35.359	39.990	38.475	41.459	47.955
Waals Gewest	23.461	24.428	23.532	26.284	29.351	17.069	19.250	15.320	16.612	18.769
België	93.948	100.809	101.744	111.379	124.332	60.774	68.065	61.684	66.157	75.470

Bron: Statbel, berekeningen BISA

* Het aantal oprichtingen van ondernemingen voor een gegeven jaar stemt overeen met het aantal ondernemingen opgenomen in het register van de btw-plichtigen op 31 december van dat jaar en die niet geregistreerd waren op 31 december van het jaar ervoor.

** Het aantal stopzettingen van ondernemingen voor een gegeven jaar stemt overeen met het aantal ondernemingen dat niet meer voorkomt in het register van de btw-plichtigen op 31 december van dat jaar, maar die er wel nog in opgenomen waren op 31 december van het jaar ervoor.

GRAFIEK III.2.2: Evolutie van de oprichtingsgraad en de stopzettingsgraad van ondernemingen (in %)

Bron: Statbel, berekeningen BISA

* De oprichtingsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen enerzijds het aantal vastgestelde nieuwe btw-plichtigen op 31 december van een gegeven jaar en anderzijds het gemiddelde aantal actieve btw-plichtige ondernemingen voor dat jaar.

** De stopzettingsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen het aantal stopzettingen van ondernemingen en het gemiddeld aantal btw-plichtige ondernemingen voor de beschouwde periode.

6 Ondernemingen kunnen vrijwillig (bv. door pensionering, fusie, overgang naar een vennootschap) of onvrijwillig (bv. door faillissement) zijn stopgezet.

7 In het BHG bevindt het aantal oprichtingen van bedrijven zich opnieuw op het niveau van voor de coronacrisis, terwijl het in Vlaanderen 40% en in Wallonië 23% hoger ligt dan voor de crisis.

Wat het aantal nieuwe bedrijven betreft, gekwantificeerd aan de hand van de oprichtingsgraad, zien we dat het BHG sinds 2018 ter plaatse trappelt (zie grafiek III.2.2.). De in 2022 vastgestelde heropleving van het aantal oprichtingen brengt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest niet terug naar de niveaus van de jaren 2010. In Vlaanderen, en in mindere mate in Wallonië, is er echter wel een stijgende oprichtingsgraad. Sinds 2020 is de dynamiek van het aantal oprichtingen zwakker in het Brussels Gewest dan in de rest van België.

De daling van de oprichtingsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest kan worden verklaard door een daling in bepaalde economische sectoren waar vaak nieuwe bedrijven werden opgericht. Dat geldt met name voor de groot- en detailhandel, de bouwsector en de restaurantsector. In die sectoren loopt het aantal nieuwe bedrijven zowel in absolute (aantallen) als relatieve cijfers (oprichtingsgraad) terug. Die achteruitgang wordt niet gecompenseerd door de toename in andere sectoren, zoals gespecialiseerde, wetenschappelijke en technische diensten⁸, gezondheidszorg en IT-consultancy.

Nog in 2022 hebben 8 746 Brusselse ondernemingen hun activiteiten stopgezet, een stijging met 8,2 % ten opzichte van 2021 (zie tabel III.2.1). De toename van het aantal stopzettingen hangt wellicht samen met de verlaging van de steunmaatregelen voor de recente crisissen (corona en energie). De stijging van het aantal stopzettingen was zowel in Vlaanderen (15,7 %) als in Wallonië (13 %) groter dan in het BHG. Wel is het zo dat de Brusselse bedrijven vaker de activiteiten stopzetten dan bedrijven in de twee andere gewesten. In 2022 heeft 7,5 % van de Brusselse bedrijven de activiteiten stopgezet, wat meer is dan in Vlaanderen (6,9 %) en Wallonië (6,6 %).

Zoals elk jaar zijn er in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest meer bedrijven opgericht dan stopgezet. In 2022 werden 3 703 meer bedrijven opgericht dan stopgezet, wat neerkomt op een netto-oprichtingsgraad van 3,2 %. Voor het vierde opeenvolgende jaar ligt dat percentage onder het Belgische gemiddelde (4,5 %).

Bovendien verliest het Brussels Hoofdstedelijk Gewest elk jaar bedrijven doordat het aantal uit Brussel vertrekkende bedrijven groter is dan het aantal bedrijven dat zich in het BHG komt vestigen⁹. Het aantal verhuizingen van het BHG naar de twee andere gewesten is groter dan het aantal verhuizingen van de twee andere gewesten naar het BHG. Volgens de recentste cijfers uit 2021 is er een negatief saldo van 1 016 bedrijven¹⁰. In het algemeen geldt dat voor elke drie bedrijven die het Brussels Gewest verlaten, er twee naar het Gewest verhuizen.

III.3 FAILLISSEMENTEN VAN ONDERNEMINGEN

Faillisementen, veroorzaakt door het uitblijven van betalingen, zijn een van de vele oorzaken van stopzettingen. Na de coronacrisis is het aantal faillissementen in Brussel weer

toegenomen, namelijk met 33,3 %. In 2022 werden 1 776 Brusselse bedrijven failliet verklaard. Die toename stellen we, in verschillende mate, ook vast in Vlaanderen (54,3 %) en Wallonië (24,1 %). Het aantal faillissementen is gestegen wegens de beëindiging van de steunmaatregelen¹¹ voor de opeenvolgende crisissen.

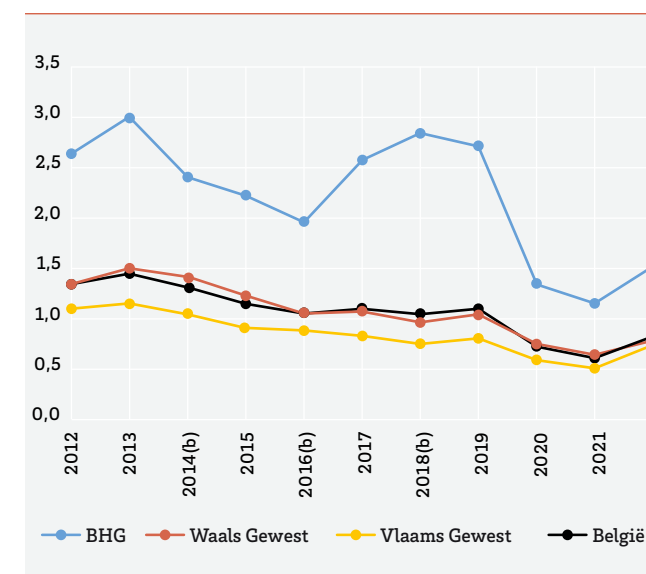
TABEL III.3.1: Evolutie van het aantal faillissementen *

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018 ^b	2019	2020	2021	2022
BHG	2.263	2.652	2.203	2.142	1.954	2.639	3.033	2.978	1.502	1.332	1.776
Vlaams Gewest	5.356	5.742	5.285	4.769	4.760	4.688	4.415	4.920	3.744	3.427	5.287
Waals Gewest	2.968	3.346	3.248	2.851	2.456	2.641	2.430	2.700	1.957	1.774	2.202
België	10.587	11.740	10.736	9.762	9.170	9.968	9.878	10.598	7.203	6.533	9.265

Bron: Statbel, berekeningen BISA.

* Het aantal faillissementen van ondernemingen wordt berekend aan de hand van informatie van de ondernemingsrechtbanken enerzijds en informatie uit het ondernemingsregister van Statbel anderzijds
b = breuk in tijdreeks: Sinds mei 2018 (inwerkingtreding van een nieuwe wet betreffende "de insolventie van ondernemingen") omvatten de statistieken niet langer alleen de ondernemingen die commerciële activiteiten uitoefenen, maar ook de vrije beroepen, de landbouwenootschappen en de vennootschappen zonder winsttoogmerk.

GRAFIEK III.3.2: Evolutie van de faillissementsgraad van ondernemingen (1) (%)

Bron: Statbel, berekeningen BISA.

* De faillissementsgraad van ondernemingen stemt overeen met de verhouding tussen het aantal faillissementen en het gemiddelde aantal actieve, aan de btw onderworpen ondernemingen in die periode.
b = breuk in tijdreeks: in 2014 en in 2016 hadden wetswijzigingen tot gevolg dat reeds actieve ondernemingen of zelfstandigen zich dienden te onderwerpen aan de btw. Voor 2014 gaat het om advocaten, voor 2016 om artsen die bepaalde activiteiten van esthetische chirurgie beoefenen en om bepaalde bestuurders van vennootschappen. De toename van het aantal ondernemingen als gevolg daarvan heeft een daling van de faillissementsgraad als wiskundig gevolg.
Voor 2018: zie onderschrift bij tabel III.3.1.

In 2022 ging 1,8 % van de Brusselse bedrijven failliet. Dat aandeel ligt hoger dan wat wordt vastgesteld in Vlaanderen en Wallonië (0,8 % in beide gevallen). Historisch gezien is er in de grootste steden ook een sterkere ondernemingsdynamiek, wat dan weer gepaard gaat met een groter risico op faillissement. Dat verklaart waarom de faillissementsgraad in Brussel hoger ligt dan in de rest van België. De laatste jaren neemt het faillissementsrisico voor bedrijven in Brussel echter af en ligt het dichterbij het risico dat elders in België wordt waargenomen.

Tijdens het eerste kwartaal van 2023 werden 352 ondernemingen failliet verklaard in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, een stijging met 30 % ten opzichte van het eerste kwartaal van 2022. Ook in de twee andere gewesten van het land is het aantal faillissementen tijdens het eerste kwartaal van 2023 gestegen in vergelijking met dezelfde periode in 2022 (21 % voor het Vlaams Gewest en 23 % voor het Waals Gewest). De corona maatregelen voor de ondernemingen werden in 2022 stopgezet (Statbel, 2023). Dat zou de recente ontwikkelingen in het BHG kunnen verklaren.

8 Waarvan de stijging deels samenhangt met de verplichting voor vrije beroepen om btw-plichtig te worden (zoals de advocaten in 2014).

9 Van en naar Vlaanderen of Wallonië.

10 De statistieken over het aantal verhuizende ondernemingen voor 2022 zijn nog niet beschikbaar bij Statbel. De definitieve statistieken voor een gegeven jaar worden gepubliceerd door Statbel en vervolgens door het BISA in de tweede helft van het volgende jaar (BISA, 2022).

11 Bijvoorbeeld moratoria op faillissementen, betalingsplannen voorgesteld door de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) of tijdelijke werkloosheidsmaatregelen (Statbel, 2023).

Definities en methodologische opmerkingen:*Btw-plichtige ondernemingen*

Het begrip "onderneming" wordt vrij ruim geïnterpreteerd: het omvat zowel multinationals met duizenden werknemers, zelfstandigen die "natuurlijke personen" zijn als verenigingen zonder winsttoegmerk (vzw's).

Btw-plichtige ondernemingen zijn ondernemingen die belastingplichtig¹² zijn en die zich, wegens de aard van hun activiteit(en), bij de bevoegde instanties moeten identificeren om een btw-nummer te krijgen. Het gaat dus niet om alle ondernemingen. Zo zijn een groot aantal activiteiten op het gebied van verzekeringen en financiën bijvoorbeeld niet in deze statistieken opgenomen.

De statistieken zijn immers gebaseerd op administratieve gegevens die afkomstig zijn van het register van btw-plichtige ondernemingen. Deze administratieve informatie geeft niet steeds een getrouw beeld van het aantal reële oprichtingen en stopzettingen van ondernemingen.

Ondernemingen met uitbatingszetels in meerdere gewesten worden slechts eenmaal geteld: bij het gewest waar hun maatschappelijke zetel gevestigd is voor de rechtspersonen en hun woonplaats voor de btw-plichtige natuurlijke personen.

Economische-activiteitssectoren

Elk bedrijf is actief in een bepaalde sector. De primaire sector omvat bedrijven die actief zijn in de landbouw, de visserij en de mijnbouw. De secundaire sector omvat bedrijven met verwerking als hoofdactiviteit, inclusief de industrie. De tertiaire sector tot slot omvat bedrijven die markt- en niet-marktdiensten leveren.

Faillissementen van ondernemingen

Een onderneming is in staat van faillissement wanneer het niet langer over voldoende middelen beschikt om haar schulden die vervallen te betalen. Volgens de wet van 11 augustus 2017 betreffende "de insolventie van ondernemingen" in het Wetboek van economisch recht, bevindt een onderneming zich in staat van faillissement wanneer zij op duurzame wijze ophoudt te betalen en het vertrouwen van haar schuldeisers kwijt is (bijvoorbeeld: weigering van een bankkrediet en van uitstel van betaling).

De statistieken over faillissementen worden opgesteld op basis van gegevens afkomstig van de ondernemingsrechtbanken. Die rechtbanken spreken een faillissement uit, ofwel na aangifte van faillissement, ofwel na een verzoek om een faillissementsprocedure ingediend door het openbaar ministerie of door een schuldeiser(s).

Bedrijfsfaillissementen vertegenwoordigen een deel van de stopzettingen van ondernemingen. Ondernemingen kunnen vrijwillig (bv. door pensionering, fusie, overgang naar een vennootschap) of onvrijwillig (bv. door faillissement) zijn stopgezet.

HOOFDSTUK IV

ONDERZOEK EN ONTWIKKELING

In het kort:

In 2021 bedragen de uitgaven voor O&O-activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2,3 miljard euro, ofwel 2,49 % van het bruto binnenlands product (bbp). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bevindt zich hiermee boven het gemiddelde van de 27 landen van de Europese Unie (2,26 %), maar blijft onder het Belgische niveau (3,43 %). België haalt sinds 2019 de Europese doelstelling om de O&O-uitgaven te verhogen tot 3 % van het bbp.

Bij een uitsplitsing van de O&O-uitgaven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar uitvoeringssector (d.w.z. de sectoren die O&O-activiteiten uitvoeren) staan de private ondernemingen in voor 65 % en het hoger onderwijs voor 23 %. De private ondernemingen dragen 59 % bij en de overheden – waaronder de Brusselse regering – 25 % bij een uitsplitsing van de O&O-uitgaven naar financieringsbron (d.w.z. de sectoren die de bron zijn van de middelen die worden gebruikt om O&O-activiteiten te financieren). Bovendien zou de Brusselse regering volgens de voorlopige cijfers voor 2022 een bedrag van ruim 64 miljoen euro toewijzen aan O&O- en innovatieactiviteiten in de private en publieke sectoren.

Onderzoek en experimentele ontwikkeling (O&O) zijn essentieel voor de transformatie van de economie en de samenleving:

- O&O kan dus een cruciale rol spelen bij het oplossen van crisissituaties, zoals bijvoorbeeld het geval was tijdens de gezondheidscrisis door de COVID-19-pandemie (OESO, 2021).
- O&O en innovatie spelen ook een belangrijke rol bij de grote uitdagingen van vandaag, zoals de klimaatverandering en de gevolgen daarvan, de overgang naar schone energiebronnen en de digitale transformatie van de economie en de samenleving.

Dit hoofdstuk begint met een deel over de evolutie van de uitgaven voor O&O-activiteiten. Vervolgens worden die uitgaven opgesplitst volgens twee benaderingen die zijn gebaseerd op de uitvoering en financiering van O&O. Een laatste deel onderzoekt de evolutie van de budgettaire inspanningen van de Brusselse regering op het gebied van O&O en innovatie. Aan het eind van dit hoofdstuk worden de definities, basisbegrippen en gegevensbronnen vermeld.

IV.1 UITGAVEN VOOR O&O-ACTIVITEITEN

De O&O-investeringen zijn gestegen in 2020 en 2021 ondanks de COVID-19-pandemie

De bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO) zijn de belangrijkste statistische indicator die wordt gebruikt om de O&O-investeringen op een nationaal of regionaal grondgebied te meten. In 2021 **bedragen de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2,3 miljard euro**. Dit is goed voor bijna 13 % van de BUOO voor heel België.

De BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn in 2021 gestegen met 3,4 % in reële termen, na een lichte stijging met 1,4 % in 2020. De crisis in verband met de COVID-19-pandemie had dus geen ongunstige impact op de O&O-activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Volgens de voorspellingen van de OESO kan de groei van de O&O-activiteiten in 2022 echter worden beïnvloed door de sterke inflatie en de economische gevolgen van de Oekraïne-crisis.

De O&O-intensiteit, d.w.z. **de BUOO als percentage van het bbp, bedraagt daarnaast 2,49 % in 2021 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest** (zie grafiek IV.1.1). De O&O-intensiteit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt boven die van de Europese Unie van 27 landen (2,26 %), maar blijft onder die van België (3,43 %), evenals die van het Vlaamse Gewest (3,65 %) en het Waalse Gewest (3,61 %). De Europese doelstelling om de O&O-uitgaven te verhogen tot 3 % van het bbp wordt sinds 2019 in België gehaald.

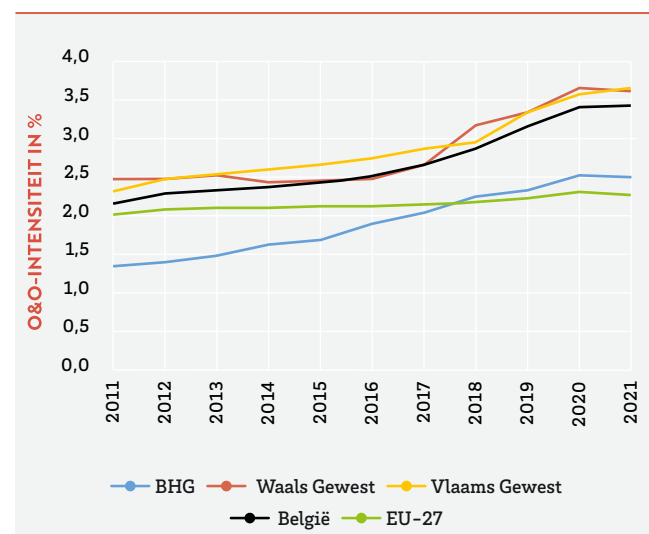
BIBLIOGRAFIE:

BISA (2023), "Statistische kalender 2022", BISA

Statbel (2023), "Maandelijks verslag over de evolutie van het aantal faillissementen en het aantal verloren banen in België", Statbel

¹² Volgens het Wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde (btw) is eenieder die in de uitoefening van een economische activiteit, met of zonder winsttoegmerk, leveringen van goederen of diensten verricht in België, belastingplichtig. Volgens het Wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde (btw) is eenieder die in de uitoefening van een economische activiteit, met of zonder winsttoegmerk, leveringen van goederen of diensten verricht in België, belastingplichtig. Volgens het Wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde (btw) is eenieder die in de uitoefening van een economische activiteit, met of zonder winsttoegmerk, levering van goederen of diensten verricht in België, belastingplichtig.

GRAFIEK IV.1.1: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O in % van het bbp

Bron: Belspo, Eurostat, INR, berekeningen BISA
De gegevens voor de EU-27 in 2021 zijn voorlopig.

Private ondernemingen voeren twee derde van de O&O-activiteiten uit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De organisaties die O&O-activiteiten uitvoeren worden ingedeeld in vier grote institutionele sectoren, i.e. de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs en de private non-profitsector. **De private ondernemingen voeren het merendeel van de O&O-activiteiten uit, dat wil zeggen 65 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest** (zie grafiek IV.1.2).

In België realiseren de privébedrijven 75 % van de BUOO. In de EU-27 is dat 66 %. Het verschil tussen de BHG en de rest van België kan grotendeels worden verklaard door de relatief kleinere aanwezigheid van verwerkende industrieën, en vooral hoogtechnologische verwerkende industrieën, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In de rest van België zijn de bedrijven met de grootste O&O-activiteiten actief in de sector van de farmaceutische en biotechnologische producten, elektronische apparatuur en onderdelen en ICT en digitale diensten. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn het daarentegen de bedrijven die actief zijn op het vlak van telecommunicatie, digitale diensten en financiële dienstverlening die goed zijn voor het merendeel van de O&O-activiteiten (bron: Belspo).

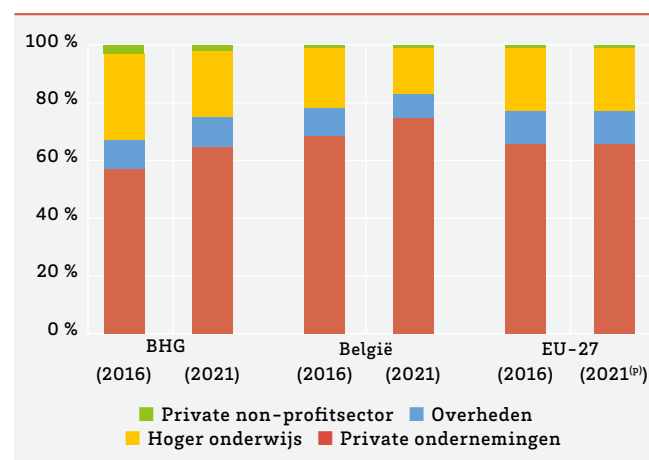
De O&O-activiteiten van de private ondernemingen zijn tussen 2016 en 2021 aanzienlijk toegenomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en de rest van België. Het aandeel van de door ondernemingen uitgevoerde BUOO steeg met 8 procentpunten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en met 6 procentpunten in België. De private ondernemingen versterken zo hun dominante positie in het Brusselse en Bel-

gische innovatiesysteem. In de EU-27 daarentegen zijn de O&O-activiteiten van de ondernemingen de afgelopen jaren stabiel gebleven.

Het hoger onderwijs is de tweede belangrijkste sector voor het verrichten van O&O. In 2021 is deze sector goed voor 23 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 16 % in België en 22 % in de EU-27. De O&O-activiteiten van deze sector zijn de afgelopen jaren echter relatief afgenomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België.

De derde belangrijke sector voor de uitvoering van O&O is deze van de overheden. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat deze sector uit openbare instellingen die gevestigd zijn op zijn grondgebied en O&O uitvoeren, ongeacht het bestuurlijk niveau waarvan ze afhangen. In 2021 voert deze sector 10 % van de BUOO uit in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 9 % in België en 12 % in de EU-27.

GRAFIEK IV.1.2: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O per uitvoeringssector (in % van het totaal*)

Bron: Belspo, Eurostat, berekeningen BISA
p: voorlopige gegevens
* Sommige totalen stemmen door afronding niet exact overeen met de som van hun delen

Private ondernemingen financieren tot 60 % van de O&O-activiteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

De organisaties die O&O-activiteiten financieren, zijn ingedeeld in vijf voornaamste bronnen van O&O-financiering (d.w.z. de sectoren die de herkomst van de middelen zijn): private ondernemingen, overheden, hoger onderwijs, de private non-profitsector en de rest van de wereld.

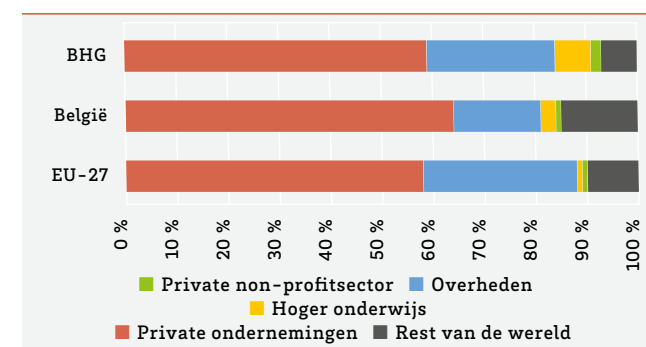
In 2021 financieren de private ondernemingen het grootste deel van de O&O-activiteiten, namelijk 59 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 64 % in België en 58 % in de EU-27 (zie grafiek IV.1.3). De financiering door de private ondernemingen komt vooral ten goede aan O&O-activiteiten die de private ondernemingen zelf uitvoeren. In 2021 is 98 % van de O&O-fondsen van de privébedrijven bestemd voor de ondernemingen zelf in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (bron: Belspo).

De overheden ondersteunen ook een aanzienlijk deel van de O&O-activiteiten van de private en publieke sector. Zij financieren 25 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 17 % in België en 30 % in de EU-27. De overheidsfinanciering voor O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest komt van verschillende overheden: de Brusselse regering, de federale regering en de regeringen van de Gemeenschappen.

- De **regeringen van de Gemeenschappen** zijn verantwoordelijk voor het grootste deel van de overheidsfinanciering voor O&O in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (ongeveer 63 %). Ze financieren voornamelijk de onderzoeksactiviteiten aan de universiteiten en de hogescholen.
- De **federale regering** ondersteunt het wetenschappelijk ruimteonderzoek en O&O binnen de federale wetenschappelijke instellingen waarvan de meeste in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest liggen. De federale steun door fiscale stimuleringsmaatregelen wordt niet meegeteld in de BUOO.
- De **Brusselse regering** financiert O&O- en innovatieprojecten (inclusief samenwerkingsprojecten) met betrekking tot de gewestelijke bevoegdheden op het gebied van wetenschapsbeleid uitgevoerd door de ondernemingen en andere onderzoeksinstituten (o.a. de universiteiten en de hogescholen) gelegen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Ook de private en publieke fondsen uit de rest van de wereld (inclusief Europese fondsen) financieren O&O-activiteiten. De buitenlandse fondsen financieren 7 % van de BUOO in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 15 % in België en 10 % in de EU-27. Circa 70 % van deze middelen uit het buitenland voor O&O in België is afkomstig van private ondernemingen (bron: Belspo).

GRAFIEK IV.1.3: Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O per financieringsbron in 2021 (in % van het totaal*)

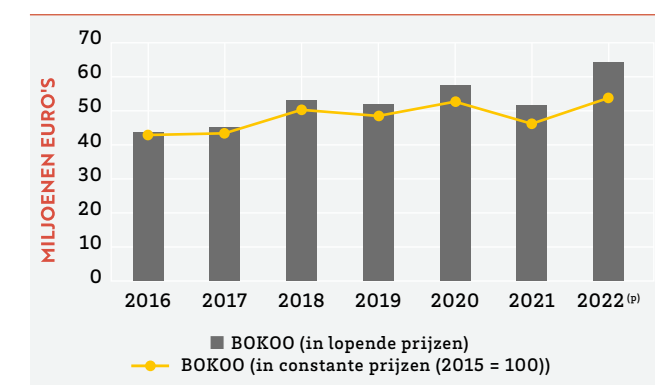
Bron: Belspo, Eurostat, berekeningen BISA
Gegevens voor de EU-27 zijn afkomstig uit 2020.
* Sommige totalen stemmen door afronding niet exact overeen met de som van hun delen.

IV.2 BUDGETTAIRE OVERHEIDSKREDIETEN VOOR O&O-ACTIVITEITEN

De Brusselse regering zet haar inspanningen voort om O&O en innovatie te financieren

Naast de O&O-uitgaven die worden gefinancierd door de overheden, worden de overheidsinspanningen voor O&O-activiteiten van de private en publieke sectoren ook gemeten door het bedrag van de budgettaire overheidskredieten voor O&O (BOKOO). Volgens voorlopige gegevens voor 2022 zou de Brusselse regering een bedrag van ruim 64 miljoen euro toewijzen aan O&O- en innovatieactiviteiten die op haar grondgebied worden uitgevoerd (zie grafiek IV.2.1). In het algemeen **heeft de Brusselse regering haar budgettaire middelen ter ondersteuning van O&O de afgelopen jaren verhoogd** (met gemiddeld bijna 2 % per jaar tegen constante prijzen tussen 2016 en 2021). In 2021 is het bedrag van de BOKOO van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest echter gedaald door het niet in aanmerking nemen van de kredieten met betrekking tot participaties in bedrijven die gebruikmaken van gewestelijke openbare infrastructures.

GRAFIEK IV.2.1: Budgettaire overheidskredieten voor O&O van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in miljoenen euro's)

Bron: Belspo
p: op basis van voorlopige begrotingsgegevens

De Brusselse overheid ondersteunt O&O- en innovatieprojecten van verschillende spelers in het Brusselse innovatie-ecosysteem: private ondernemingen, universiteiten, openbare onderzoeksinstituten en privé-instellingen zonder winstoogmerk. In 2022 kende Innoviris, de Brusselse overheidsinstantie die bevoegd is voor O&O en innovatie, subsidies toe voor een totaalbedrag van meer dan 50 miljoen euro. De ondersteunde projecten hebben ook betrekking op de samenwerkingsverbanden voor de O&O- en innovatie-activiteiten waarbij de verschillende privé- en openbare spelers betrokken zijn.

Het Gewestelijk Plan voor Innovatie 2021-2027 bepaalt bovendien de prioriteiten inzake overheidsfinanciering van O&O en innovatie op Brussels niveau. Dit Plan richt zich op de gewestelijke maatschappelijke behoeften, het potentieel van het Gewest en de maatschappelijke uitdagingen waar het voor staat. Dit Plan definieert ook de volgende zes strategische

innovatiedomeinen in concrete termen: klimaatrobuuste gebouwen en infrastructuur, optimaal gebruik van hulpbronnen, efficiënte en duurzame stedelijke stromen, gepersonaliseerde en geïntegreerde gezondheid en zorg, sociale en publieke innovatie en geavanceerde digitale technologieën en diensten.

Definities en methodologische opmerkingen:

Bruto binnenlandse uitgaven voor O&O

Volgens het Frascati-handboek 2015 (OESO) *omvat onderzoek en experimentele ontwikkeling (O&O) "het creatieve en systematische werk dat plaatsvindt teneinde de totaal-kennis te vergroten, ook die in verband met de mens, de cultuur en de samenleving, en het gebruik van al deze kennis ten behoeve van nieuwe toepassingen"*.

De **bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (BUOO)** zijn de voornaamste statistische indicator om O&O-activiteiten van een land of regio te meten. Ze omvatten het geheel van de lopende uitgaven en van de kapitaaluitgaven bestemd voor O&O dat wordt uitgevoerd op een betrokken grondgebied, ongeacht de financieringsbron. Om vergelijkingen mogelijk te maken, worden de BUOO vaak voorgesteld als percentage van het bruto binnenlands product en ook wel O&O-intensiteit in een economie genoemd.

BUOO worden gewoonlijk opgesplitst volgens twee benaderingen op basis van **de uitvoering** (d.w.z. de sectoren die O&O-activiteiten uitvoeren) **en de financiering voor O&O** (d.w.z. de sectoren die de herkomst van de middelen zijn).

- › Vier sectoren voeren O&O uit: de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs en de private non-profitsector.
- › O&O-activiteiten worden gefinancierd door vijf financieringsbronnen: de private ondernemingen, de overheden, het hoger onderwijs, de private non-profitsector en de rest van de wereld.

De gegevens over de O&O-uitgaven zijn afkomstig van de tweejaarlijkse enquêtes die de POD Wetenschapsbeleid (Belspo) in samenwerking met zijn gewestelijke en gemeenschapspartners afneemt. Deze gegevens worden verzameld bij organisaties die O&O uitvoeren en/of financieren in België. Daarnaast produceert Belspo jaarlijks, op basis van een statistisch model, voorlopige cijfers voor het voorgaande jaar over de O&O-uitgaven in België en in de drie gewesten.

Budgettaire overheidskredieten voor O&O

De **budgettaire overheidskredieten voor O&O (BOKOO)** bestrijken de door de overheden gefinancierde O&O-activiteiten uitgevoerd in openbare instellingen, private ondernemingen, hoger onderwijs en de private non-profitsector alsook in de rest van de wereld (met inbegrip van internationale organisaties). Heel wat aspecten van het gewestelijk innovatiebeleid zijn echter niet opgenomen in de BOKOO: de financiering van incubatoren, specifieke begeleidingsdiensten voor ondernemingen enz. Bovendien is het bedrag van de verschillende vormen van belastingvermindering ten gunste van O&O die door de federale overheid worden toegekend, evenmin opgenomen in de BOKOO-statistieken.

De gegevens betreffende de BOKOO zijn gebaseerd op de gegevens afkomstig uit de begrotingen. Deze methode bestaat erin de inventaris te maken van alle begrotingsposten die in aanmerking komen om O&O-activiteiten te financieren of het aandeel te meten of te schatten dat O&O erin inneemt.

BIBLIOGRAFIE:

- "Gezamenlijke algemene beleidsverklaring van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering en het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie – Zittingsperiode 2019-2024"
- BISA (2023), "Conjunctuurbarometer van het Brussels Gewest nr. 38, herfst 2023"
- European Commission (2020), "Science, Research and Innovation Performance of the EU 2020 – A fair, green and digital Europe", Publications Office of the European Union
- ECOOM (2023), "Totale O&O-intensiteit in Vlaanderen 2011-2021 – "3 nota""
- Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (2023). "Regionale economische vooruitzichten van juli 2023-2028", FPB
- Innoviris.brussels (2021), "Gewestelijk Innovatieplan 2021-2027: Slimme specialisatiestrategie", Innoviris
- Innoviris.brussels (2023), "Activiteitenverslag 2022", Innoviris

- Kalenga-Mpala, R., Wautelet A. (2016), "Onderzoek en ontwikkeling in Brussel: wie financiert deze activiteiten en waar vinden ze plaats?", Focus nr. 12 van het BISA, BISA
- OECD (2016), "Frascati Manual 2015: Guidelines for Collecting and Reporting Data on Research and Experimental Development, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities", OECD
- OECD (2021), "OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2021 – Times of Crisis and Opportunity", OECD
- OECD (2023a), "OECD Main Science and Technology Indicators. R&D Highlights in the March 2023 Publication", OECD
- OECD (2023b), "OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023 Enabling Transitions in Times of Disruption", OECD
- POD Wetenschapsbeleid (2022), "België op weg naar een kenniseconomie – De 3 %-doelstelling in de Lissabon-strategie", Belspo

HOOFDSTUK V

DE ARBEIDSMARKT

In het kort:

In 2022 en 2023 is het aantal werkende Brusselaars sterk gestegen, of ze nu in Brussel of elders in België werken. Na een daling in 2022 is het aantal werklozen in 2023 echter paradoxaal genoeg ook gestegen. Veel mensen die zich tijdens de pandemie van de arbeidsmarkt hadden teruggetrokken, keerden terug op de arbeidsmarkt door zich in te schrijven als werkzoekende.

In 2023 zou de werkloosheidsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 14,5 % bedragen. Van de werklozen is de helft al minstens 2 jaar ingeschreven als werkzoekende en bijna de helft heeft een buitenlands diploma zonder gelijkwaardigheidsattest in België.

In de komende jaren (2024-2028) zal de verhoging van de pensioenleeftijd het aantal actieven doen toenemen, terwijl de werkgelegenheid in een gestaag tempo zal groeien. In 2028 zou de werkloosheidsgraad met 11,8 % een historisch dieptepunt bereiken.

Tijdens deze periode zou de impact van de Oekraïense vluchtelingen op de Brusselse arbeidsmarkt relatief beperkt blijven.

In dit hoofdstuk worden de trends op de **Brusselse arbeidsmarkt** tegen 2028 geanalyseerd.

In tegenstelling tot hoofdstuk II, dat betrekking heeft op de binnenlandse werkgelegenheid in het Brussels Gewest, gaat dit hoofdstuk in op de **situatie van de Brusselaars op de arbeidsmarkt**.

In dit hoofdstuk wordt eerst gekeken naar de **dynamiek van de arbeidsmarkt in 2022 en 2023** (paragraaf V.1), voordat de **gedetailleerde situatie van de arbeidsmarkt in 2023** wordt onderzocht (V.2). In het laatste deel (V.3) wordt gekeken naar de **verwachte ontwikkelingen** op de arbeidsmarkt in de periode **2024 tot 2028**.

De groeipercentages voor een jaar worden berekend ten opzichte van het voorgaande jaar. De definitie van de verschillende indicatoren en de gebruikte gegevensbronnen zijn te vinden aan het einde van dit hoofdstuk.

V.1 ONTWIKKELINGEN OP DE ARBEIDSMARKT IN 2022 EN 2023¹³

Steeds meer Brusselaars nemen deel aan de arbeidsmarkt

De **bevolking op arbeidsleeftijd** (ook bevolking op beroepsactieve leeftijd genoemd) komt overeen met het aantal Brusselaars van 15 tot 64 jaar. Deze is in 2022 met +1,0 % en in 2023 met +0,9 % toegenomen (zie tabel V.1.1). Het gaat om **vrij aanzienlijke stijgingen**, zowel in vergelijking met andere gewesten als met voorgaande jaren in het Brussels Gewest. In dezelfde periode groeide de bevolking op arbeidsleeftijd gemiddeld met +0,5 % per jaar in Vlaanderen en met +0,2 % per jaar in Wallonië. Bovendien schommelde de groei van de bevolking op arbeidsleeftijd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tussen 2013 en 2021 tussen +0,4 % en +1,1 % per jaar.

Deze stijgingen houden voornamelijk verband met de **komst van enkele duizenden Oekraïense vluchtelingen** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie hoofdstuk VI). De bevolking op arbeidsleeftijd steeg in 2023 iets minder sterk als gevolg van de afname van de internationale immigratie (Oekraïense vluchtelingen niet inbegrepen).

De **actieve bevolking**, d.w.z. alle inwoners van Brussel die kunnen en willen werken, of ze nu werken of op zoek zijn naar werk, is **zeer sterk gestegen** (+2,3 % in 2022; +1,8 % in 2023). Deze stijgingen zijn zelfs nog groter dan in de rest van het land (+1,6 % in 2022 en +1,3 % in 2023 voor de rest van België).

Deze stijgingen zouden te verklaren zijn door de volgende elementen.

- › De **massale komst van Oekraïense vluchtelingen**. Gemiddeld nemen ze echter minder deel aan de arbeidsmarkt dan andere Brusselaars. Hun invloed op de toename van de beroepsbevolking is zeker en vast reëel, maar beperkt.

¹³ De gegevens in dit gedeelte komen uit FBP et al. (2023).

- › Een **inhaalbeweging naar aanleiding van de COVID-19-crisis**. Veel mensen hebben zich tijdens de pandemie teruggetrokken van de arbeidsmarkt en zijn sindsdien teruggekeerd.
- › Het aantal **personen van 25 tot 49 jaar** dat deelneemt aan de arbeidsmarkt is **talrijker** dan voorheen en dit vooral in Brussel. Dit is een onderliggende trend die al voor de gezondheids crisis was begonnen.
- › Er zijn ook **meer vijftigers die deelnemen aan de arbeidsmarkt** dan elders in België.

Zo bedroeg de **activiteitsgraad 71,1 % in 2022** en **71,7 % in 2023** (zie grafiek V.1.2). Dit is minder dan elders in België: de activiteitsgraad ligt ongeveer 2 punten hoger in Wallonië en 7 punten hoger in Vlaanderen. We moeten echter teruggaan tot 2014 om een zo groot aandeel van de Brusselse volwassen bevolking op de arbeidsmarkt terug te vinden.

Meer Brusselaars hebben werk, maar niet noodzakelijk in Brussel

De werkende bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, m.a.w. het aantal Brusselaars dat werkt, is **sterk gestegen**, zowel in 2022 (+3,3 %) als in 2023 (+1,8 %).

Deze aanzienlijke stijgingen zouden verband houden met de volgende factoren.

- › Enerzijds is de binnenlandse werkgelegenheid toegenomen (zie hoofdstuk II).
- › Anderzijds is het intergewestelijk pendelsaldo, d.w.z. het verschil tussen het aantal Brusselaars dat elders in België werkt en het aantal Vlamingen en Walen die in Brussel werken, toegenomen. Dit betekent dat meer Brusselaars in Vlaanderen en Wallonië gaan werken en/of minder Vlamingen en Walen in Brussel komen werken. Deze positieve ontwikkeling is een fundamentele trend die al tien jaar aan de gang is.

Het is vermeldenswaard dat **meer studenten studentenjobs aannemen**. Dit fenomeen wordt aangemoedigd door de beslissing van de federale regering om het maximumaantal uren dat mag worden gewerkt in een studentenjob te verhogen vanaf 2023. Het is verhoogd van 475 naar 600 uur per persoon per jaar.

Zo bedroeg de **werkgelegenheidsgraad 60,7 % in 2022** en **61,3 % in 2023**. Het gaat om het aandeel personen dat een baan heeft van diegenen die op arbeidsleeftijd zijn. Dit percentage was nooit zo hoog sinds het begin van de jaren 80. Het is echter hoger in het Waals Gewest (ongeveer 64 % tot 65 %) en veel hoger in het Vlaams Gewest (ongeveer 75 %).

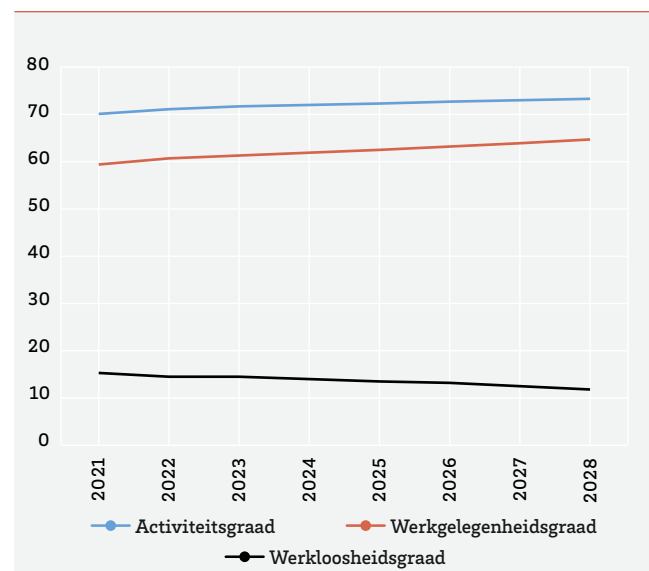
De stijging van de beroepsbevolking zou de werkloosheid in 2023 doen toenemen

In Brussel is het **aantal werklozen aanzienlijk gedaald in 2022** (-2,9 %) om daarna **weer te stijgen in 2023** (+1,9 %).

Deze stijging van de werkloosheid in 2023 kan paradoxaal lijken, op een moment dat het aantal werkende Brusselaars een recordhoogte bereikt. Het is in feite te wijten aan de **aanzienlijke groei van de beroepsbevolking**. Er zijn meer mensen op de arbeidsmarkt en dus meer mensen zonder werk, ondanks een toename van het aantal jobs. Met andere woorden, de groei van het aantal werkenden heeft de groei van het aantal mensen dat deelneemt aan de arbeidsmarkt niet kunnen compenseren.

In 2022 is de **werkloosheidsgraad** gedaald tot **14,5 %**. Deze was nooit zo laag sinds 1991. Verwacht wordt dat het in 2023 op hetzelfde **niveau** zal blijven door een vergelijkbare toename van het aantal actieven en het aantal werklozen.

GRAFIEK V.1.1: Kernindicatoren van de arbeidsmarkt (Graad in % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest)

Bron: FPB et al. (2023).
Noot: Met uitzondering van 2021 zijn deze cijfers prognoses. De werkloosheid wordt begrepen zoals gedefinieerd door het Federaal Planbureau.

TABEL V.1.2: Kerncijfers van de Brusselse arbeidsmarkt (aggregaten) (In duizendtallen)

	2021	2022	2023	2024	2028
Totale bevolking	1.221	1.229	1.237	1.237	1.233
Bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar)	828	836	844	846	849
Beroepsbevolking	581	594	605	609	622
Werkende bevolking	492	508	517	524	549
Werklozen	89	86	88	85	74
Saldo van de pendelarbeid	-256	-253	-250	-247	-236

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG
Noot: Deze cijfers zijn prognoses. De werkloosheid wordt begrepen zoals gedefinieerd door het Federaal Planbureau. De categorieën Beroepsbevolking en Werkende bevolking hebben alleen betrekking op mensen van 15 jaar en ouder.

V.2 SITUATIE OP DE ARBEIDSMARKT IN 2023¹⁴

42 op de 100 Brusselaars heeft een baan

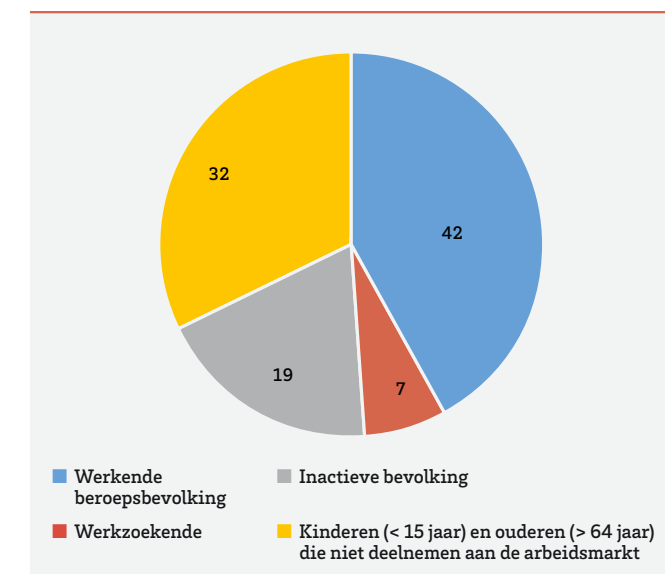
In 2023 zullen **68 op 100 Brusselaars** tussen 15 en 64 jaar oud zijn en dus de **bevolking op arbeidsleeftijd** vormen. **32** worden daarom als **te jong of te oud** beschouwd **om te werken** (zie grafiek V.2.1).

Van deze 68 Brusselaars op arbeidsleeftijd nemen **er 19 niet deel aan de arbeidsmarkt**. Zij vormen de categorie van de **inactieven**. Zij kunnen of willen niet werken. Het kan gaan om studenten, huisvrouwen of huismannen, gehandicapten, gevangenen, mantelzorgers of om mensen op vervroegd pensioen.

Er blijven dus **49 Brusselaars over die deelnemen aan de arbeidsmarkt**. Zij vormen de beroepsbevolking.

Van deze 49 actieven hebben **er 42 een baan**. Zij vormen de werkende bevolking. De overige **7 mensen zijn op zoek naar werk**. Het gaat om **werklozen**.

GRAFIEK V.2.1: Samenstelling van de Brusselse bevolking in 2023 (aandeel, per 100 inwoners, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest)

Bron: FPB et al. (2023).
Noot: Deze cijfers zijn prognoses. De categorie Werkende personen heeft alleen betrekking op personen van 15 jaar en ouder.

¹⁴ Tenzij anders aangegeven, zijn de gegevens in dit gedeelte afkomstig van view.brussels (2023).

Brussel is het gewest met de hoogste werkloosheid

In 2023 bedroeg de werkloosheidsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 14,5 %. Om tot dit cijfer te komen, vergelijken we de werkloze Brusselaars met alle Brusselaars die deelnemen aan de arbeidsmarkt.

Dit betekent dat 14,5 % van de actieven geen baan heeft. Brussel is het **gewest waar de werkloosheid het hoogst is**. In 2023 bedroeg de werkloosheidsgraad immers 12,5 % in Wallonië en 5,1 % in Vlaanderen¹⁵.

Bijna de helft van de werklozen heeft geen gelijkwaardigheidsattest voor hun buitenlands diploma

Op basis van de gegevens van Actiris voor de eerste helft van 2023 kan worden vastgesteld dat, in vergelijking met de Brusselse bevolking als geheel, **mannen** en **buitenlanders oververtegenwoordigd** zijn onder de werklozen (zie tabel V.2.2).

47 % van de werklozen is al minstens 2 jaar werkloos. In de definitie van Actiris vertegenwoordigen zij de **langdurig werklozen**. Het aandeel van werklozen in België **met een buitenlands diploma zonder gelijkwaardigheid** is ook opmerkelijk. Dit bedraagt **44 %**.

Hoewel het aantal niet groot is, is het aantal Oekraïense werklozen van invloed op de werkloosheidsstatistieken

Vergeleken met de eerste helft van 2022 zien we in de eerste helft van 2023 een **daling van het aandeel werklozen van 50 jaar en ouder** (-1,2 procentpunt (pp)) en een **daling van het aandeel langdurig werklozen** (-1,6 pp).

Het is ook vermeldenswaard dat **bepaalde indicatoren** in dezelfde periode **stijgen**: het **aandeel niet-EU-buitenlanders** (+1,5 pp), het **aandeel werklozen ingeschreven voor minder dan een jaar** (+3,2 pp) en het **aandeel werklozen met een buitenlands diploma zonder gelijkwaardigheid** in België (+1,3 pp).

Deze stijgingen houden **verband met de instroom van Oekraïense vluchtelingen**, van wie sommigen zich als werkloze hebben geregistreerd. Terwijl het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 100 werkloze Oekraïners telde in januari 2022 (een maand voor het begin van de Russische invasie), bedroeg dit aantal 2 003 in juni 2023. Hoewel **Oekraïners** slechts een **klein deel van de Brusselse werklozen** uitmaken – minder dan 2 % in de eerste helft van 2023 – is hun **impact op de socio-demografische samenstelling** van de Brusselse werklozen zeer reëel.

TABEL V.2.2: Profiel van de Brusselse werklozen (Aandeel in % voor het eerste semester van 2023)

		Percentage
Geslacht	Mannen	51,9
	Vrouwen	48,1
Leeftijd	< 25 jaar	10,4
	25 – 49 jaar	62,8
	50 jaar en +	26,8
	Belg	61,7
Nationaliteit	Buitenlander EU	16,3
	Buitenlander niet-EU	22,1
Werkloosheidsduur	< 1 jaar	39,0
	1 tot 2 jaar	13,6
	2 jaar en +	47,4
Studieniveau	Laag	18,8
	Gemiddeld	20,6
	Hoog	17,1
	Buitenlands diploma zonder gelijkwaardigheid	43,5

Bron: view.brussels (2023).

Noot: Deze gegevens hebben betrekking op de eerste helft van 2023, d.w.z. van 1 januari t/m 30 juni 2023.

V.3 ONTWIKKELINGEN OP DE ARBEIDSMARKT VOOR DE PERIODE 2024-2028¹⁶

Het verhogen van de pensioenleeftijd zou het aantal actieven bescheiden doen toenemen

Tussen 2024 en 2028 zal de **bevolking op arbeidsleeftijd** (15-64) naar verwachting een **bescheiden groei** kennen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (zie tabel V.1.1). Deze zou gemiddeld **+0,1 %** per jaar bedragen (zie hoofdstuk VI).

In dezelfde periode zou de **beroepsbevolking gemiddeld met +0,6 %** per jaar toenemen. Deze stijging zou worden gestimuleerd door de **verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd naar 66 jaar** vanaf 2025, een maatregel die in 2015 werd genomen door de federale regering. Dit betekent dat personen een jaar langer op de arbeidsmarkt actief zullen blijven, of ze nu werk hebben of werkloos zijn.

De immigratie uit Oekraïne in 2022 en 2023 zal naar verwachting een **neutraal effect** hebben op het aantal actieven in de komende jaren. Een deel van de gezinnen in kwestie zou immers beslissen om naar huis terug te keren – een negatief effect op de beroepsbevolking in Brussel – terwijl de overblijvende Oekraïners hun participatie op de arbeidsmarkt zouden verhogen – een positief effect op het aantal actieven in Brussel.

In 2028 zal de **activiteitsgraad** een piek bereiken van **73,3 %**, het hoogste niveau sinds 2009.

De werkgelegenheid blijft aanhoudend stijgen

Van 2024 tot 2028 zou het **aantal werkende Brusselaars** elk jaar **aanzienlijk toenemen**, met +1,1 % tot +1,3 % per jaar.

Net als in 2023 zou deze toename het gevolg zijn van de **groei van de binnenlandse werkgelegenheid** (zie hoofdstuk II) en van de **positieve trend in het intergewestelijk pendelsaldo**. De toename van de werkende bevolking zou veel dynamischer zijn dan in de twee andere gewesten.

In 2028 zal de **werkgelegenheidsgraad 64,7 %** bedragen, het hoogste niveau in minstens vijftig jaar.

Het aantal werklozen zal elk jaar dalen

Tussen 2024 en 2028 zal het **aantal werkloze Brusselaars** elk jaar **dalen**. Deze trend zal gemiddeld -3,5 % per jaar bedragen, wat een **aanzienlijke daling** betekent.

De verwachte daling van de werkloosheid is eenvoudig te verklaren. Enerzijds zal het **aantal actieven licht toenemen**. Aan de andere kant wordt verwacht dat het **aantal werknemers** elk jaar **aanzienlijk zal stijgen**. Met andere woorden, in de periode 2024-2028 zullen weinig mensen de arbeidsmarkt betreden, terwijl velen een baan zullen vinden. Als gevolg daarvan zou het aantal mensen dat geen werk kan vinden dalen.

In 2028 zou de Brusselse **werkloosheidsgraad** tot **11,8 %** dalen, het laagste niveau sinds 1981. Daarmee zou Brussel op gelijke hoogte komen met Wallonië, dat ook een werkloosheidscijfer van 11,8 % heeft. In Vlaanderen zou de werkloosheid 4,0 % bedragen.

¹⁵ FBP et al. (2023).

¹⁶ De gegevens in dit gedeelte komen uit FBP et al. (2023).

Definities en methodologische opmerkingen:

Werkloosheid (FPB-concept): werkloosheid volgens het FPB-concept komt overeen met een ruime definitie van administratieve werkloosheid. Naast de personen die als werkzoekende zijn ingeschreven bij de gewestelijke tewerkstellingsdiensten, omvat het ook de "oudere werklozen" die zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende.

Werkzoekende: een persoon zonder betaald werk die is ingeschreven als werkzoekende bij een openbare dienst voor arbeidsvoorziening.

Beroepsbevolking: de actieve bevolking van een gewest omvat alle inwoners van een gewest die deelnemen aan de arbeidsmarkt, hetzij door te werken (werkende bevolking) of door werk te zoeken (werklozen). Inwoners van een gewest die buiten dit gewest werken, vallen dus ook onder deze definitie. In de ruime betekenis (FPB-concept) omvat de beroepsbevolking ook de "oudere werklozen" die zijn vrijgesteld van inschrijving als werkzoekende.

Werkende beroepsbevolking: de werkende beroepsbevolking van een gewest bestaat uit alle werkenden die in dit gewest wonen, ongeacht hun plaats van tewerkstelling.

Intergewestelijk pendelsaldo: het pendelsaldo voor een gewest stemt overeen met het verschil tussen de uitgaande pendelstromen vanuit het gewest en de inkomende pendelstromen in het gewest. De *uitgaande pendelstromen* stemmen overeen met de uitgaande werknemers die een baan hebben in een ander gewest dan dat van hun woonplaats. De *inkomende pendelstromen* stemmen overeen met de inkomende werknemers die een baan hebben in een ander gewest dan dat van hun woonplaats.

Werkgelegenheidsgraad (FPB-concept): verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar).

Activiteitsgraad (FPB-concept): verhouding tussen de beroepsbevolking en de bevolking op arbeidsleeftijd (15-64 jaar).

Werkloosheidsgraad (FPB-concept): verhouding tussen het aantal werkzoekenden en de beroepsbevolking.

B. SOCIALE DIMENSIE

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau, BISA, IWEPS en Statistiek Vlaanderen (2023), "Regionale economische vooruitzichten 2023-2028", FPB View.brussels (2023), "ViewStat", <https://viewstat.actiris.brussels/>.

HOOFDSTUK VI

BEVOLKING

In het kort:

De oorlog in Oekraïne en de komst van grote aantallen Oekraïners die tijdelijke bescherming genoten, hebben het jaar 2022 in grote mate gekenmerkt. Meer dan 11 000 van hen hebben zich in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gevestigd, waardoor het aantal internationale immigranten en bijgevolg het internationale migratiesaldo tot ongekende hoogten zijn gestegen. Bijgevolg is de bevolking van het Brussels Gewest aanzienlijk toegenomen tussen 1 januari 2022 en 2023: +18 500 inwoners, wat neerkomt op een relatieve groei van +1,52 %.

Voor het achtste jaar op rij is het aantal geboorten gedaald, waardoor het natuurlijke saldo is afgenomen, terwijl het sterftcijfer stabiel is gebleven.

In 2022 zijn veel Brusselaars verhuisd naar Vlaanderen of Wallonië (meer dan 44 000 vertrekken), bijna evenveel als in 2021. Veel mensen die elders in België wonen, hebben zich in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gevestigd. Deze verhuizingen, zij het minder talrijk dan in de andere richting, zijn toegenomen en hebben dus hun niveau van vóór COVID-19 teruggevonden. Het interne migratiesaldo is dan ook iets lager dan in 2021, maar nog steeds zeer negatief: het Gewest heeft 19 300 personen verloren door interne migratie.

Dit hoofdstuk geeft ten eerste overzicht van de evolutie van de bevolking in 2022 en dus van de eerste waargenomen effecten van de COVID-19-pandemie op de bevolking. In een tweede gedeelte wordt de samenstelling van de Brusselse bevolking op 1 januari 2023 kort beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een stand van zaken over de Oekraïense immigratie, gevolgd door een demografische vooruitblik voor de komende jaren.

VI.1 EVOLUTIE VAN DE BRUSSELSE BEVOLKING IN HET JAAR 2022

De Brusselse bevolking is sterk toegenomen

Op 1 januari 2023 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1 241 175 inwoners. Het is nog nooit zo dichtbevolkt geweest. Zo heeft het BHG de in 1996 begonnen episode van bevolkingsgroei voortgezet.

In de loop van 2022 kreeg het Brussels Hoofdstedelijk Gewest er 18 538 inwoners bij, wat overeenkomt met een relatieve groei van +1,52 %, wat bijzonder hoog is. De bevolkingsgroei in het BHG ligt meer dan drie keer hoger dan die in het Waals Gewest (+0,52 %) en een derde hoger dan die in Vlaanderen (+1,13 %).

Na twee jaar van zeer lage groei vindt de toename van de Brusselse bevolking in 2022 een niveau terug dat niet meer werd waargenomen sinds 2012 (zie grafiek VI.1.1). Deze groei is het gevolg van het uitbreken van de oorlog in Oekraïne en de instroom van Oekraïense onderdanen¹⁷.

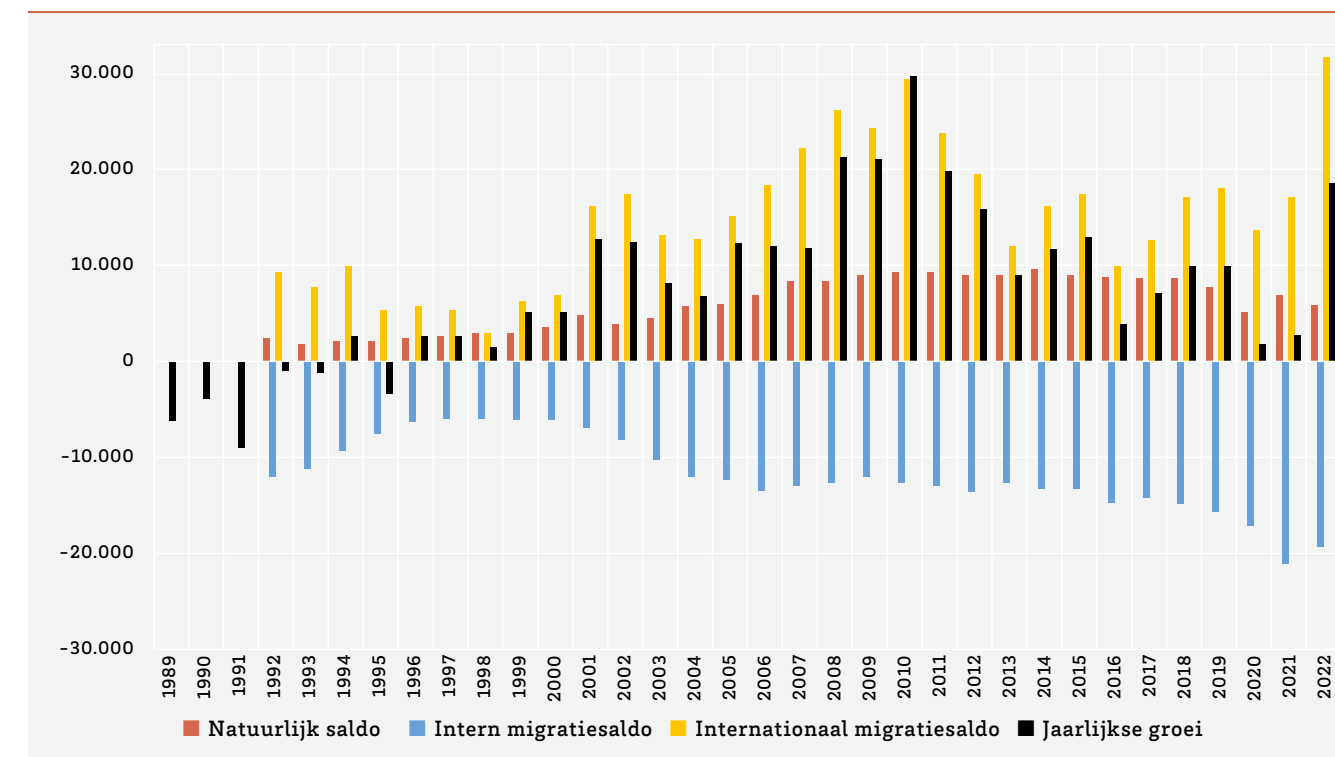
Zoals al een tiental jaren systematisch het geval is (zie grafiek VI.1.1), het positief natuurlijk saldo (+5 830) en het positief internationaal migratiesaldo (+31 685) compenseren samen het zeer negatieve interne migratiesaldo (-19 307).

Teruglopende geboorten

In de loop van het jaar 2022 zijn er in het Brussels Gewest 14 744 kinderen geboren. Dat cijfer is voor het achtste jaar op rij gedaald. Zo is het aantal geboorten met 3 770 eenheden gedaald (meer dan 20 %) sinds 2014 – het jaar wanneer het is begonnen te dalen. Het bruto geboortecijfer is dan weer gedaald sinds 2010 van 16,9‰ tot 12,0‰ in 2022.

¹⁷ Oekraïense immigranten worden ingeschreven in het vreemdelingenregister in plaats van het wachtregister, vanwege de tijdelijke beschermingsstatus die ze automatisch kregen na de oorlog in hun land. Ze worden daarom meegeteld als deel van de officiële bevolking.

GRAFIEK VI.1.1: Componenten van de evolutie van de bevolking in het BHG van 1989 tot 2022 (aantal personen)

Bron: Statbel (RR)

Een stabiel sterftcijfer

In de loop van het jaar 2022 zijn er 8 914 Brusselaars overleden, bijna net zoveel als in 2019 en in 2021. Dat is aanzienlijk minder dan in 2020 (-2 000 overlijdens), het jaar waarin de COVID-19-pandemie een aanzienlijke oversterfte veroorzaakte in het Gewest. Zoals in 2021 is de oversterfte als gevolg van COVID-19 niet langer waarneembaar.

Het aantal vertrekkers naar de rest van het land blijft op een hoog niveau

In de loop van het jaar 2022 zijn 25 011 personen uit de rest van België zich komen vestigen in het Brussels Gewest. Dit cijfer komt sterk overeen met dat van 2019 en ligt dus iets hoger dan dat voor 2020 en 2021: een toename van meer dan 1100 eenheden, oftewel 5 %. Deze terugkeer naar het niveau van vóór de pandemie lijkt het idee te ontkrachten dat de aantrekkelijkheid van het BHG is afgenomen tijdens of sinds de gezondheidscrisis.

In diezelfde periode vertrokken in 2022 44 318 personen uit het Brussels Gewest om zich elders in het koninkrijk te vestigen. Dit aantal is zeer licht gedaald ten opzichte van het jaar 2021 (-587), maar blijft aanzienlijk hoger dan de voorgaande jaren. De in 2021 waargenomen toename van het aantal vertrekken lijkt zich dus voort te zetten.

Het verschil tussen de interne immigratie en de interne emigratie is het interne migratiesaldo. Het bedroeg -19 307 eenheden in 2022. Hiermee komt een einde aan de continue groei in absolute waarde van dit saldo sinds 2000 (vermenigvuldigd met 3,5 tussen 2000 en 2021). Wel blijft het aantal personen dat uit het Gewest vertrekt het aantal mensen dat instroomt duidelijk overtreffen. Daardoor blijft het interne migratiesaldo de negatieve bijdrage aan de evolutie van de Brusselse bevolking.

Internationale migratie versterkt door de komst van Oekraïense vluchtelingen

In het jaar 2022 heeft het aantal internationale immigraties dat in het Brussels Gewest is geregistreerd een ongezien niveau bereikt: 62 522 immigraties uit het buitenland. Dat zijn er 14 000 meer dan in 2021, ofwel een stijging met 29 %. In verband met de oorlog in Oekraïne die in februari 2022 begon, heeft de instroom van Oekraïense migranten (+11 000)¹⁸ de immigratie versterkt die overigens reeds was gestegen ten opzichte van 2021.

Wat de internationale emigratie betreft, registreerde het Gewest in totaal 30 837 emigraties naar het buitenland, 2 % minder dan in 2021.

¹⁸ 11 013 mensen met de Oekraïense nationaliteit immigrerden in 2022 naar het BHG. In hetzelfde jaar waren er 389 internationale emigraties (vertrekkers uit het BHG naar het buitenland) van personen met de Oekraïense nationaliteit.

Het verschil tussen de internationale immigraties en emigraties levert een internationaal migratiesaldo op van +31 685 eenheden, een stijging van ongeveer 15 000 eenheden in 2022 of +87 % ten opzichte van het jaar voordien. Dit saldo bereikt zo een recordniveau sinds de oprichting van het Gewest.

VI.2 BEVOLKING OP 1 JANUARI 2022

Een zeer hoge bevolkingsdichtheid

Op 1 januari 2023 bedroeg de bevolkingsdichtheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 7 640 inwoners per km², wat aanzienlijk meer is dan in België in zijn geheel (381 inwoners per km²). Dat wordt verklaard door het sterk verstedelijkte karakter van het Gewest.

Een verhouding tussen de geslachten die bijna in evenwicht is

Op 1 januari 2023 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 608 262 mannen en 632 913 vrouwen, ofwel 49 % mannen en 51 % vrouwen. De verhouding tussen de geslachten is de afgelopen drie jaar stabiel gebleven, terwijl ze voorheen de neiging vertoonde in evenwicht te zijn: er was op 1 januari 2012 slechts 48,5 % mannen.

Een leeftijdsstructuur die wordt gedomineerd door mensen in de actieve leeftijd

Zoals de voorgaande jaren is de bevolking van het Brussels Gewest op 1 januari 2023 relatief jonger dan die van de andere twee gewesten van het land. Het percentage 65-plussers bedraagt slechts 13 %, tegenover bijna 21 % in Vlaanderen en 20 % in Wallonië. Anderzijds zijn er relatief meer jongeren onder de 18 jaar (22 %, tegenover bijna 20 % in de andere twee regio's). Ten slotte onderscheidt het Brussels Gewest zich vooral door het hogere aandeel van de bevolking in de actieve leeftijd (18-64 jaar). Deze groep vertegenwoordigt 65 % van de bevolking, tegenover bijna 60 % in de twee andere gewesten.

Relatieve groei van de buitenlandse bevolking

De buitenlandse bevolking, namelijk alle inwoners die niet de Belgische nationaliteit hebben, bedraagt op 1 januari 2022 meer dan 458 152 personen of 36,9 % van de Brusselse bevolking. Dit aandeel neemt voor het 18ste opeenvolgende jaar toe in het BHG. Het is meer dan driemaal hoger dan in het Vlaams Gewest (10,5 %) en in het Waals Gewest (10,9 %).

Onder de buitenlanders zijn Fransen veruit het talrijkst (70 000 op 1 januari 2023), gevolgd door Roemenen (46 600) en Italianen (35 900), die nu talrijker zijn dan Marokkanen (33 700). Zes andere groepen buitenlandse onderdanen zijn met meer dan 10 000 in het Brussels Gewest: Spanjaarden (31 600), Polen (19 300), Portugezen (19 000), Bulgaren (13 300), Oekraïners (12 700) en Duitsers (10 900).

Een gestegen aantal particuliere huishoudens

Op 1 januari 2023 bedroeg het aantal particuliere huishoudens in het Brussels Gewest 574 603, een toename met 10 035 eenheden in de loop van 2022. Dit komt overeen met een relatieve groei van 1,80 %, wat licht hoger is dan de groei van de bevolking (+1,52 %). De gemiddelde grootte van de particuliere huishoudens blijft haar daling voortzetten die in 2019 is ingezet.

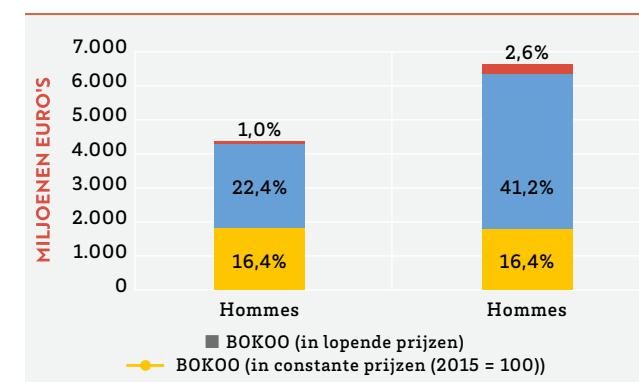
VI.3 EEN JONGE EN VROUWELIJKE OEKRAÏENSE IMMIGRATIE

In de loop van het jaar 2022 zijn 57 406 mensen met de Oekraïense nationaliteit op Belgische bodem aangekomen¹⁹. 19,2 % van hen heeft zich op het grondgebied van het Brussels Gewest gevestigd, 58,3 % in Vlaanderen en 22,5 % in Wallonië. In verhouding tot zijn bevolking vangt het BHG meer Oekraïners op dan de andere twee gewesten. Dit herinnert ons aan de centrale rol die steden, en in het bijzonder de hoofdstad, spelen in de aanpak van migratiecrisisen.

Zoals verwacht, gezien de Oekraïense krijgswet die gezonde mannen tussen 18 en 60 jaar verbiedt om hun land te verlaten, zijn de Oekraïense immigranten voornamelijk vrouwen (44 % – vrouwen onder de 18 jaar niet meegerekend) en kinderen (33 %) (zie grafiek VI.3.1). Deze cijfers, hier voor het Brussels Gewest, zijn vergelijkbaar ongeacht het gewest waar de immigranten verwelkomd worden. Toch vertegenwoordigen de mannen op beroepsactieve leeftijd (18-64 jaar) 22 % van de Oekraïense immigranten in het BHG (18 % voor België).

¹⁹ De Statbel-gegevens over de internationale migraties vertellen ons niet waar mensen vandaan komen of naartoe gaan. De enige informatie die beschikbaar is, is hun nationaliteit. In de context van de oorlog van 2022 in Oekraïne is het redelijk om aan te nemen dat de Oekraïense onderdanen die in België aankomen, rechtstreeks of onrechtstreeks uit Oekraïne zijn geëmigreerd. We hebben echter geen informatie over andere mensen die mogelijk uit Oekraïne zijn aangekomen zonder de nationaliteit van het land te hebben.

GRAFIEK VI.3.1: Verhouding tussen de leeftijdscategorieën en geslachten van de geïmmigreerde Oekraïners in het BHG in 2022

Bron: BISA & Statbel (RR)

Noot: het totaal van de Oekraïense immigraties in het BHG in 2022 bedraagt 100 %

VI.4 BEVOLKINGS-STABILISATIE IN DE KOMENDE JAREN

Volgens de bevolkingsvooruitzichten zou de Brusselse bevolking vanaf 2025 globaal stabiel blijven (schommelingen tussen -1 000 en +1 000 inwoners).²⁰

Wat de interne migratie betreft, gaan de vooruitzichten uit van een aanhoudende stijging van het aantal vertrekken van het BHG naar de rest van het land, die groter zal zijn dan de stijging van het aantal aankomsten in het BHG vanuit de rest van het land. Als gevolg hiervan zou de netto interne migratie blijven toenemen en zich vanaf 2028 stabiliseren op ongeveer -20 000 inwoners.

Dit fenomeen zou gecompenseerd worden door twee factoren: het natuurlijk saldo en het internationale migratiesaldo. Het FPB en Statbel voorspellen:

- › een grotendeels positief natuurlijk saldo (tussen +8 500 en +10 000), met een opleving van het geboortecijfer die de stijging van het sterftecijfer in de komende jaren zou overtreffen²¹;
- › een stabiele internationale migratiesaldo. De aankomsten zouden groter blijven dan de vertrekken, waardoor het internationale migratiesaldo op +11 000 zou blijven, dus onder het gemiddelde van de afgelopen 20 jaar.

De verdeling van de bevolking per leeftijdsgroep zou ook redelijk stabiel blijven. Migratie (instroom van jonge werkende Belgen of buitenlanders, vertrek van ouderen naar de rest van het land) zou het BHG in staat stellen een relatief jonge bevolking te behouden in een context van algemene vergrijzing.

²⁰ Demografische vooruitzichten (2022-2070) door het Federaal Planbureau (FPB) en Statbel, gepubliceerd op 31 januari 2023

²¹ De stijging van het sterftecijfer in de komende jaren hangt samen met de komst op oudere leeftijd van de bevolking die geboren is tijdens de naoorlogse babyboom.

Definities en methodologische opmerkingen

Natuurlijk saldo: Het verschil tussen het aantal geboorten en het aantal overlijdens dat gedurende een periode geregistreerd werd.

Migratiesaldo: Het verschil tussen het aantal personen dat het grondgebied is binnengekomen en het aantal personen dat het grondgebied tijdens een bepaalde periode heeft verlaten. Men spreekt van *internationaal migratiesaldo* voor personen die vanuit het buitenland binnenkomen en die naar het buitenland vertrekken, en van *intern migratiesaldo* voor personen die van en naar de rest van het land komen of gaan.

Bruto sterftecijfer: Het gemiddelde aantal overlijdens waargenomen in de bevolking voor een gegeven jaar, vaak uitgedrukt per duizend individuen.

Bruto geboortecijfer: Het gemiddelde aantal geboorten in de bestudeerde bevolking en voor een gegeven jaar, vaak uitgedrukt per duizend individuen.

HOOFDSTUK VII

INKOMENS VAN DE BRUSSELAARS

In het kort

In 2022 is het beschikbaar inkomen per inwoner gedaald, ondanks een opleving van de werkgelegenheid. Deze daling is voornamelijk te wijten aan het einde van de meeste "COVID"-steunmaatregelen en aan de hoge inflatie.

Als gevolg van de prijsstijging in 2022 zouden de lonen en sociale uitkeringen in 2023 sterk worden geïndexeerd. Bovendien zou de inflatie afnemen en zou het aantal werkende Brusselaars blijven stijgen. Deze verschillende effecten zouden leiden tot een sterke stijging van het beschikbaar inkomen per inwoner voor het jaar 2023.

In 2024 zou het beschikbaar inkomen per inwoner licht stijgen. De arbeidsmarkt zou minder dynamisch zijn, de stijging van de sociale uitkeringen zou vertragen en de inflatie zou relatief hoog blijven.

Op middellange termijn, in de periode 2025-2028, zou de groei van het beschikbaar inkomen per inwoner opnieuw op kruissnelheid komen. Dit zou worden bevorderd door een toename van het aantal werkende Brusselaars en door een terugkeer naar normale prijsstijgingen.

In dit hoofdstuk wordt **de verwachte evolutie van het beschikbaar inkomen van de huishoudens in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot 2028** geanalyseerd²². Het beschikbare inkomen van een huishouden is gelijk aan het totale inkomen van dit huishouden (lonen, kapitaalinkomsten, werkloosheidsuitkeringen enz.) verminderd met de verschuldigde verplichte inhoudingen (belastingen, sociale bijdragen, enz.).

In eerste instantie is de analyse toegespitst op de evolutie van het beschikbaar inkomen per inwoner (rubriek VII.1). Vervolgens zal in dit hoofdstuk de evolutie van het totaal beschikbaar inkomen worden behandeld, met andere woorden van alle Brusselse huishoudens samen (rubriek VII.2).

De in dit hoofdstuk gepresenteerde groeicijfers zijn reële groeicijfers, d.w.z. gecorrigeerd voor het effect van de inflatie. De groeipercentages voor een jaar worden berekend ten

opzichte van het voorgaande jaar. De definitie van de verschillende aggregaten en de gebruikte gegevensbronnen zijn te vinden aan het einde van dit deel.

VII.1 BESCHIKBAAR INKOMEN PER INWONER

Het beschikbaar inkomen per inwoner kan worden geïnterpreteerd als een maatstaf voor de koopkracht. In deze rubriek wordt de verwachte ontwikkeling van 2022 tot 2028 geanalyseerd.

Het beschikbaar inkomen per inwoner in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ligt over het algemeen iets hoger dan in Wallonië, en veel lager dan in Vlaanderen. In 2022 bedroeg het ongeveer € 22 900 in Brussel, tegenover € 22 600 in Wallonië en € 25 800 in Vlaanderen. In de periode 2020-2028 zal het verschil in inkomen per inwoner tussen Brussel en Wallonië naar verwachting licht toenemen, terwijl de koopkracht van de Brusselaars geleidelijk aan die van de Vlamingen zal benaderen.

De inflatie, die in 2022 haar hoogtepunt bereikte, heeft de groei van het beschikbaar inkomen per inwoner afgeremd

In 2022 is het **beschikbaar inkomen per inwoner** van de Brusselse huishoudens **aanzienlijk gedaald (-1,8 %)**. Men moet teruggaan tot 2011 voor een zo grote daling van deze indicator.

Het Brussels Gewest onderscheidt zich weliswaar van de twee andere gewesten door een **aanhoudende groei van de primaire inkomens** van zijn inwoners. Deze groei is vooral te danken aan de **stijging van de loonmassa** van de Brusselaars, van wie er meer een bezoldigde baan hebben dan in 2021 (zie hoofdstuk V).

De **stijging** van het nominale bedrag **voor de sociale uitkeringen** is in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest evenwel **sterk vertraagd**. De meeste steunmaatregelen van de overheid in de context van de COVID-19-crisis zijn afgeschaft, terwijl de daling van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen het bedrag van de werkloosheidsuitkeringen fors heeft verlaagd.

Bovendien heeft de verhoging van het minimumpensioen door de federale regering de inkomens van de huishoudens in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest slechts matig beïnvloed. Het aandeel van de gepensioneerden is er immers lager dan in de twee andere gewesten.

Daarnaast heeft de **hoge inflatie** zowel de groei van de primaire inkomens als die van de sociale uitkeringen afgeremd. Hoewel de meeste van deze inkomens het voorwerp zijn van een **automatische indexering**, zal die **slechts met vertraging effect hebben**. Vanwege haar berekeningswijze loopt ze immers systematisch achter op de inflatie. In 2022 heeft de indexering de prijsstijgingen waarmee de huishoudens te maken kregen dus slechts zeer licht gecompenseerd.

Ten slotte is de Brusselse **bevolking** in 2022 **sterk toegenomen** als gevolg van de instroom van Oekraïense vluchtelingen (zie hoofdstuk VI). Deze laatsten hebben echter gemiddeld een relatief laag inkomen, met name omdat ze minder deelnemen aan de arbeidsmarkt dan de gemiddelde Brusselaar (zie hoofdstuk V). De toename van het aantal inwoners heeft dan ook een negatieve impact gehad op het beschikbaar inkomen per inwoner in het Brussels Gewest.

In 2023 zou de automatische indexering de koopkracht bevorderen

In 2023 zou het beschikbaar inkomen per inwoner in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uitzonderlijk stijgen. Deze stijging zou **+4,2 %** bedragen.

Deze groei zou in het bijzonder worden aangedreven door een **stijging van de loonmassa** en van de **sociale uitkeringen**.

Een aanzienlijk deel van deze stijgingen zou het gevolg zijn van de **automatische indexering**. Aangezien deze altijd achterop blijft op de inflatie wordt verwacht dat de prijsstijgingen in 2022 de lonen en uitkeringen in 2023 zullen opdrijven. De in 2023 toegepaste indexering zou dus hoger zijn dan de inflatie voor dat jaar, die op +3,9 % wordt geraamd. Ook andere gevolgen zouden merkbaar zijn. Het aantal werknemers zou blijven toenemen (zie hoofdstuk V), met een positieve impact op de loonmassa. Bovendien is het minimumpensioen in 2023 opnieuw verhoogd, zodat het bedrag van de sociale uitkeringen zou stijgen.

De stijging van het beschikbaar inkomen per inwoner zou echter worden getemperd door de **groei van de Brusselse bevolking**, gestimuleerd door nieuwe Oekraïense vluchtelingen.

De groei van het beschikbaar inkomen zou in 2024 vertragen

In 2024 zou het **beschikbaar inkomen per inwoner** van de Brusselse huishoudens blijven stijgen, maar **veel trager** dan het jaar voordien. Er wordt een stijging van **+0,7 %** verwacht.

De **groei van het aantal werkende Brusselaars zou vertragen** (zie hoofdstuk V), wat de stijging van de loonmassa zou afzwakken. De bedragen voor sociale uitkeringen zouden ook blijven stijgen, maar minder sterk dan in 2023, terwijl de steun voor de energiefacturen zou verdwijnen. Deze verschijnselen zouden de stijging van het beschikbaar inkomen per inwoner matigen.

Bovendien zou de **inflatie relatief hoog** blijven (+3,3 %), wat de groei van het beschikbaar inkomen per inwoner zou drukken. De automatische indexering voor de werknemers in de privésector zou bovendien lager zijn dan de prijsstijging.

De **bevolking** zou **stabiel** blijven ten opzichte van 2023 en dus geen invloed hebben op de groei van het beschikbaar inkomen per inwoner.

Op middellange termijn (2025-2028) zou de groei van de koopkracht terugkeren naar een normaal ritme

In de periode 2025-2028 zou de groei van het **beschikbaar inkomen per inwoner** weer op **kruissnelheid** komen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze zou naar verwachting gemiddeld **+1,5 %** per jaar bedragen.

De **toename van het aantal werkenden**, die in Brussel **sterker** is dan in de twee andere gewesten (zie hoofdstuk V), zou de loonmassa en bijgevolg de koopkracht van de gezinnen doen stijgen. Anderzijds **zouden de sociale uitkeringen minder stijgen** dan in de rest van het land, vooral omdat de pensioenuitgaven, die toenemen door de vergrijzing, lager zouden blijven dan in Vlaanderen en Wallonië.

Op de middellange termijn zou de inflatie de groei van het beschikbaar inkomen per inwoner slechts licht beïnvloeden. Er wordt zelfs verwacht dat ze zou terugkeren naar een **normaal niveau**, dicht bij dat van voor de oorlog in Oekraïne. De inflatie zou dan gemiddeld +1,8 % per jaar bedragen.

Ten slotte zou de **bevolking** van het Brusselse Gewest voor het eerst sinds 1996 **zeer licht dalen**, voornamelijk als gevolg van de terugkeer van een deel van de Oekraïense vluchtelingen (zie hoofdstuk VI). Dit zou een bescheiden maar positief effect hebben op het beschikbaar inkomen per inwoner. De Oekraïense vluchtelingen hebben immers gemiddeld een lager inkomen dan de rest van de Brusselaars.

²² De in dit hoofdstuk gepresenteerde cijfers en analyses zijn gebaseerd op de Regionale economische vooruitzichten 2022-2027 (zie de methodologische opmerkingen en definities aan het eind van het hoofdstuk).

VII.2 TOTAAL BESCHIKBAAR INKOMEN

Het totaal beschikbaar inkomen is het beschikbaar inkomen van alle huishoudens van het Gewest. Het vertegenwoordigt het bedrag dat de Brusselaars samen kunnen besteden aan consumptie of aan sparen. In deze rubriek wordt de ontwikkeling van dit aggregaat tot 2028 geanalyseerd.

Een zaagtanden groei van het beschikbaar inkomen tot in 2025

In de periode van 2022 tot 2028 zou de **groei van het totaal beschikbaar inkomen** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest eerst **grote schokken** kennen, **tot 2025**, en daarna **geleidelijk aan vertragen tot 2028**. Deze indicator daalde in 2022 (-1,1 %) en zou zeer sterk stijgen in 2023 (+4,8 %), gevolgd door een bescheiden groei in 2024 (+0,7 %). Hij zou dan van jaar tot jaar toenemen, maar elk jaar langzamer dan het voorgaande, met groeipercentages van +1,9 % in 2025 tot +1,3 % in 2028.

Zoals men ziet, is de trend van het totaal beschikbaar inkomen vrij vergelijkbaar met die van het beschikbaar inkomen per inwoner. Het is in feite dezelfde indicator, behalve dat het beschikbaar inkomen per inwoner rekening houdt met de bevolkingsgroei. De trend van deze twee variabelen is dus zeer vergelijkbaar wanneer het aantal inwoners weinig varieert. Volgens de prognoses zou dit typisch het geval zijn in het Brussels Gewest tussen 2024 en 2028.

De stijging van het totaal beschikbaar inkomen zou minder sterk zijn dan voorheen

Over de hele periode 2022-2028 zou de **groei van het totaal beschikbaar inkomen** in het Brussels Gewest **gelijk zijn aan die van de twee andere gewesten**. Deze groei zou gemiddeld +1,5 % per jaar bedragen, ten opzichte van +1,5 % voor Vlaanderen en +1,4 % voor Wallonië.

Wanneer de groei van deze indicator echter wordt vergeleken tussen de periode 2022-2028 en een eerdere periode van dezelfde duur, namelijk 2015-2021, wordt een **vertraging** vastgesteld **in de groei van het totaal beschikbaar inkomen op lange termijn**. Voor 2022-2028 wordt de stijging van deze indicator geraamd op +1,5 %, terwijl die tussen 2015 en 2021 gemiddeld +2,1 % bedroeg.

TABEL VII.2.1: Inkomensrekeningen van de huishoudens voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (Reële groei in %, prognoses)

	2022	2023	2024	Gemiddelde 2025-2028
Lonen	2,9	6,8	1,4	1,9
Gemengd inkomen	0,1	-0,4	0,5	0,9
Exploitatieoverschot & Netto-inkomen uit vermogen	0,5	-1,1	1,7	2,1
Saldo primaire inkomens *	2,2	4,9	1,4	1,8
a. MIDDELEN				
Sociale uitkeringen, exclusief sociale overdrachten in natura	-6,7	3,4	1,3	1,0
b. BESTEDINGEN				
Belastingen	6,1	4,4	1,8	2,8
Sociale premies ten laste van de huishoudens	-0,8	5,3	0,9	1,8
Beschikbaar inkomen	-1,1	4,8	0,7	1,5
Beschikbaar inkomen per inwoner	-1,8	4,2	0,7	1,5

Bron: FPB, BISA, IWEPS, Statistiek Vlaanderen – HERMREG

* Exclusief sociale lasten ten laste van de werkgevers

BIBLIOGRAFIE:

Federaal Planbureau, BISA, Statistiek Vlaanderen & IWEPS (juli 2023). "Regionale economische vooruitzichten 2023-2028", FPB

Instituut voor de nationale rekeningen (Januari 2023), "Regionale rekeningen 2021", INR

Instituut voor de nationale rekeningen (Maart 2014), "Regionale rekeningen Toelichtingen van conceptuele en methodologische aard", INR

Definities en methodologische opmerkingen:

Gegevensbron

De analyse in dit hoofdstuk is gebaseerd op de *Regionale economische vooruitzichten 2022-2027*. Ze werden gepubliceerd in juli 2023 en zijn het resultaat van het gezamenlijke werk van het Federaal Planbureau (FPB), het Brussels Instituut voor de Statistiek en de Analyse (BISA), Statistiek Vlaanderen en het Institut Wallon de l'évaluation, de la prospective et de la statistique (IWEPS), waarbij gebruik werd gemaakt van het macro-economische HERMREG-model.

De in dit hoofdstuk genoemde gegevens voor de jaren 2021 tot en met 2028 zijn **prognoses**. Dit zijn geen werkelijke waargenomen waarden, maar ramingen. Verrassend genoeg zijn de cijfers voor de jaren 2020 en 2021 dus ramingen. Dit komt doordat het verzamelen, samenstellen, verwerken en publiceren van economische gegevens voor een bepaald jaar door de statistische instellingen tijd kost. Het is daarom noodzakelijk een raming van deze gegevens te maken. Deze is nuttig zolang de precieze reële gegevens voor dit jaar niet bekend zijn. De cijfers voor de jaren 2023 tot 2028 zijn dus prognoses.

De gegevens van de jaren voorafgaand aan 2021 zijn afkomstig van de regionale rekeningen die in januari 2023 door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) gepubliceerd zijn. Ze omvatten, op geaggregeerd gewestelijk niveau, de volledige scala van inkomensbronnen van de inwoners naargelang het gewest van huisvesting voor de periode 1995-2019.

Het beschikbaar inkomen en zijn componenten

Het beschikbaar inkomen komt overeen met alle inkomsten die ontvangen worden door de huishoudens, verminderd met de verschillende verplichte heffingen die zij aan de overheid moeten betalen. Het komt dus overeen met het inkomen waarover de huishoudens werkelijk kunnen beschikken om aan consumptie te besteden of om te sparen.

In de inkomensrekeningen van de huishoudens van de regionale rekeningen is het mogelijk de verschillende componenten van het beschikbaar inkomen gedetailleerd te identificeren, ongeacht of ze positief (middelen) of negatief (bestedingen) zijn. Er zijn twee grote delen, die hieronder worden uiteengezet.

1) De rekening voor de bestemming van de primaire inkomens

Deze rekening omvat de inkomens en lasten die rechtstreeks voortvloeien uit de economische activiteit. Ze bestaat uit de volgende rubrieken:

- › De beloningen van de werknemers;
- › Het gemengde inkomen van de zelfstandigen;
- › De netto-inkomsten uit onroerend goed (met inbegrip van rente, dividenden en huurgelden uit de verhuur van gronden);
- › Het exploitatieoverschot van de huishoudens (dat hoofdzakelijk overeenkomt met de huurgelden voor gehuurde gebouwen, inclusief fictieve huurgelden van de eigenaars die in hun eigen onroerend goed wonen).

Het saldo van deze rekening is het saldo van de primaire inkomens.

2) De secundaire inkomensverdelingsrekening

Deze rekening omvat de inkomensoverdrachten tussen huishoudens en andere economische actoren – hoofdzakelijk de overheid – die niet rechtstreeks voortvloeien uit de economische activiteit.

Aan de kant van de posten die het inkomen positief beïnvloeden (de "middelen") staan de verschillende sociale uitkeringen die de huishoudens ontvangen. Hier vinden we de volgende elementen terug:

- › Pensioenen;
- › Werkloosheidsuitkeringen;
- › Werkloosheidsuitkering met bedrijfstoelage;
- › Kinderbijslag;
- › Ziekte- en invaliditeitsvergoedingen;
- › Leefloon;
- › Toelagen voor personen met een handicap.

Alleen de sociale uitkeringen in contanten worden hier meegeteld. Vergoedingen voor gezondheidszorg die als voordelen in natura worden beschouwd, blijven buiten beschouwing.

Aan de kant van de posten die het inkomen negatief beïnvloeden (de "bestedingen"), worden de diverse fiscale en parafiscale heffingen geboekt:

- › Belastingen op het inkomen en vermogen van particulieren;
- › Sociale premies ten laste van de huishoudens.

Door al deze overdrachten bij het saldo van het primaire inkomen op te tellen, kunnen we het beschikbaar inkomen van de huishoudens berekenen. Het beschikbaar inkomen houdt dus rekening met de verschillende herverdelingsmechanismen in de vorm van sociale uitkeringen en heffingen.

Nominale waarde, nominale groei en reële groei

De nominale waarde is de waarde van een economische variabele op een bepaald tijdstip. Bijvoorbeeld, in 2020 bedraagt het inkomen van X 50 000 euro.

De nominale groei is de toename van de nominale waarde van een variabele van het ene op het andere moment. Bijvoorbeeld, van 2020 tot 2021 is het inkomen van X met 5 000 euro gestegen naar 55 000 euro.

Dat het inkomen van X met 10 % is gestegen, betekent niet dat zijn koopkracht met 10 % is toegenomen. De prijzen van de door het huishouden verbruikte goederen en diensten kunnen immers in dezelfde periode zijn gestegen. Om de evolutie van de koopkracht van X te kennen, moet de stijging van zijn beschikbaar inkomen worden gecorrigeerd voor de stijging van de prijzen, zodat de reële groei van het beschikbaar inkomen van X wordt verkregen.

Dit is waar het begrip reële groei wordt gebruikt. De reële groei van een variabele is de nominale groei van die variabele gecorrigeerd voor de prijsstijgingen. In ons geval kunnen wij hiermee de stijging van de koopkracht van jaar tot jaar berekenen.

HOOFDSTUK VIII

CONSUMPTIE-UITGAVEN VAN DE GEZINNEN

In het kort:

Volgens de laatst beschikbare gegevens hebben de Brusselse huishoudens in 2020 gemiddeld minder uitgegeven dan de huishoudens in geheel België. De belangrijkste uitgavenpost is huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...), die 35 % van het jaarbudget van een huishouden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest uitmaakt, iets meer dan op nationaal niveau (32 % van de totale uitgaven).

De gezondheids crisis en economische crisis als gevolg van COVID-19 hebben een aanzienlijke invloed gehad op de uitgaven van de huishoudens in 2020: ze gaven minder uit en op een andere wijze.

De uitgaven van de huishoudens verschillen naargelang hun inkomensniveau, zowel wat het volledige bedrag als de verdeling per categorie betreft. Zo gaven de Brusselse huishoudens met de laagste inkomens in 2020 2,6 keer minder uit dan de rijkste huishoudens. Terwijl bij de verdeling naar uitgavencategorie het gewicht van de uitgaven voor huisvesting veel hoger is voor de huishoudens met de laagste inkomens dan voor de rijkste huishoudens. Bestedingen aan recreatie, cultuur of horeca vertegenwoordigen daarentegen een veel lager deel van het budget van huishoudens met lagere inkomens dan die van rijkere huishoudens.

Het Huishoudbudgetonderzoek (HBO) peilt naar de verbruiksgewoonten van Belgische gezinnen op basis van een representatieve steekproef op nationaal en gewestelijk niveau. Het HBO splitst de uitgaven naargelang de verschillende categorieën van producten of diensten die de gezinnen consumeren.

De laatst beschikbare cijfers werden eind 2021 gepubliceerd en hebben dus betrekking op het onderzoek dat in de loop van 2020 bij huishoudens werd uitgevoerd²³. Deze enquête werd grotendeels gevoerd tijdens de perioden van lockdown en beperkingen in verband met de COVID-19-crisis en de resultaten ervan zijn dan ook sterk beïnvloed door deze bijzondere situatie. De structuur van de uitgaven van de huishoudens is dus in sommige opzichten veranderd, terwijl ze in het verleden over het algemeen vrij stabiel was van enquête tot enquête.

In 2022 werd een nieuwe enquête gehouden en de resultaten daarvan zullen ons in staat stellen te beoordelen in welke mate de gevolgen van de COVID-19-crisis voor de uitgaven van de huishoudens verder reiken dan de perioden van de beperkingen.

Gemiddeld lagere uitgaven en een zwaarder gewicht van huisvesting in het Brussels Gewest dan in de rest van het land

De voornaamste resultaten worden voorgesteld in tabel VIII.1.1. Ze hebben betrekking op de gemiddelde uitgaven per gezin, maar ook per gewijzigde verbruikseenheid (GVE) om de verschillen in grootte en in samenstelling van de huishoudens te neutraliseren (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van deze sectie).

Uit de analyse van tabel VIII.1.1 blijkt dat elk huishouden uit het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2020 gemiddeld 32 057 euro heeft uitgegeven, d.w.z. 9 % minder dan op nationaal niveau (35 209 euro). Dit verschil tussen het gewestelijke en het nationale gemiddelde is echter kleiner, ongeveer 7 %, als we rekening houden met de specifieke kenmerken van de Brusselse huishoudens door te kijken naar de gemiddelde uitgaven per GVE²⁴.

²³ De volgende statistieken van deze enquête worden in het najaar van 2023 verwacht en zullen betrekking hebben op de uitgaven die de huishoudens in 2022 hebben gedaan. Bij het schrijven van dit hoofdstuk waren deze gegevens nog niet beschikbaar.

²⁴ Dit wordt verklaard door de kleinere gemiddelde grootte van de huishoudens die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wonen en door de grotere aanwezigheid van jongeren onder de 14 jaar binnen de bevolking.

TABEL VIII.1.1: Gemiddelde jaarlijkse uitgaven per gezin en per gewijzigde verbruikseenheid in 2020 (in euro)

Uitgaven in euro	Gemiddelde uitgaven per huishouden		Gemiddelde uitgaven per GVE		Aandelen van de consumptie per categorie in %	
	BHG	België	BHG	België	BHG	België
Voeding, dranken en tabak	5.803	6.357	3.877	4.139	18,1	18,1
Kleding en schoenen	1.184	1.201	791	782	3,7	3,4
Woning, water, energië	11.090	11.205	7.409	7.295	34,6	31,8
- Huur (reële en fictieve), onderhoud en herstelling	8.944	8.943	5.975	5.822	27,9	25,4
- Water, energie en andere kosten	2.146	2.263	1.434	1.473	6,7	6,4
Meubelen, huishoudtoestellen en courant onderhoud	1.606	2.348	1.073	1.529	5,0	6,7
Gezondheid	1.725	1.803	1.152	1.174	5,4	5,1
Vervoer en communicatie	3.537	4.577	2.363	2.980	11,0	13,0
Cultuur, ontspanning en onderwijs	2.332	2.404	1.558	1.565	7,3	6,8
Horeca	1.508	1.560	1.007	1.016	4,7	4,4
Diverse goederen en diensten	3.272	3.751	2.186	2.442	10,2	10,7
Totale consumptie	32.057	35.209	21.417	22.921	100	100

Bron: Statbel (Huishoudbudgetonderzoek)

Als de Brusselse huishoudens gemiddeld minder uitgeven dan de Belgische huishoudens, dan is dat vooral omdat ze gemiddeld lagere inkomsten ontvangen (37 004 euro per jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tegenover 38 160 euro in het land als geheel, volgens het HBO).

De voornaamste uitgavenpost in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...), namelijk 35 % van het jaarlijkse budget, aanzienlijk meer dan op nationaal niveau (32 % van de totale uitgaven). Van deze post wordt het grootste deel aan huur besteed (reëel voor de huurders of fictief voor de eigenaars van een woning), waaraan in 2020 de Brusselse gezinnen 28 % van hun budget uitgeven terwijl het Belgische gemiddelde 25 % bedraagt. Buiten de huur zelf, zijn de overige huisvestingskosten de uitgaven gerelateerd aan de woning (voornamelijk water en energie).

Hoewel de meeste andere uitgavenposten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en in België een vergelijkbaar gewicht hebben, ligt het aandeel van de uitgaven voor vervoer en communicatie of voor de aankoop van meubelen en huishoudtoestellen in Brussel onder het nationale niveau (11 % in het BHG tegen 13 % in België voor vervoer en communicatie en 5 % in het BHG tegen 7 % in België voor meubelen en huishoudtoestellen).

Lagere en herverdeelde uitgaven tijdens de COVID-19-crisis

De gezondheids crisis als gevolg van COVID-19 en de verschillende maatregelen die de regering heeft genomen om de evolutie van de epidemie in te dammen, hebben een aanzienlijke impact gehad op de uitgaven van de huishoudens in 2020.

Enerzijds is het totale gemiddelde bedrag van de uitgaven gedaald, en anderzijds is de verdeling per categorie van de uitgaven geëvolueerd.

Volgens het HBO hebben de Brusselse huishoudens in 2020 gemiddeld 1.300 euro minder uitgegeven dan in 2018²⁵. Voor België als geheel bedraagt de daling 555 euro. Deze daling kan door verschillende factoren worden verklaard:

- Het gemiddelde jaarinkomen van de ondervraagde huishoudens is gedaald. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is dit gemiddelde inkomen gedaald van 39.477 euro in 2018 naar 37.004 euro in 2020. Het zijn de meest welvarende huishoudens die de grootste inkomensdaling hebben gekend. Overheidsmaatregelen zoals tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht voor zelfstandigen zouden vooral de gevolgen van de crisis voor de inkomens van de huishoudens met een laag inkomen hebben beperkt²⁶.

²⁵ Ter herinnering: het HBO is een tweejaarlijkse enquête, dus er zijn geen gegevens voor 2019.

²⁶ Dit is een observatie die uitsluitend gebaseerd is op de resultaten van het HBO. Dit kan gedeeltelijk te wijten zijn aan verschillen in de samenstelling van de in 2018 en 2020 bevroegde steekproef.

› De min of meer langdurige sluiting van bepaalde economische sectoren (non-food handel, horeca, cultuur en ontspanning, enz.) en de opeenvolgende gezondheidsmaatregelen die werden opgelegd, hebben de mogelijkheden van de huishoudens om hun gebruikelijke uitgaven te doen, verminderd.

› Het gedrag van de consumenten verandert in periodes van crisis. Gedurende een groot deel van het jaar 2020 stond hun vertrouwen globaal genomen op een laag pitje, wat over het algemeen leidt tot lagere uitgaven, meer sparen en het uitstellen van grote aankopen.

De sluiting van verschillende economische sectoren en de veralgemening van telewerk voor een groot aantal werknemers hebben geleid tot veranderingen in de gemiddelde uitgaven van de huishoudens in specifieke categorieën. Zo zien we in vergelijking met 2018 in 2020 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest:

› een aanzienlijke daling van de gemiddelde uitgaven in de categorieën "Kleding" (-19 %), "Vervoerdiensten" (-39 %), "Recreatieve, culturele en sportdiensten" (-36 %), "Toeristische reizen alles inbegrepen" (-48 %), "Onderwijs" (-67 %) et "Horeca" (-36 %).

› een aanzienlijke stijging van de gemiddelde uitgaven in de categorieën "Voedingswaren" (+10 %), "Huishoudtoestellen" (+57 %), "Geneesmiddelen en farmaceutische producten" (+43 %), "Uitrusting: audio, video en fotografie"²⁷ (+85 %) et "Kranten, boeken en ander papierwerk" (+28 %).

Aan de hand van de resultaten van de enquête die in 2022 werd gehouden, zal kunnen worden nagegaan of de COVID-19-crisis gevolgen op langere termijn heeft gehad voor de verdeling van de uitgaven van de huishoudens, dan wel of het om een tijdelijke aanpassing ging die noodzakelijk was in een nooit eerder geziene situatie.

Verschillende uitgaven volgens het inkomensniveau van de gezinnen

De globale gemiddelde waarden maskeren de kloof die binnen de bevolking van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaat. De verdeling van de uitgaven van de huishoudens per categorie verschilt immers naargelang van het inkomensniveau van de huishoudens. Deze verschillen kunnen worden geanalyseerd door de huishoudens op basis van hun inkomensniveau in vier interkwartielgroepen (I.G.) in te delen (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van deze sectie).

In 2020 hebben de Brusselse huishoudens met de laagste inkomens (I.G. 1) gemiddeld 18.249 euro uitgegeven, terwijl dit bij de rijkste huishoudens (I.G. 4) 46.823 euro was. Het gewicht van de verschillende consumptierubrieken varieert ook sterk naargelang het inkomen. Terwijl de huishoudens uit de interkwartiele groep 1 43 % van hun budget aan huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...) besteden, is dit voor de interkwartiele groep 4 slechts 29 % van het budget (zie tabel VIII.2.1).

Dat kleinere aandeel in het budget van de rijkste gezinnen stemt evenwel overeen met hogere absolute bedragen. Bijvoorbeeld, de gezinnen van de interkwartiele groep 1 besteden gemiddeld 7.902 euro aan huisvesting (huur, water, energie, onderhoud...) tegen 13.732 euro voor die van de interkwartiele groep 4.

Omgekeerd wegen de uitgaven in bijvoorbeeld de categorieën "horeca" of "cultuur, ontspanning en onderwijs" verhoudingsgewijs minder zwaar op het budget van huishoudens met de laagste inkomens. Deze vaststelling blijft ongewijzigd, ondanks de COVID-19-crisis en de gevolgen daarvan.

De voedingsuitgaven vormen een bijzonder geval. Tot 2018 was hun aandeel in het budget hoger voor de minst welvarende huishoudens en daalde het geleidelijk voor de hogere inkomensgroepen. In 2020 is de situatie echter enigszins veranderd, aangezien het aandeel van de voedingsuitgaven voor huishoudens in de interkwartielgroepen 1 en 4 bijna 20 % bedraagt, terwijl het voor huishoudens in het midden van de inkomensverdeling slechts 16 % en 17 % bedraagt. Voor de meer welvarende huishoudens gaat het waarschijnlijk om een verschuiving van de uitgaven die voorheen werden verricht in andere categorieën, met name de horeca.

TABEL VIII.2.1: Verdeling van de consumptie van gezinnen per uitgavepost naargelang de interkwartiele groep in 2020 (in percentage van de totale gemiddelde consumptie per groep)

Aandelen in %	Gemiddelde BHG	Interkwartiele inkomensgroep			
		I.G. 1	I.G. 2	I.G. 3	I.G. 4
Voeding, dranken en tabak	18,1	19,7	15,9	16,6	19,9
Kleding en schoenen	3,7	3,2	3,3	3,1	4,6
Woning, water, energië	34,6	43,3	39,1	34,1	29,3
Huur (reële en fictieve), onderhoud en herstelling	27,9	34,9	31,6	26,9	24,1
Water, energie en andere kosten	6,7	8,4	7,5	7,2	5,2
Meubelen, huishoudtoestellen en courant onderhoud	5,0	4,0	5,5	6,0	4,3
Gezondheid	5,4	6,4	6,9	5,9	3,8
Vervoer en communicatie	11,0	7,5	8,8	12,8	12,1
Cultuur, ontspanning en onderwijs	7,3	3,9	7,8	6,3	9,1
Horeca	4,7	2,5	3,7	3,8	6,8
Diverse goederen en diensten	10,2	9,6	9,0	11,3	10,1
Totale consumptie	100	100	100	100	100

Bron: Statbel (Huishoudbudgetonderzoek)

Definities en methodologische opmerkingen:

De gewijzigde verbruikseenheden (GVE's)

De gewijzigde verbruikseenheid (GVE) is een eenheid om de grootte van de huishoudens te meten. De grootte van een huishouden kan dus volgens het aantal personen of in aantal GVE worden gemeten.

Het gebruik van die GVE's laat toe vergelijkingen te maken tussen huishoudens die verschillen op vlak van grootte en samenstelling, en zodoende rekening te houden met:

- › de schaalvoordelen van het samenwonen met name met het delen van goederen voor collectief gebruik (huisvesting, energieverbruik, uitrustingsgoederen, enz.);
- › verschillen in consumptie naar leeftijd.

Om met deze elementen rekening te houden, worden de gezinsuitgaven gedeeld door het aantal consumptie-eenheden waaruit ze zijn samengesteld. Het aantal consumptie-eenheden wordt verkregen door een specifiek gewicht toe te kennen aan ieder lid van een gezin en deze op te tellen, volgens de gewijzigde equivalentieschaal van de OESO:

- › de eerste volwassene telt als een eenheid,
- › elke persoon van 14 jaar of ouder telt als 0,5 eenheid;
- › elke persoon jonger dan 14 jaar telt als 0,3 eenheid.

De kwartielen en interkwartiele groepen

De kwartielen verdelen de inkomens van de gezinnen, gerangschikt in stijgende volgorde, in vier gelijke delen. De interkwartiele groep 1 omvat de gezinnen met een reëel inkomen dat lager is dan het eerste kwartiel, d.w.z. de 25 % gezinnen met de laagste inkomens. Zo beschikken de gezinnen uit de interkwartiele groep 2 over een reëel inkomen dat tussen de kwartielen 1 en 2 ligt, enzovoort. De interkwartiele groep 4 komt dan ook overeen met de rijkste huishoudens.

²⁷ Categorie die – al dan niet draagbare – computers en tablets omvat.

HOOFDSTUK IX

BESTAANSONZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND

In het kort:

In 2022 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld meer dan 51.000 begunstigden van een inkomen uitgekeerd door een OCMW (leefloon of equivalent leefloon). Deze vertegenwoordigen 29 % van het totale aantal begunstigden in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts 11 % van de Belgische bevolking vertegenwoordigt. De begunstigden van een (equivalent) leefloon vertegenwoordigen bovendien 6,2 % van de Brusselse bevolking. Dit percentage is veel hoger dan in de andere twee gewesten en is het hoogste dat tot nu toe in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is geregistreerd.

In 2022 is het aantal personen dat een (equivalent) leefloon ontvangt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest met 5,3 % gestegen ten opzichte van 2021. Deze jaarlijkse stijging is vergelijkbaar met die van de twee voorgaande jaren, maar ligt veel hoger dan die in de drie jaar voorafgaand aan 2020 en de COVID-19-crisis. Terwijl de sterke stijgingen in 2020 en 2021 grotendeels te wijten waren aan de gevolgen van die gezondheids crisis, is de stijging in 2022 bijna volledig toe te schrijven aan de komst van Oekraïense vluchtelingen naar België. Als ze aan de vereiste voorwaarden voldoen, komen deze vluchtelingen in aanmerking voor financiële maatschappelijke hulp (equivalent leefloon).

In 2022 leeft 30 % van de Brusselse bevolking in een huishouden met een inkomen onder de armoederisicodrempel. Dat is 4 keer zoveel als in Vlaanderen en bijna 2 keer zoveel als in Wallonië. Achter dit percentage voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel verschuilen zich grote ruimtelijke verschillen binnen het Gewest: Huishoudens met een laag inkomen zijn vooral geconcentreerd in het westen en noorden van het Brussels Gewest, met de meest uitgesproken aanwezigheid in de arme sikkels²⁸. Omgekeerd zijn deze huishoudens veel minder aanwezig in het zuiden en oosten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

IX.1 INKOMENS UITGEKEERD DOOR DE OCMW'S

Het aantal begunstigden van een inkomen toegekend door de Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW's) is een belangrijke indicator om het aantal Brusselaars die in preciaire omstandigheden leven in kaart te brengen. De twee belangrijkste soorten inkomens die door de OCMW's toegekend worden zijn het leefloon en de financiële hulp (equivalent van het leefloon) (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

Deze inkomens worden immers uitgekeerd aan personen die niet over voldoende middelen beschikken, ongeacht of het gaat om inkomens uit arbeid, vermogen (onroerend, financieel...) of de sociale zekerheid (werkloosheid, pensioenen, invaliditeit...) en die zich, vaak als laatste redmiddel, tot een OCMW wenden.

Meer dan 6 % van de Brusselaars tussen 18 en 64 jaar ontvangt een (equivalent) leefloon

In 2022 telt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 51.108 begunstigden van een (equivalent) leefloon. Deze Brusselse begunstigden vertegenwoordigen 29 % van het totale aantal begunstigden in België, terwijl de Brusselse bevolking slechts 11 % van de Belgische bevolking uitmaakt.

De personen die in 2022 een (equivalent) leefloon krijgen, vertegenwoordigen 6,2 % van de Brusselse bevolking van 18 tot en met 64²⁹ jaar (zie tabel IX.1.1). Dit percentage is veel hoger dan in de twee andere gewesten, namelijk 1,2 % in het Vlaams Gewest en 3,5 % in het Waals Gewest. Het is ook hoger dan in de twee grootste Vlaamse steden, Gent en Antwerpen, maar lager dan in Charleroi en Luik.

²⁹ Enkel de personen van 18 tot en met 64 jaar worden hier in aanmerking genomen omdat vooral deze leeftijdsgroep inkomsten van de OCMW's ontvangt (meer dan 95 % van alle begunstigden).

De instroom van Oekraïense vluchtelingen verklaart de stijging van het aantal begunstigden van een inkomen van het OCMW in 2022

Sinds de vervanging van het bestaansminimum door het leefloon in 2002 neemt het jaarlijks gemiddeld aantal begunstigden van het (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest constant toe³⁰. Volgens de analyses van de POD Maatschappelijke Integratie³¹ zijn er, naast de toename van de totale bevolking, verschillende structurele en conjuncturele factoren die de stijging van de afgelopen tien jaar kunnen verklaren:

- › de wijzigingen in de wetgeving inzake werkloosheidsuitkeringen:
 - de beperking in de tijd van de inschakelingsuitkeringen, waarvan de eerste gevolgen in januari 2015 merkbaar werden;
 - de verlenging van de beroepsinschakelingsperiode voor nieuwe werkzoekenden, ingevoerd in januari 2012;
 - de verstrenging van de voorwaarden voor toegang tot de inschakelingsuitkeringen sinds januari 2015.
- › de toename van het aantal erkende vluchtelingen van 2015 tot en met 2019 als gevolg van de migratiecrisis

Die elementen verklaren echter niet volledig de stijging van het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon. Naast deze factoren dient men ook rekening te houden met een algemener fenomeen van bestaansonzekerheid. Volgens de EU-SILC-enquête t.e.m. 2017³² lopen bepaalde categorieën van de bevolking steeds meer risico op armoede: eenoudergezinnen, laaggeschoolden, huishoudens met een lage werkintensiteit...³³ Bovendien maken sommige van deze categorieën een steeds groter deel van de bevolking uit. Dit is met name het geval voor eenoudergezinnen.

³⁰ Met uitzondering van een daling in 2013, -1,0 %, die grotendeels te wijten was aan de aanzienlijke daling van het aantal kandidaat-vluchtelingen die recht hadden op een (equivalent) leefloon.

³¹ POD MI – Maatschappelijke integratie, Statistisch verslag n°26 – Februari 2020

³² EU-SILC-enquête uitgevoerd in 2018 over het inkomen dat de bevroegde huishoudens in 2017 hebben ontvangen.

³³ De gegevens kunnen worden geraadpleegd via de website van Statbel, verantwoordelijk voor EU-SILC in België (<https://statbel.fgov.be/nl/themes/huishoudens/armoede-en-levensomstandigheden/risico-op-armoede-sociale-uitsluiting>), of via de Armoedebaarometer van de FOD Maatschappelijke Integratie (<https://www.armoedecijfers.be/topic/armoederisico-naar-bevolkingscategorie>). Als gevolg van een methodologische wijziging in 2019 kunnen de resultaten vanaf dat jaar niet meer worden vergeleken met die van voorgaande jaren. De in 2019 (inkomsten ontvangen in 2018 – zie hieronder) vastgestelde daling van het armoederisico voor bepaalde bevolkingscategorieën moet daarom waarschijnlijk worden geïnterpreteerd als een gevolg van deze methodologische verandering. De dalingen waargenomen in de enquêtes van 2020 en 2021 (inkomsten van 2019 en 2020) zijn ook moeilijk te interpreteren vanwege de invloed van de COVID-19-crisis. Het armoederisico is voor de bovengenoemde categorieën trouwens sterk gestegen in 2022 (inkomsten 2021).

In 2018 en 2019 kende het aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een van de geringste stijgingen van de afgelopen 15 jaar (+0,7 % in zowel 2018 als 2019). Hun aandeel in de Brusselse bevolking van 18 tot 64 jaar bleef zo stabiel op 5,4 %.

Echter, in 2020 en 2021, met de komst van COVID-19 in België en de daaruit voortvloeiende gezondheids- en economische gevolgen, steeg het aantal van die begunstigden aanzienlijk (+5,7 % in 2020 en +5,4 % in 2021). Hun percentage in de bevolking nam toe van 5,4 % in 2019 tot 5,7 % in 2020 en 5,9 % in 2021.

In 2022 is het gemiddelde jaarlijkse aantal begunstigden van een (equivalent) leefloon opnieuw gestegen met meer dan 5 % ten opzichte van 2021. Die begunstigden vertegenwoordigen nu 6,2 % van de bevolking tussen 18 en 64 jaar. Die stijging is hoger dan in Wallonië (+2,3 %), maar veel lager dan in Vlaanderen (+18,0 %)³⁴.

Deze stijgingen zijn in feite uitsluitend toe te schrijven aan de toename van het aantal begunstigden van de financiële maatschappelijke hulp (equivalent leefloon) als gevolg van de komst van de eerste vluchtelingen uit Oekraïne (zie hoofdstuk VI. Bevolking). De Oekraïense vluchtelingen die sinds maart 2022 in België aankomen, kunnen onder bepaalde voorwaarden immers genieten van de tijdelijke beschermingsstatus. Zodra die status is toegekend, kunnen die vluchtelingen in België werken, maar ook financiële bijstand aanvragen aan het OCMW.

Terwijl in 2022 de gemiddelde jaarlijkse toename van het aantal begunstigden van een leefloon in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest de laagste is van de afgelopen vijftien jaar (+0,2 %), is de toename van het aantal begunstigden van een equivalent leefloon de hoogste (+59,8 %) van diezelfde periode. De situatie is nog meer uitgesproken in de andere twee gewesten, met een lichte daling van het aantal begunstigden van een leefloon in zowel Vlaanderen (-2,0 %) als Wallonië (-2,8 %) en een zeer sterke stijging van het aantal begunstigden van een equivalent leefloon (+225,5 % in Vlaanderen en +109,1 % in Wallonië).

Volgens schattingen van de POD Maatschappelijke Integratie³⁵ werden tussen maart 2022 en mei 2023 31.847 beslissingen tot toekenning van een equivalent leefloon geregistreerd ten gunste van Oekraïense gezinnen die tijdelijke bescherming genieten: 6.427 in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 18.426 in het Vlaamse Gewest en 8.105 in het Waalse Gewest. De piek van het aantal beslissingen tot toekenning van een equivalent leefloon lijkt te zijn bereikt in februari 2023 in het Brussels Gewest (5.141 beslissingen)³⁶. Sinds maart 2023 daalt dat aantal toekenningsbeslissingen, tot 4.508 in mei 2023, volgens de laatste beschikbare gegevens.

³⁴ De sterke stijging in Vlaanderen in 2022 is het resultaat van een combinatie van twee factoren: enerzijds het relatief lage aantal begunstigden in 2021 in dit gewest, en anderzijds de overname door de Vlaamse OCMW's van een groot aantal Oekraïense vluchtelingen in 2022 (zie verder).

³⁵ Schattingen op 14 juli 2023: <https://www.mi-is.be/nl/studies-publicaties-statistieken/personen-uit-oekraïne-onder-tijdelijke-bescherming>

³⁶ De toekenningsbeslissingen worden elke maand verlengd als de begunstigde dat aanvraagt en nog steeds voldoet aan de vereiste voorwaarden. Het totale aantal beslissingen komt dus niet overeen met de som van de maandelijkse aantallen toekenningsbeslissingen, maar eerder met het totale aantal gezinnen dat minstens één keer heeft genoten van een positieve beslissing voor de toekenning van een equivalent leefloon.

TABEL IX.1.1: Aantal begunstigden van een inkomen uitgekeerd door een OCMW (leefloon of equivalent leefloon) (jaargemiddelde)

	2018	2019	2020	2021	2022	2022 % bevolking *
Anderlecht	5.625	5.607	5.961	6.532	6.884	8,7
Oudergem	535	530	566	609	698	3,0
Sint-Agatha-Berchem	548	535	535	522	528	3,4
Brussel	6.646	6.517	6.816	7.154	7.569	5,7
Etterbeek	1.516	1.514	1.624	1.704	1.906	5,2
Evere	1.531	1.587	1.671	1.807	1.926	6,9
Vorst	2.190	2.207	2.276	2.317	2.400	6,2
Ganshoren	269	264	347	410	482	3,0
Elsene	2.557	2.594	2.813	2.963	2.900	4,3
Jette	1.125	1.184	1.350	1.486	1.590	4,7
Koekelberg	620	647	702	772	842	5,8
Sint-Jans-Molenbeek	5.976	5.994	6.413	6.735	6.742	10,9
Sint-Gillis	2.009	2.082	2.258	2.358	2.485	6,7
Sint-Joost-ten-Node	1.574	1.589	1.620	1.680	1.732	8,9
Schaarbeek	7.314	7.379	7.430	7.560	7.885	8,9
Ukkel	1.200	1.213	1.339	1.478	1.732	3,2
Watermaal-Bosvoorde	490	523	609	683	742	4,8
Sint-Lambrechts-Woluwe	1.225	1.257	1.311	1.338	1.540	4,0
Sint-Pieters-Woluwe	328	356	401	416	526	1,9
BHG	43.279	43.578	46.044	48.525	51.108	6,2
Antwerpen	7.293	6.568	6.785	6.651	7.904	2,3
Gent	5.171	5.147	5.286	5.237	5.499	3,1
Vlaams Gewest	40.705	40.038	41.992	41.976	49.529	1,2
Charleroi	7.690	8.147	8.609	8.800	8.826	7,2
Luik	11.949	12.202	12.496	12.304	11.875	9,5
Waals Gewest	71.582	74.032	76.584	76.407	78.132	3,5
België	155.565	157.648	164.619	166.908	178.768	2,5

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, FOD Economie – Statistics Belgium (Rijksregister), berekeningen BISA

* Het percentage van de bevolking voor 2021 in de laatste kolom wordt berekend door het jaargemiddelde van het aantal begunstigden van 18 tot 64 jaar te delen door het bevolkingsgemiddelde van diezelfde leeftijd in het betreffende gebied in 2021.

De evolutie van het aantal begunstigden van een OCMW-inkomen in 2023 zal onder andere afhangen van de evolutie van het aantal Oekraïense gezinnen onder tijdelijke bescherming dat een equivalent leefloon blijft ontvangen. Dat aantal kan aanzienlijk dalen als die mensen met succes geïntegreerd worden op de Belgische arbeidsmarkt of als een terugkeer naar Oekraïne mogelijk wordt.

Grote verschillen tussen Brusselse gemeenten

Binnen het Brussels Gewest verschilt de situatie sterk van gemeente tot gemeente. In 2022 heeft Sint-Jans-Molenbeek het hoogste aandeel begunstigden van een (equivalent) leefloon, namelijk 11 % van de bevolking van 18 tot en met 64 jaar in de gemeente. Ook Anderlecht, Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek tellen meer dan 8 % begunstigden van een (equivalent) leefloon. Daartegenover staat Sint-Pieters-Woluwe dat met 2 % het laagste aandeel begunstigden kent. De andere gemeenten met een percentage van minder dan 4 % zijn: Ganshoren, Oudergem, Sint-Agatha-Berchem, Sint-Lambrechts-Woluwe en Ukkel.

Terwijl het aandeel van de begunstigden van een (equivalent) leefloon onder de bevolking tussen 2005 en 2022 eerder stabiel is gebleven in sommige gemeenten (Elsene, Oudergem, Sint-Gillis, Sint-Joost-ten-Node en Ukkel) en in Sint-Pieters-Woluwe zelfs is gedaald, is het in andere gemeenten aanzienlijk gestegen. Anderlecht, Evere, Schaarbeek, Sint-Jans-Molenbeek en Vorst kenden de grootste stijgingen (meer dan 3 procentpunten extra in 2022 in vergelijking met 2005).

Definities en methodologische opmerkingen:

Het leefloon is één van de drie instrumenten die de OCMW's hebben ingevoerd om het recht op maatschappelijke integratie te garanderen, samen met de tewerkstelling en het geïndividualiseerd project. Het wordt toegekend aan personen die voldoen aan de toegangsvoorwaarden van dit recht³⁷ om hen in staat te stellen een menswaardig bestaan te leiden.

De financiële maatschappelijke hulp (equivalent leefloon) is bestemd voor personen die over onvoldoende middelen beschikken, maar niet voldoen aan de voorwaarden die toegang verlenen tot het recht op maatschappelijke integratie en het leefloon. Het gaat voornamelijk om vreemdelingen met een verblijfsrecht die echter niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en, in mindere mate, om kandidaat-vluchtelingen.

Gegevensbron

De gegevens over de begunstigden van die inkomens zijn afkomstig van en worden gepubliceerd door de POD Maatschappelijke Integratie. Deze gegevens kunnen nog worden herzien, vooral voor de meest recente jaren, omwille van de relatief lange periode waarover de OCMW's beschikken om het aantal begunstigden mee te delen of te corrigeren.

³⁷ De Belgische nationaliteit hebben (of een in het bevolkingsregister ingeschreven vreemdeling, erkende vluchteling of staatloze zijn, of zich in een situatie van gezinshereniging met een Belg of een Europeaan bevinden), zijn woonplaats in België hebben, meerderjarig zijn of gelijkgesteld met een meerderjarige, onvoldoende bestaansmiddelen hebben en niet bij machte zijn die met eigen middelen te verwerven, bereid zijn om te werken en al zijn rechten op sociale zekerheid en onderhoudsgeld hebben uitgeput. Over het algemeen wordt ook met de inkomens van de andere leden van het huishouden rekening gehouden om deze middelen te berekenen.

IX.2 ARMOEDERISICO EN BEGUNSTIGDEN VAN DE VERHOOGDE TEGEMOETKOMING

Hoewel het aantal begunstigden van een OCMW-inkomen een interessante indicator is van het aantal mensen dat een beroep moet doen op deze centra om in hun behoeften te voorzien, dekt het slechts gedeeltelijk het deel van de bevolking dat in moeilijke financiële omstandigheden leeft. **Volgens de enquête naar de inkomens en levensomstandigheden (EU-SILC), uitgevoerd in 2022, leeft 30 % van de Brusselse huishoudens van een inkomen onder de armoedegrens,** (zie definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel) terwijl de begunstigden van een OCMW-inkomen slechts 6 % uitmaken van de bevolking tussen 18 en 64 jaar in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De armoederisicograad in het Brussels Gewest is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 8 % in het Vlaams Gewest en 18 % in het Waals Gewest. Dit zijn echter armoederisicograden op een zeer globaal geografisch maatstaven vertegenwoordigen, waarachter zeer uiteenlopende lokale realiteiten schuilgaan. Deze kunnen niet via de EU-SILC-enquête worden benaderd omdat de steekproef van ondervraagde huishoudens dit niet toelaat³⁸.

Het is daarom interessant om **een andere indicator te gebruiken om het aandeel van de bevolking met een laag inkomen te benaderen: het aantal begunstigden van de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging.** Om aan de voorwaarden te voldoen die vereist zijn om van deze verhoogde tegemoetkoming te kunnen genieten, dienen de betrokkenen immers deel uit te maken van een huishouden met een laag inkomen (zie de definities en methodologische opmerkingen aan het einde van dit deel).

Meer dan één op vier personen leeft in een huishouden met een laag inkomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Volgens de gegevens van de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid ontvingen op 1 januari 2022 **328.656 personen de verhoogde tegemoetkoming in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest** (zie tabel IX.2.1). **Zij vertegenwoordigen 27 % van de bevolking.** Dit percentage is aanzienlijk hoger dan in de andere twee gewesten van het land, namelijk 14 % in het Vlaams Gewest en 19 % in het Waals Gewest. Dit percentage is vergelijkbaar met dat in de stad Antwerpen (26 %), terwijl het lager is dan in de twee grootste Waalse steden, Charleroi en Luik (32 %).

³⁸ De steekproef van bevraagde huishoudens is niet zo samengesteld dat deze representatief is op gemeentelijk niveau.

TABEL IX.2.1: Rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in het kader van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging (op 1 januari 2022)

	Aantal rechthebbenden 2022	Aandeel in de bevolking (%) 2022
BHG	328.656	26,6
Antwerpen	141.163	26,4
Gent	47.673	17,9
Vlaams Gewest	966.376	14,4
Charleroi	64.199	31,6
Luik	63.260	32,0
Waals Gewest	702.017	19,1
België	1.997.049	17,2

Bron: KSZ (Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming), berekeningen BISA

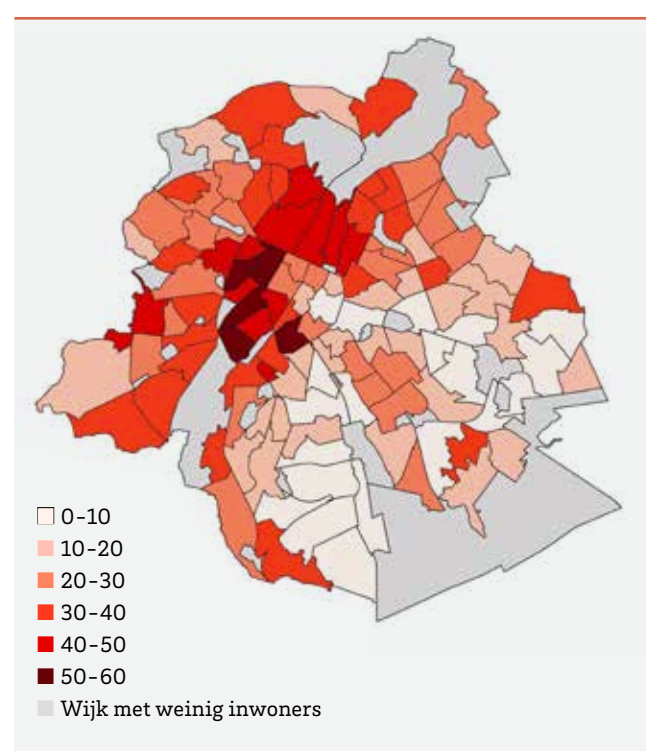
Grote verschillen binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Achter de globale cijfers voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als geheel gaan grote verschillen binnen het Gewest schuil. Zoals blijkt uit kaart IX.2.2, **verschilt het aandeel van de bevolking dat de verhoogde tegemoetkoming ontvangt sterk van de ene wijk³⁹ tot de andere.**

Terwijl het aandeel van de bevolking dat van de verhoogde tegemoetkoming geniet minder dan 10 % bedraagt in een twintigtal wijken, die allemaal in het zuidoostelijke kwadrant van het Gewest zijn gelegen, overschrijdt dit percentage de 40 % in de meeste wijken van de arme sikkels⁴⁰ en in enkele wijken in het westen.

In vijf wijken van de arme sikkels geniet meer dan één op twee personen van de verhoogde tegemoetkoming: Kuregem Veeartsenij (50 %), Kuregem Dauw (53 %), Marollen (53 %), Weststation (54 %) en Historisch Molenbeek (56 %).

KAART IX.2.2: Aandeel van de rechthebbenden op de verhoogde tegemoetkoming in de bevolking per wijk (in % – op 1 januari 2022)

Bron: KSZ (Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming), berekeningen BISA

Over het algemeen kan worden vastgesteld dat **het Gewest in twee delen lijkt verdeeld te zijn:**

- › In het **noordwestelijke deel**, van het zuidwesten van Ukkel tot Evere en Schaarbeek, **zijn er maar weinig wijken waar de begunstigen van de verhoogde tegemoetkoming minder dan 20 % van de totale bevolking vertegenwoordigen.**
- › In het **zuidoostelijke deel**, van het oosten van Ukkel tot Sint-Lambrechts-Woluwe, **vertegenwoordigen de begunstigen van de verhoogde tegemoetkoming, daarentegen, zelden meer dan 20 % van de bevolking van een wijk.**

Definities en methodologische opmerkingen

Armoederisicograad

De *armoederisicograad* is het aandeel van de bevolking met een equivalent besteedbaar inkomen onder de armoeddrempel. Het wordt berekend op basis van de resultaten van de EU-SILC-enquête die jaarlijks door Statbel wordt uitgevoerd over de in het voorgaande jaar ontvangen inkomsten. De resultaten zijn slechts bruikbaar op gewestelijk niveau sinds de enquête gehouden in 2019. Het is moeilijk de ontwikkeling ervan in de tijd te analyseren, aangezien de COVID-19-crisis de resultaten op verschillende niveaus heeft beïnvloed.

Het *equivalent beschikbaar inkomen* is het totale inkomen van een huishouden dat beschikbaar is voor besteding of sparen, gedeeld door de equivalente grootte van het huishouden.

De *equivalente grootte van een huishouden* is een meeteenheid waarbij rekening wordt gehouden met de structuur van het huishouden en de leeftijd van de leden. Ze wordt gebruikt om de schaalvoordelen van het samenwonen als een huishouden te neutraliseren.

De *armoeddrempel* is gelijk aan 60 % van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen van de bevolking van het land. Mensen die in een huishouden leven met een equivalent inkomen dat onder deze drempel ligt, worden dus geacht een armoederisico te lopen.

Begunstigen van de verhoogde tegemoetkoming

In België kunnen sommige personen die aangesloten zijn bij de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging, een hogere terugbetaling krijgen voor hun medische raadplegingen, ziekenhuisopnames, verzorging of geneesmiddelen: **de verhoogde tegemoetkoming**. Deze wordt, onder voorwaarden, op twee manieren toegestaan:

- › automatisch: voor alle personen die genieten van bepaalde sociale uitkeringen of statuten, zoals het leefloon (of equivalent), de IGO, de tegemoetkomingen voor personen met een handicap enz.
- › op aanvraag: voor huishoudens met inkomens onder de vastgestelde drempels, na onderzoek van deze inkomens.

In geval van automatische toekenning van de verhoogde tegemoetkoming hebben in sommige gevallen ook de personen ten laste van de rechthebbende hierop recht. In geval van toewijzing op aanvraag en na een onderzoek van de inkomens geldt het recht voor alle leden van het huishouden.

Gezien de voorwaarden waaraan moet worden voldaan, leven de mensen die voor deze verhoogde tegemoetkoming in aanmerking komen over het algemeen van een laag inkomen. Het percentage dat deze mensen vertegenwoordigen in de totale bevolking kan dus worden gebruikt als een indicator van het armoederisico.

Hoewel de historische gegevens over de begunstigen van een verhoogde tegemoetkoming beschikbaar zijn via de Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid, is het niet relevant deze te gebruiken om analyses te maken van de evolutie ervan in de tijd:

- › Enerzijds is dit voordeel en de toekenningsmodaliteiten de afgelopen 20 jaar herhaaldelijk hervormd (VIPO, OMNIO, rechthebbende met voorkeurregeling, verhoogde tegemoetkoming), met name wat de toekenningsmodaliteiten betreft.
- › Anderzijds is de toekenning van deze verhoogde tegemoetkoming niet automatisch voor alle begunstigen, zodat deze evolutie ook afhangt van het aantal huishoudens dat daadwerkelijk van deze maatregel op de hoogte is en de nodige stappen onderneemt om deze te verkrijgen. De publiciteit rond dit voordeel werd de afgelopen jaren verhoogd bij de sociale diensten en daardoor zou de analyse van de waargenomen stijging wel eens een vertekend beeld kunnen geven.

³⁹ Voor observatie- en analysedoeleinden werd het Brussels Hoofdstedelijk Gewest opgedeeld in 145 wijken: 118 woonwijken; 6 industriegebieden of stations; 18 groene zones; 3 begraafplaatsen. Alleen de 118 woonwijken worden hier geanalyseerd. Meer informatie over deze geografische indeling is hier te vinden: <https://wijkmonitoring.brussels/indeling-brussels-hoofdstedelijk-gewest-in-wijken/>

⁴⁰ Gebied waar sinds meerdere decennia de op economisch vlak minder begunstigde bevolkingsgroepen zijn geconcentreerd. De arme sikkels omvat de wijken in het noorden en westen van de eerste kroon die tot de armste van het Brussels Gewest behoren en een sikkels vormen rond het stadscentrum, van Sint-Joost-ten-Node tot onder Vorst.

BIBLIOGRAFIE:

POD Maatschappelijke integratie (februari 2020), "Statistisch verslag n°26", POD MI

HOOFDSTUK X

SCHOOLBEVOLKING

In kort:

In 2021-2022 waren er iets meer dan 261.000 leerlingen ingeschreven in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, evenveel als het vorige schooljaar. Terwijl het aantal leerlingen in het kleuter- en lager onderwijs is gedaald, blijft het aantal leerlingen in het secundair onderwijs stijgen.

Onderwijs is een zeer belangrijke materie voor de Brusselse bevolking. Er geldt een leerplicht voor minderjarigen van 5 tot 18 jaar. In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bestaan er twee hoofdstructuren voor onderwijs naast elkaar onder de respectievelijke leiding van de Vlaamse gemeenschap en de Franse gemeenschap. Er bestaan ook private, Europese en internationale onderwijsinstellingen die onafhankelijk zijn van de gemeenschappen.

In 2021-2022 waren er in totaal 261.124 leerlingen ingeschreven in het onderwijs dat de twee gemeenschappen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest organiseren, met 55.074 leerlingen in het kleuteronderwijs, 98.529 in het lager onderwijs en 107.521 in het secundair onderwijs (zie tabel X.1.1). Daarbij dient men nog de ca. 19.500 leerlingen te voegen die onderwijs volgen buiten de gemeenschappen en bijna 865 leerlingen die thuisonderwijs hebben gevolgd⁴¹. Het Franstalig onderwijs is goed voor 73 % van de leerlingen en het Nederlandstalig onderwijs voor 20 %. Het overblijvende gedeelte van 7 % komt overeen met het onderwijs buiten de gemeenschappen (private, Europese en internationale scholen) en het thuisonderwijs.

Tussen 2020-2021 en 2021-2022 is het aantal leerlingen in het Brussels Gewest stabiel gebleven. Dit is de eerste keer in de afgelopen 15 jaar dat het aantal leerlingen in Brussel niet is toegenomen. Hierachter gaan echter verschillen tussen de niveaus schuil. **Tussen 2020-2021 en 2021-2022 daalde het aantal leerlingen in het kleuter- en lager onderwijs, terwijl het aantal leerlingen in het secundair onderwijs steeg.** Het secundair onderwijs vangt nu de bevolkingsgroei op die het gevolg is van de demografische boom in het Gewest tussen 2007 en 2012.

In de komende jaren zou het aantal leerlingen in de kleuterschool zich moeten stabiliseren, terwijl het aantal leerlingen in de lagere school zou moeten blijven dalen. Verwacht wordt dat het aantal leerlingen in het secundair onderwijs zal stijgen.

Het aantal kleuterschoolleerlingen in het Brussels Gewest ligt in 2021-2022 lager dan in 2014-2015, terwijl dit aantal in het lager- en secundair onderwijs hoger ligt. De daling tussen 2014-2015 en 2021-2022 bedraagt -7,2 % in het kleuteronderwijs, terwijl er een stijging is van 4,7 % in het lager onderwijs en 13,2 % in het secundair onderwijs voor het onderwijs dat door de gemeenschappen wordt georganiseerd. Ter vergelijking: voor het land als geheel en voor dezelfde periode is de daling in het kleuteronderwijs lager en zijn de stijgingen in het basis- en secundair onderwijs minder groot (respectievelijk -6,7 %, +13,7 % en +7,0 %).

Grafiek X.1.2. toont de evolutie van de groei sinds 2014:

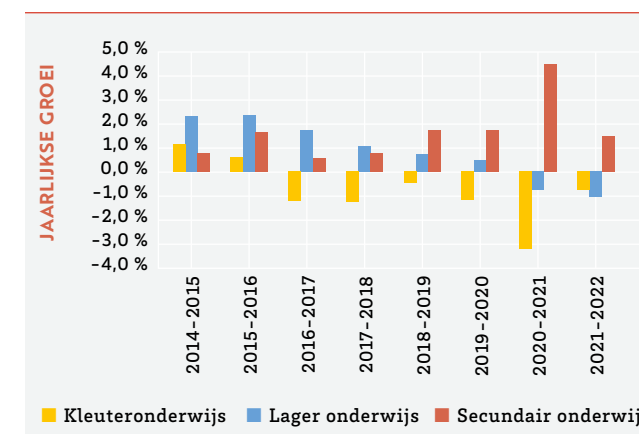
- De bevolking in het kleuteronderwijs is gegroeid, maar aan een steeds lager tempo tot 2015-2016. In 2016-2017 begon de bevolking in het kleuteronderwijs voor het eerst sinds het begin van de bevolkingsgroei in 2007 te dalen. Zij is sindsdien blijven dalen.
- De jaarlijkse groei van de bevolking in het basisonderwijs bereikte een piek in 2015-16 (2,4 %). Sindsdien is de bevolking in het basisonderwijs blijven toenemen, maar aan een steeds lager tempo. In 2020-2021 daalt de bevolking in het lager onderwijs voor het eerst sinds het begin van de bevolkingsgroei van 2007. Het zal blijven dalen in 2021-2022.
- De bevolking in het secundair onderwijs blijft jaar na jaar stijgen. Het jaarlijkse groeipercentage is echter zeer variabel van jaar tot jaar. In 2021-2022 bereikt het groeipercentage 1,5 %.

TABEL X.1.1: Schoolbevolking in het kleuter-, lager en secundair onderwijs van de Franse en Vlaamse gemeenschap

	2014-2015	2015-2016	2016-2017	2017-2018	2018-2019	2019-2020	2020-2021	2021-2022
BHG								
Totaal	248.472	252.667	254.234	255.320	257.516	259.077	261.042	261.124
Jaarlijkse groei	1,46 %	1,69 %	0,62 %	0,43 %	0,86 %	0,61 %	0,76 %	0,03 %
Kleuteronderwijs	59.341	59.719	59.009	58.274	58.023	57.365	55.544	55.074
Lager onderwijs	94.148	96.370	98.084	99.135	99.846	100.317	99.589	98.529
Secundair onderwijs	94.983	96.578	97.141	97.911	99.647	101.395	105.909	107.521
België								
Totaal	2.044.626	2.065.685	2.074.642	2.078.907	2.084.950	2.091.086	2.100.546	2.099.497
Jaarlijkse groei	0,79 %	0,88 %	0,43 %	0,21 %	0,29 %	0,29 %	0,45 %	-0,05 %
Kleuteronderwijs	459.999	458.651	454.653	448.804	444.537	440.372	430.349	429.077
Lager onderwijs	770.117	786.745	798.052	806.198	809.863	810.390	805.254	798.538
Secundair onderwijs	814.510	820.289	821.937	823.905	830.550	840.324	864.943	871.882

Bron: ETNIC en Vlaamse Overheid, berekeningen BISA

GRAFIEK X.1.2: Jaarlijkse groei van het aantal leerlingen in het kleuter-, het lager en het secundair onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in percentages)

Bron: ETNIC en Vlaamse Overheid, berekeningen BISA

In de context van de oorlog in Oekraïne emigreerden een groot aantal minderjarigen naar België die werden opgevangen in de scholen van de Franse en Vlaamse gemeenschap. In juni 2023, toen het schooljaar 2022-2023 ten einde liep, waren er 2.249 kinderen die tijdelijke bescherming genoten uit Oekraïne (of Oekraïners) ingeschreven in kleuter-, basis- en secundaire scholen in het Brussels Gewest.

⁴¹ Bronnen: Hoge Raad voor Europese scholen, Franstalige Gemeenschap (Dienst voor controle van de schoolplicht), Vlaamse Gemeenschap (Agentschap voor Onderwijsdiensten)

HOOFDSTUK XI

HUISVESTING

In het kort

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest blijft het duurste van de drie gewesten op het vlak van de huisvesting.

Gecorrigeerd voor inflatie zijn de verkoopprijzen van appartementen echter gedaald met 4,4 % tussen 2022 en 2023. De prijzen van de huizen zijn gedaald met meer dan 6 %. Het aantal te koop staande woningen neemt toe, evenals de gemiddelde verkooptijd. De leencapaciteit neemt af naarmate de rentevoeten stijgen.

Het overzicht van de huurprijzen is bijgewerkt in oktober 2022. Het wordt gebruikt om de referentiehuurprijzen te berekenen die in de nieuwe huurovereenkomsten vermeld moeten worden. Op basis van de cijfers van de makelaarsfederaties liggen de gemiddelde huurprijzen voor nieuwe verhuuringen bij constante prijzen in 2022 4,6 % lager dan in 2021.

Op 1 januari 2023 is de wachtlijst voor een sociale woning licht afgenomen (-0,7 %) tot 49 445 huishoudens. Het aantal toegewezen sociale woningen (nieuwe huurders en verhuizingen) in 2022 bedraagt 2 353, een stijging met 9 % in één jaar. In vergelijking met 2021 is het aantal nieuwe inschrijvingen met meer dan 30 % gestegen. De hervorming van de huurtoeslag heeft het mogelijk gemaakt om een breder publiek te bereiken, waardoor 10 045 gezinnen met een laag inkomen nu toegang hebben tot de regeling.

Toegang tot huisvesting is een basisbehoefte en heeft een grote invloed op vele andere gebieden van het leven. Een totaalbeeld van de Brusselse vastgoedmarkt is dus van essentieel belang.

In totaal wordt het aantal woningen⁴² in het BHG geraamd op 598 000, tegenover 564 000 Brusselse huishoudens op 1 januari 2022. De recordhoogte van de internationale immigratie, versterkt door de komst van Oekraïense vluchtelingen (zie hoofdstuk VI. Bevolking) zorgt voor extra druk op de betaalbare woningmarkt in het Gewest.

Het aanbod van bestaande woningen komt echter niet altijd overeen met de vraag, met name wat de kenmerken van de woningen betreft (zie het noodplan voor huisvesting 2021). Bovendien kampt de Brusselse woningmarkt met andere uitdagingen, die investeringen in het huisvestingsbeleid vergen:

- De ontoegankelijkheid van de woningprijzen voor de laagste inkomensgroepen;
- Een groeiend prijsverschil tussen oost en west, met het kanaal als scheidslijn (Godin 2021);
- de financialisering van de huisvesting, benadrukt door de opkomst van nieuwe woonformules, zoals co-living voor volwassenen, die een hoge vlucht nemen in Brussel (Casier 2023);
- De verbouwing van woningen tot toeristische accommodatie die worden verhuurd via platformen zoals Airbnb en Homeaway (Perilleux et al 2021);
- De verhoging van de onroerende voorheffing, die in sommige gemeenten 20 % tot zelfs 30 % bedraagt. Een deel van deze stijging hangt samen met de indexering van de kadastrale inkomsten (9,6 % in 2023), terwijl een ander deel het gevolg is van de verhoging van de opcentiemen, die sterk verschillen van gemeente tot gemeente (Mikolajczak 2023);
- De veroudering van een groot deel van het Brusselse gebouwenpark: slechts 7 % van de gebouwen is gebouwd na 1981 (Statbel 2022), wat de woonkwaliteit beïnvloedt, vooral op het vlak van de thermische isolatie. Vanaf 1 januari 2022 heeft 51 % van de woningen een energiecertificaat. Van de woningen waarvan het energieverbruik gekend is, heeft meer dan een op vier appartementen en meer dan een op twee woningen in 2021 de laagst mogelijke score, namelijk 'G'.

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de verschillende segmenten van de woningmarkt behandeld: de koopmarkt, de particuliere huurmarkt en sociale huisvesting.

XI.1 DE KOOPMARKT

Gecorrigeerd voor inflatie zijn de vastgoedprijzen duidelijk gedaald in 2023.

Appartementen maken het grootste deel uit van de woningmarkt van het BHG: zowel in 2022 als in het eerste kwartaal van 2023, **betrof 80 % van de verkopen appartementen**.

Tabel XI.1.1 geeft de mediane prijs (de centrale waarde in de rangschikking van de woningprijzen van laag naar hoog) om de invloed van extreme waarden te vermijden. Hieruit blijkt dat zowel huizen als appartementen over het algemeen duurder zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest dan in de twee andere gewesten.

De mediane verkoopprijs van zowel huizen als appartementen is duidelijk gedaald in het BHG. Gecorrigeerd voor inflatie is de mediane prijs van huizen tussen het eerste kwartaal van 2022 en het eerste kwartaal van 2023 met 6,6 % gedaald. In dezelfde periode nam de mediane prijs van de appartementen met 4,4 % af.

In Vlaanderen stagneert de mediane verkoopprijs van zowel huizen als appartementen tussen begin 2022 en begin 2023. De huizenprijs daalde licht met 0,6 % en de prijs van de appartementen met 0,8 %.

Net als in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, maar dan in een trager tempo, daalde de huizenprijs in het Waals Gewest met 4,2 %. Ook de prijs van de appartementen is in die periode afgenomen, met 1,1 %.

In de laatste drie jaar is het verschil in huizenprijzen kleiner geworden in vergelijking met het Vlaamse Gewest.

Het verschil in mediane huizenprijzen tussen het BHG en Vlaanderen is kleiner geworden. In 2019 waren de mediane huizenprijzen 61 % duurder in het BHG dan in het Vlaams Gewest. In 2023 waren ze 52 % duurder. Tijdens dezelfde periode daalde het prijsverschil voor appartementen in Brussel van 5 % naar 4 % duurder.

Brussel wordt iets duurder in vergelijking met het Waals Gewest. In 2019 was een huis in het BHG 146 % duurder dan in Wallonië. In 2023 bedraagt het verschil 150 %. Voor appartementen neemt het verschil toe van 38 % in 2019 naar 42 % in 2023.

TABEL XI.1.1: Vastgoedprijzen op basis van de verkoopakten voor de jaren (2019-2023), eerste kwartalen (in constante euro 2023)

	Mediane prijs volgens akte tijdens eerste kwartaal (jan-maart), uitgedrukt in constante prijzen (referentiejaar = 2023)					Prijsverandering* gecorrigeerd voor inflatie (in %)	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023 vs 2022	2023 vs 2019
Huizen							
BHG	481.729	511.639	514.691	535.561	500.000	-6,6 %	3,8 %
Vlaams Gewest	299.612	293.030	329.634	332.051	330.000	-0,6 %	10,1 %
Waals Gewest	196.216	203.493	208.190	208.871	200.000	-4,2 %	1,9 %
België	270.238	253.494	294.935	299.917	288.730	-3,7 %	6,8 %
Appartementen							
BHG	234.990	250.006	273.538	266.712	255.000	-4,4 %	8,5 %
Vlaams Gewest	223.240	238.377	248.671	246.361	244.375	-0,8 %	9,5 %
Waals Gewest	170.368	174.423	181.588	182.093	180.000	-1,1 %	5,7 %
België	217.366	231.401	242.888	241.005	235.000	-2,5 %	8,1 %

Bronnen: inflatie (algemene NICP-index⁴³): NBB, <https://stat.nbb.be>, prijzen van de verkoopakten: Statbel, <https://statbel.fgov.be>, berekeningen BISA. *De prijsverandering tussen twee jaren wordt berekend door de prijzen in het eerste kwartaal van elk van de twee jaren te vergelijken.

42 Belangrijke beperkingen van de huisvestingsstatistieken worden vermeld op bladzijde 3 en 4 van de methodologie van de overeenkomstige tabellen op de website van het BISA: https://ibs.brussels/sites/default/files/documents/meth_11-2_n_1812.pdf

43 Het nationale indexcijfer van de consumptieprijzen (NICP) is een economische indicator die de verandering op jaarbasis meet van de prijzen van een mandje van goederen en diensten die door een representatief huishouden worden gekocht. Het NICP houdt daarom ook rekening met prijsontwikkelingen voor meer volatiele producten, namelijk voedings- en energieproducten. Beide productcategorieën hebben in 2021 en 2022 grote prijsstijgingen gekend. Deze hoge inflatie vergroot het verschil tussen de courante prijzen en de constante prijzen.

Het aantal verkopen blijft stabiel voor alle woningtypes samen. In 2022 waren er 12.567 transacties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, een lichte stijging van 0,7 % ten opzichte van 2021.

Op basis van de verkoopcompromissen in de vastgoedbarometer van de notarissen is de verkoop in de eerste helft van 2023 gedaald in vergelijking met de eerste helft van 2022, zowel wat betreft de prijzen als het aantal transacties.

De stijging van de rentevoeten weegt op de koopkracht van de gezinnen

Ondanks de duidelijke daling van de voor inflatie gecorrigeerde prijzen wordt het **voor huishoudens niet makkelijker om een huis te kopen vanwege de stijging van de rente** (Warisse 2022).

Het aantal te koop staande appartementen in het BHG op Immoweb⁴⁴ is tussen juni 2022 en juni 2023 met meer dan 20 % gestegen (Vanacker 2023). Tijdens dezelfde periode is het aantal te koop staande huizen met 30 % toegenomen. **Het aantal te koop staande woningen neemt toe en de gemiddelde verkooptijd wordt langer** (Leonardi 2023).

XI.2 DE PARTICULIERE HUURMARKT

De website met het overzicht van de huurprijzen is bijgewerkt in oktober 2022. De gegevens om de referentiehurprijzen te berekenen, komen uit de laatste drie enquêtes van het Huurobservatorium (2017, 2018, 2020). Deze site biedt het grote publiek een duidelijk overzicht van de huurprijzen. Sinds 2 december 2021 moet de referentiehurprijs ook verplicht worden vermeld in de huurovereenkomst. Deze referentiehurprijzen gelden voor alle huurprijzen (nieuw en oud).

Om de evolutie van de nieuwe huurprijzen te volgen, worden in tabel XI.2.1 de cijfers vermeld van de huurbarometer van de vastgoedmakelaars van Federia (Federia et al 2023), in samenwerking met CIB Vlaanderen en Korfine. De lezer dient er dus rekening mee te houden dat deze cijfers alleen betrekking hebben op nieuwe huurovereenkomsten die via een immobiliënkantoor van deze federaties zijn gesloten en dat ze gecorrigeerd zijn voor inflatie.

TABEL XI.2.1: Gemiddelde prijs van nieuwe huurwoningen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (in constante euro 2022)

	2018	2019	2020	2021	2022
Huizen met 2 gevels	1.717	1.902	1.949	2.094	1.742
Appartementen	1.160	1.178	1.171	1.156	1.117
Studio's	709	707	703	704	729
Alle soorten huivering BHG	1.205	1.228	1.225	1.209	1.154

Bronnen: Federia.immo & CIB Vlaanderen, Nationale Bank van België, berekeningen BISA

Voor de belangrijkste markt van de appartementen stellen we vast dat de gemiddelde huurprijs in constante euro's voor **nieuwe huurcontracten die in 2022 zijn afgesloten, iets lager liggen dan die in 2021, met een daling van 3,5 %**. Tegelijkertijd is de gemiddelde huurprijs voor rijwoningen met bijna 17 % gedaald op één jaar tijd.

Voor alle woningtypes samen was er tussen 2018 en 2019 een **stijging van de nieuwe gemiddelde huurprijzen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Echter, tussen 2019 en 2022 daalden de nieuwe gemiddelde huurprijzen in constante euro's met 6 %**.

De ordonnantie tot wijziging van het indexeringsstelsel voor een periode van 12 maanden trad in werking in oktober 2022. Het indexeringspercentage van de huurprijzen varieert afhankelijk van de energieprestaties van het betreffende pand. Het geldt voor één jaar en kan worden verlengd, afhankelijk van de sociaaleconomische context.

XI.3 DE SOCIALE WONINGEN

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft een gediversifieerde portefeuille van sociale woningen. De Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) is traditioneel de grootste aanbieder, met 40 505 wooneenheden op 31 december 2022. Daarnaast zijn er ook andere aanbieders, zoals lokale besturen, Sociaal Verhuurkantoren (SVK's) en andere spelers die woningen verhuren of verkopen tegen prijzen onder de marktprijs.

Tabel XI.3.1 verduidelijkt de rol van de alternatieve exploitanten op de markt. Deze laatste bezitten samen bijna 40 % van de sociale huurwoningen, tegenover 60 % voor de BGHM. De alternatieve exploitanten hebben ook 11 406 huishoudens ondersteund met aankoopsteun. De SVK hebben een verdere toename van het aantal beschikbare woningen in 2022 geregistreerd. De toenemende rol van de SVK weerspiegelt de verschillen in flexibiliteit tussen de verschillende methoden voor de productie van sociale woningen, waarbij het onttrekken van woningen aan de particuliere markt om ze tegen een sociaal tarief te verhuren veel flexibeler is dan de productie van nieuwe sociale woningen.

Tabel XI.3.1: Aantal woningen van sociale aard per operator (huurhulp en koophulp) zoals gekend in 2023 (verschillende peildata)

Productie operator	Aantal woningen
Huurhulp	
BGHM (incl. onbezet)	40.505
Sociale verhuurkantoren	7.749
Lokale overheid en OCMW's (uitgezonderd categorie 'vrij')	6.670
Huurhulp van het Woningfonds	1.530
Gewestelijke grondregie	31
Huurtoelage voor kandidaat-huurders die ingeschreven staan op de lijsten van de sociale huisvesting	10.045
Totaal huurhulp	66.530
Koophulp	
Actieve leningen toegezegd door het Woningfonds	8.877
Door het Woningfonds gebouwde en verkochte woningen	702
Citydev (sinds 2010)	1.397
Duurzame wijkcontracten (uitgezonderd Woonfonds-leningen)	430
Totaal koophulp	11.406
Totaal huurhulp + koophulp	77.936

Bron: Perspective.brussels, Monitoring van de publieke woonprojecten in Brussel, figuur 7. Update BISA, gekende situatie op 01/08/2023. https://perspective.brussels/sites/default/files/documents/bbp_moni-log-05.pdf

BIBLIOGRAFIE:

- Brussels Parlement (2023), "Integraal verslag van de interpellaties en de vragen, Commissie voor de Huisvesting, vergadering van 22.06.2023", Brussels Parlement
- Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) (2023), "Jaarverslag 2022", BGHM
- Casier (2023), "Coliving of de financialisering van Brusselse huizen", Brussels Studies, Collection générale, n° 179, journals.openedition.org/brussels
- Federia. Immo en CIB Vlaanderen (2023), "Huurbarometer 2022", Persbericht, CIB Vlaanderen
- Godin M. (2021) "Prijzen van appartementen in het Brussels Gewest: de kloof tussen oost en west wordt groter", Focus van het BISA nr. 44, BISA
- Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen (2022), "Notarisbarometer nr. 55 en 54", Notaris.be
- Leefmilieu Brussel (2022), EPB-certificatie van wooneenheden 2021, statistisch verslag, Leefmilieu Brussel
- Leonardi Paolo (2023) "La surévaluation des biens immobiliers ralentit le marché résidentiel", Le Soir (18/04/2023)
- Mikolajczak Charlotte (2023) "Au choc de l'indexation du précompte immobilier s'ajoute l'augmentation des centimes additionnels: voici les communes les plus impactées" La Libre (04/08/2023)

De sociale woningen van de BGHM

De BGHM heeft 241 nieuwe woningen in ontvangst genomen, wat het totale aantal sociale woningen op 40 505 sociale woningen brengt. In totaal kregen **2 353 gezinnen een nieuwe woning toegewezen (nieuwe woningen en verhuizingen), wat een stijging van 9 % betekent in één jaar**.

Op 1 januari 2023 stond het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning op 49 445, wat de eerste lichte daling is sinds 2017. Echter, het aantal nieuwe inschrijvingen voor sociale huisvesting steeg met 4 405 in 2022, een toename van meer dan 30 % in één jaar.

Dankzij de hervorming van de huurtoeslag is het mogelijk om een breder publiek te bereiken, waardoor momenteel 10 045 gezinnen met een laag inkomen in aanmerking komen voor deze regeling.

⁴⁴ De grootste zoekertjessite voor vastgoed in België, met 525 000 bezoekers per dag in 2022.

C. MILIEUDIMENSIE

HOOFDSTUK XII

ENERGIEVERBRUIK

In het kort:

Op dit moment is de dominante energiebron voor het Brussels Gewest afkomstig van fossiele brandstoffen.

De belangrijkste energieverbruikers zijn de residentiële sector (huisvesting) en de tertiaire sector. Daarna volgt het vervoer.

Het totale eindverbruik, voor alle sectoren samen, is in 2021 met 7,4 % gedaald ten opzichte van 1990 (-10,1 % met klimaatnormalisatie). Deze trend op lange termijn is vooral te danken aan een daling van het energieverbruik van de woningen.

In 2021 lag het energieverbruik iets hoger dan in 2020, maar nog steeds lager dan in de voorgaande jaren. Dit is voornamelijk te verklaren door de aanhoudende impact van de gezondheidscrisis, maar ook door het feit dat de winter van 2021 iets strenger was dan die van 2020.

Gegevens over het verbruik in 2022 zijn nog niet beschikbaar. Ze zullen waarschijnlijk worden beïnvloed door de gevolgen van de oorlog in Oekraïne en de energiecrisis.

XII.1 GEWESTELIJKE ENERGIEBALANS

De energiebevoorrading van het Gewest bestaat hoofdzakelijk uit import van aardgas, olieproducten (incl. brandstoffen) en elektriciteit. De lokale energieproductie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is marginaal.

De laatste beschikbare gegevens over het energieverbruik in het Brussels Gewest dateren van 2021. De impact van de oorlog in Oekraïne en de daaropvolgende stijging van de energieprijzen kan nog niet worden geanalyseerd.

In 2021 verbruikte het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 18 405 GWh (Gigawattuur). Het verbruik per energiedrager verdeelt zich als volgt: 47 % aardgas, 24 % brandstoffen en andere olieproducten en 26 % elektriciteit. Het saldo (3 %) omvat het energieverbruik uit steenkool, hout, warmtepompen en zonnethermische panelen.

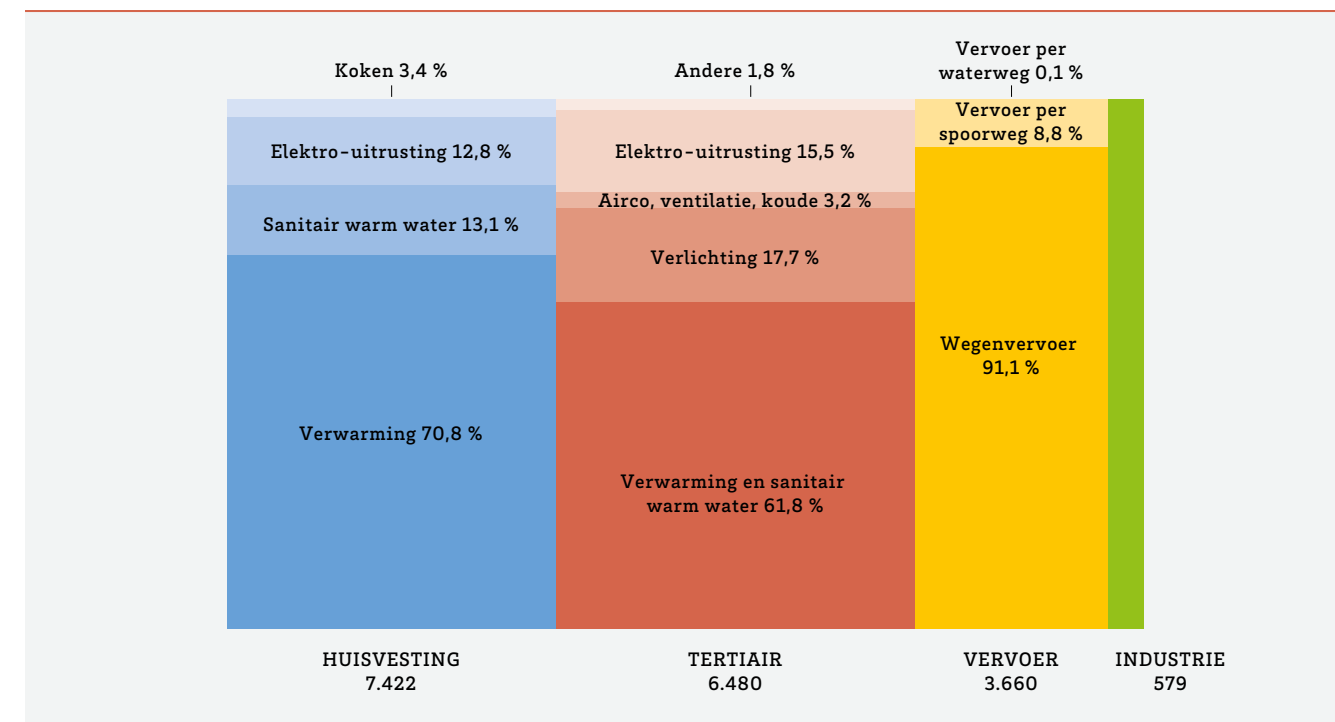
De grootste energieverbruikers in 2021 zijn de residentiële sector, d.w.z. woningen (40 %) de tertiaire sector (35 %) en de transportsector (21 %) (zie grafiek XII.1.1). Op vlak van de evolutie is het totale eindverbruik voor alle sectoren samen in 2021 met 7,4 % gedaald ten opzichte van 1990, referentiejaar voor het Kyoto-protocol (-10,1 % met klimaatnormalisatie). Deze tendens is voornamelijk het gevolg van een structurele afname van het verbruik op het vlak van huisvesting en de industrie. Deze afname wordt wel gedeeltelijk gecompenseerd door het toegenomen verbruik door de tertiaire sector. De transportsector is relatief stabiel in de periode 1990-2021, maar in 2020 wordt een aanzienlijke daling vastgesteld tijdens de gezondheidscrisis (zie deel XII.3). Deze daling wordt gedeeltelijk opgevangen in 2021, zonder echter terug te keren naar het niveau van 2019 en de voorgaande jaren.

De evolutie van het verbruik is het resultaat van fundamentele tendensen, zoals

- › de evolutie van de bevolking, haar levensstandaard en haar verbruiksgewoonten;
- › de evolutie van het woningbestand;
- › de evolutie van de economische activiteit (productie, kantorenpark...) en de eraan verbonden tewerkstelling;
- › de evolutie van de belangrijkheid en de kwaliteit van de uitrusting van de huishoudens en de bedrijven (wagenpark, elektrische en elektronische toestellen...).

Ze is ook het resultaat van conjunctuurevoluties, met name diegene die verband houden met de prijs op de energiemarkten en de weersomstandigheden (zie sectie XII.3). In 2021 zijn de gasprijzen sterk gestegen, vooral de laatste drie maanden. Het is echter moeilijk om de impact van deze stijging te analyseren op basis van de gegevens van de energiebalans.

GRAFIEK XII.1.1: Verdeling van het totale energieverbruik in het Brussels Gewest per sector en gebruikstype in GWh in 2021 (off-road, transport door pijpleidingen en niet-energetische gebruik niet inbegrepen, totaal = 18 141 GWh)

Bron: Leefmilieu Brussel, volgens de Energiebalans van het BHG 2021

Noot: De oppervlakte die toegewezen is aan elke sector/ gebruik staat in verhouding tot hun aandeel in het totale energieverbruik.

XII.2 ENERGIE-INTENSITEIT

In 2021 bedroeg de energie-intensiteit van de **residentiële sector**, met klimaatnormalisatie (zie definities en aan het einde van de sectie), in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 12 836 kWh (kilowattuur) per huishouden. **Sinds 1999 werd een vermindering van deze intensiteit met 41 % waargenomen**, wat toe te schrijven is aan een aanzienlijke vermindering van het brandstofverbruik per huishouden (vanwege een afname van de energiebehoeften voor de verwarming van de woningen).

Wat het elektriciteitsverbruik per huishouden betreft, wordt een stijging waargenomen tot in 2005, gevolgd door een daling tot in 2016 en een lichte stijging tot in 2019. In 2020 en 2021 is de trend weer dalend (zie de overeenkomstige indicatoren van de verslagen "Het leefmilieu, een stand van zaken", waarnaar in de bronnen wordt verwezen, voor meer details).

De energie-intensiteit van de **tertiaire sector**, met klimaatnormalisatie, was 9 210 kWh per betrekking in de dienstensector in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in 2021. Op vlak van de evolutie in de tijd was **deze energie-intensiteit (per betrekking) relatief stabiel tot in 2006, maar sindsdien vertoont het een neerwaartse tendens**. Het brandstofverbruik per betrekking daalt gestaag sinds 1998. Het elektriciteitsverbruik per betrekking is gestegen tot 2006 en is sindsdien gedaald.

In 2020 bedroeg de energie-intensiteit door de **industriële sector** in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld 175 629 kWh per miljoen euro toegevoegde waarde in volume. **De energie-intensiteit van de industriële sector vertoont een stijgende trend van 4,3 % tussen 2010 en 2020**. Deze zeer lichte stijging is te wijten aan verschillende factoren:

- › enerzijds een toename van het verbruik van de industrie tussen 2011 en 2018, gevolgd door een lichte daling in 2019 en een meer uitgesproken daling in 2020 ("covid-jaar"),
- › en anderzijds een daling van de toegevoegde waarde van de industrie sinds 2015, (behalve in 2018 en 2019, waar deze licht steeg).

XII.3 IMPACT VAN DE GEZONDHEIDSCRISIS

In 2020 bereikte het totale eindverbruik van energie het laagste niveau sinds 1990. Die daling was vooral toe te schrijven aan de gezondheidscrisis, maar ook aan de zachte wintertemperaturen. In 2021 is het totale eindverbruik gestegen, maar de impact van de gezondheidscrisis blijft nog merkbaar. Deze stijgingen zijn te wijten aan de combinatie van een koudere winter dan in 2020 en een licht herstel van de economische activiteiten in een context die nog steeds wordt beïnvloed door de COVID-19-epidemie.

Het verbruik in de industrie- en transportsector is met respectievelijk 7 % en 5 % gestegen tussen 2020 en 2021, terwijl dat in de residentiële en tertiaire sector met respectievelijk 5 % en 3 % steeg. Het effect van de weersomstandigheden is zichtbaar in de laatste twee sectoren: als we het verbruik van de residentiële en tertiaire sector corrigeren in relatie tot het weer, dan zien we een lichte daling ten opzichte van 2020 (-4 % en -6 %).

Het verbruik in 2022 zal waarschijnlijk worden beïnvloed door de gevolgen van de oorlog in Oekraïne en de energiecrisis.

Definities en methodologische opmerkingen:

Energie-intensiteit

De energie-intensiteit komt overeen met de verhouding tussen de hoeveelheid verbruikte energie door een sector en een variabele die representatief is voor de grootte van deze sector. In dit rapport worden de energie-intensiteiten als volgt berekend:

- › Energie-intensiteit van de residentiële sector = totaal energieverbruik van de residentiële sector gedeeld door het aantal huishoudens in het BHG;
- › Energie-intensiteit van de tertiaire sector = totaal energieverbruik van de tertiaire sector gedeeld door het aantal banen in het BHG;
- › Energie-intensiteit van de industrie = totaal energieverbruik van de industriële sector gedeeld door de toegevoegde waarde in volume geproduceerd in het BHG.

Bijgevolg stemt een hogere energie-intensiteit overeen met een hoger energieverbruik per eenheid van de beoogde variabele.

De klimaatnormalisatie

Wat de verwarming betreft, hangt het energieverbruik af van de weersomstandigheden: in een strenge winter wordt meer energie verbruikt voor warmteproductie dan tijdens een zachte winter.

Om de langetermijntrends te bepalen, dienen de gegevens dan ook gecorrigeerd te worden om met die weersverschillen rekening te houden. Dit werd gedaan voor de residentiële sector (woningen) en tertiaire sector (kantoren) maar niet voor de industrie en het transport, twee sectoren die veel minder afhankelijk zijn van klimaatschommelingen.

HOOFDSTUK XIII

UITSTOOT IN DE LUCHT

In het kort:

De algemene trend van de luchtmissies (van broeikasgassen, fijne stofdeeltjes, voorlopers van troposferisch ozon en verzurende stoffen) is sinds 1998 neerwaarts gericht.

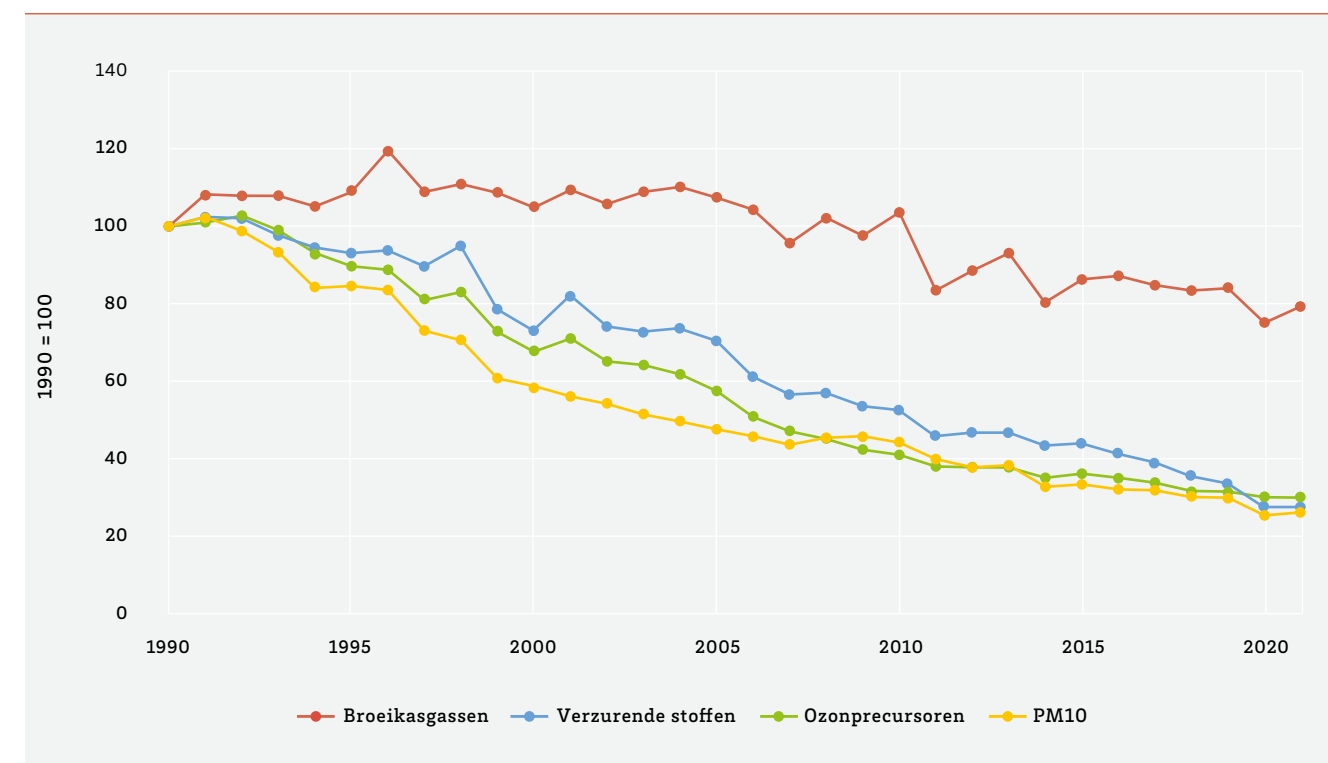
De verwarming van gebouwen en het vervoer zijn de belangrijkste bronnen van deze luchtmissies, hoewel het relatieve belang ervan varieert naar gelang van de onderzochte stoffen.

Het jaar 2020 was uitzonderlijk vanwege de gezondheidscrisis, met de laagste emissies sinds 1990 voor zowel broeikasgassen als luchtverontreinigende stoffen. De emissies zijn in 2021 opnieuw gestegen, maar hebben nog niet het niveau van 2019 bereikt.

Dit deel bespreekt de verschillende uitstootbronnen in de lucht: uitstoot van broeikasgassen en luchtvervuilende stoffen die de luchtkwaliteit in Brussel wijzigen. De evolutie wordt geïllustreerd in grafiek XIII.1.1 en besproken in de volgende paragrafen.

Globaal genomen **merken we de laatste 25 jaar een verbetering op**, maar de huidige situatie kan voor bepaalde vervuilende stoffen nog verbeterd worden.

GRAFIEK XIII.1.1: Relatieve evolutie (1990 = 100) van de uitstoot van broeikasgassen, van fijn stof (primaire PM10), van de voorlopers van ozon en verzurende stoffen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tussen 1990 en 2021

Bron: Leefmilieu Brussel, Departement Planning lucht, energie en klimaat

BIBLIOGRAFIE:

Leefmilieu Brussel (2022), "Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema energie", Leefmilieu Brussel

Leefmilieu Brussel (2023), "Energiebalans van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 2021", Leefmilieu Brussel

XIII.1 BROEIKASGASSEN

De zes broeikasgassen (BKG's) die door het Kyoto-protocol worden geïdentificeerd zijn koolstofdioxide (CO₂), methaan (CH₄), lachgas (N₂O), fluorkoolwaterstoffen (HFK), perfluorkoolwaterstoffen (PFK) en zwavelhexafluoride (SF₆).

De grafieken en analyses met betrekking tot de broeikasgassen in dit verslag houden geen rekening met de fluorgassen, die uitsluitend door de industrie worden uitgestoten.

In 2021 was de verwarming van (residentiële en tertiaire) gebouwen op zich al verantwoordelijk voor 61 % van de rechtstreekse uitstoot van BKG's. Het wegtransport vertegenwoordigt voor ditzelfde jaar 25 % van de uitstoot.

De algemene uitstoottrend van broeikasgassen daalt sinds 2005 ondanks enkele lichte stijgingen (zie grafiek XIII.1.1). Tussen 2004 en 2021 is de uitstoot door gebouwen afgenomen, terwijl

- › het residentiële woningbestand is gegroeid (+5 % volgens de Statbel & FOD Financiën – AA Patrimoniumdocumentatie) en
- › de kantoorvoorraad is nog steeds hoger dan in 2004 ondanks een daling tussen 2013 en 2018, en een stabilisatie tussen 2018 en 2020 (volgens de gegevens van het Overzicht van het kantorenpark).

Een ont koppeling lijkt bijgevolg te zijn gestart. Echter zoals ook de hernieuwde toename van de totale uitstoot aan BKG's in 2010, 2013 en 2016 aantoont, staat deze evolutie ook in verband met die van de weeromstandigheden (slechter in 2010, 2013 en 2016).

XIII.2 FIJN STOF

De fijne stofdeeltjes die in de lucht aanwezig zijn hebben een impact op de gezondheid. Deze impact hangt af van de grootte van de deeltjes (de fijnste stofdeeltjes dringen dieper binnen in de luchtwegen) en van hun scheikundige aard. Ze hebben ook een impact op het milieu (op het klimaat, op de flora of op het vastgoedpatrimonium).

In 2021 werd rond 450 ton primaire PM10-emissies (fijne stofdeeltjes met een diameter kleiner dan 10 µm – micrometer) uitgestoten op het Brussels grondgebied. De sector van het wegtransport is een belangrijke bron voor de lokale emissie van PM10 en zou 31 % van de rechtstreekse emissies vertegenwoordigen (via de uitlaatgassen, waarbij PM10 wordt gevormd door de verbranding van de brandstof van de voertuigen). De verbranding door het energieverbruik in de residentiële en tertiaire sectoren is de andere belangrijke bron (36 % van de rechtstreekse emissies in 2021).

De primaire uitstoot van PM10 is sterk gedaald tussen 1990 en 2006, waarna de afname trager verloopt. Tussen 1990 en 2021 is de uitstoot van PM10 met 73 % gedaald (zie grafiek XIII.1.1).

XIII.3 VOORLOPERS VAN TROPOSFERISCH OZON

Wanneer het in abnormaal hoge hoeveelheden aanwezig is, kan troposferisch ozon ernstige gezondheidsproblemen veroorzaken, de gewassen en de bossen wijzigen of tal van materialen aantasten. Verschillende stoffen (NO_x, VOS (vluchtige organische stoffen), CH₄, en CO) worden beschouwd als de voorlopers van troposferisch ozon. Deze stoffen liggen met andere woorden aan de oorsprong van de vorming van troposferisch ozon als gevolg van een chemische reactie. De hoeveelheid troposferische precursoren die in de lucht wordt uitgestoten, wordt gemeten in ton VOS-equivalent.

In 2021 werd in Brussel ongeveer 9 700 ton VOS-equivalent uitgestoten. Industriële processen en productgebruik (verbranding, verwerking, energieproductie en vluchtige emissies) zijn verantwoordelijk voor 37 % van de emissies, het wegvervoer voor 39 %, en de verwarming van gebouwen (woningen en tertiaire sector) voor 20 %.

Tussen 1990 en 2021 is de uitstoot van ozonprecursoren met 69 % gedaald (grafiek XIII.1.1). De Europese Richtlijn (EU) 2016/2284 (de zogenaamde NEC-richtlijn) legt emissiereducties voor vluchtige organische stoffen (VOS) en stikstofverbindingen (NO_x) op. Die verminderingen worden uitgedrukt als percentage van de totale gegenereerde emissies in het referentiejaar (2005) en worden voor elk land berekend. Volgens een intergouvernementele overeenkomst over de verdeling van de inspanningen zijn de algemene emissieplafonds die voor het Brusselse Gewest moeten worden bereikt respectievelijk

- › 4,6 kt voor VOS en 5,4 kt VOS-equivalent voor NO_x vanaf 2020,
- › 4,0 kt voor VOS en 4,2 kt VOS-equivalent voor NO_x vanaf 2030.

In 2021 heeft het Gewest het gewestelijk plafond niet overschreden wat betreft de NO_x, en slechts licht overschreden wat betreft de VOS (wat geen gevolgen had voor de internationale verbintenissen van België).

XIII.4 VERZURENDE STOFFEN

Het natuurlijk verzuringsfenomeen wordt versterkt door de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen (SO₂, NO_x en NH₃), die het gevolg zijn van menselijke activiteiten (verwarming, wegtransport, verbranding in de industrie...). Deze versterking ligt aan de oorsprong van een accentuering van de verzuring van de bodem en de oppervlaktewateren, van de achteruitgang van de vegetatie en van de aantasting van bepaalde bouwmaterialen van gebouwen.

In 2021 werd rond 88 ton zuurequivalent uitgestoten op het Brussels grondgebied. **Het wegtransport is op zich verantwoordelijk voor 46 % van de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen.** De verwarming van (residentiële en tertiaire) gebouwen vertegenwoordigt datzelfde jaar 40 % van de uitstoot.

Tussen 1990 en 2021 is de uitstoot van verzurende en potentieel verzurende stoffen met 73 % afgenomen (zie grafiek XIII.1.1). Zoals voor de ozonprecursoren legt de NEC-richtlijn aan België doelstellingen voor emissiereducties op. Voor het Brusselse Gewest leidt de intergouvernementelijke overeenkomst tot de volgende plafonds:

- › 63 ton Zeq, en 95 ton Zeq voor respectievelijk SO_x en NO_x vanaf 2020 (geen plafond voor NH₃),
- › 13 ton Zeq, 74 ton Zeq en 6 ton Zeq voor respectievelijk SO_x, NO_x en NH₃ vanaf 2030.

De voor 2021 berekende SO_x-, NO_x- en NH₃-emissies zijn al gelijk aan of lager dan de voor 2030 vastgestelde plafonds.

XIII.5 IMPACT VAN DE GEZONDHEIDSCRISIS

Het jaar 2020 werd gekenmerkt door een aanzienlijke daling van de emissies van het wegvervoer als gevolg van de reisbeperkingen in het kader van de maatregelen voor het beheer van de gezondheids crisis (lockdown, telewerken, enz.). Ook de emissies in de industrie was aanzienlijk gedaald. De daling van de emissies van de huisvestingssector en de tertiaire sector was daarentegen beperkter. In het algemeen heeft dit geleid tot een aanzienlijke verbetering van de luchtkwaliteit.

In 2021 zijn de emissies van broeikasgassen, ozonprecursoren en PM10 licht gestegen ten opzichte van 2020, zonder echter het niveau van 2019 te bereiken. Ze zijn tussen 2020 en 2021 gestegen met respectievelijk 6 %, 1 % en 1 %. De emissies van verzurende stoffen zijn daarentegen blijven dalen. Ze zijn tussen 2020 en 2021 licht gedaald met 4 %, maar tussen 2019 en 2021 met 20 %.

BIBLIOGRAFIE:

Leefmilieu Brussel (2022), "Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema Klimaat", Leefmilieu Brussel

Leefmilieu Brussel (2022), "Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema Lucht", Leefmilieu Brussel

HOOFDSTUK XIV

WATERVERBRUIK

In het kort:

In 2022 bedraagt het totale waterverbruik door klanten bijna 61 miljoen m³. Het wordt voornamelijk opgesplitst tussen huishoudens (73 %) en de tertiaire sector (23 %) (gebaseerd op gegevens van 2021, aangezien de uitsplitsing niet beschikbaar is voor 2022).

Uit de evolutie van de consumptie per sector komen twee fundamentele trends naar voren: enerzijds een stijging van het binnenlandse verbruik weerspiegelt en anderzijds een daling van het verbruik door de tertiaire en secundaire sectoren.

Na jaren van stabiliteit is de dagelijkse consumptie van huishoudens twee jaar op rij gestegen tot 101 liter per inwoner per dag in 2021 (gegevens niet beschikbaar voor 2022).

De totale drinkwaterbevoorrading van het Brussels Gewest bedraagt in 2022 66.2 miljoen m³. Het aan abonnees gefactureerde verbruik bedraagt 60.6 miljoen m³ voor datzelfde jaar (zie grafiek XIV.1.1).

Het verschil tussen de totale bevoorrading en het verbruik door de abonnees stemt overeen met de "niet-geregistreerde volumes". Deze bedragen 5.6 miljoen m³ in 2022 (8,5 % van de bevoorrading). Ze omvatten het waterverbruik door de brandweerdiensten en de gemeentediensten (reiniging van de wegen enz.) alsook de verliezen die te wijten zijn aan lekken op het distributienet. Dankzij een reeks maatregelen om lekkage te beperken, zijn de niet-geregistreerde volumes sinds 2021 gedaald tot minder dan 10 % van de leveringen.

Na een maximum in 2004, is het totale verbruik van de abonnees, voor alle sectoren samen, gedaald tot in 2008 en dit ondanks een gevoelige groei van de bevolking gedurende deze periode (-3,5 % voor het waterverbruik maar +4,9 % voor de bevolking tussen 2004 en 2008).

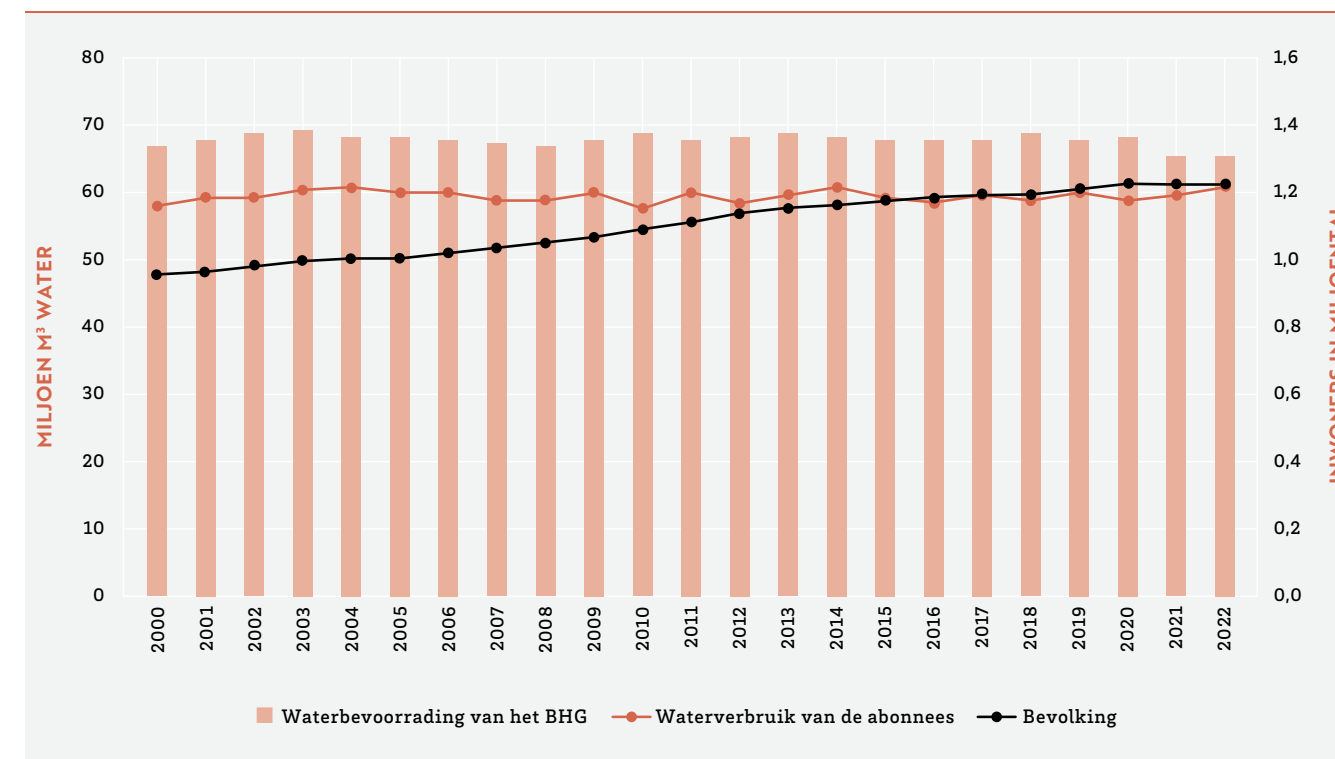
Tussen 2008 en 2015 schommelde het totale verbruik, met een lager verbruik in 2010 en 2012 en een maximum in 2014. Tussen 2015 en 2018 bleef het vervolgens stabiel, alvorens in 2019 te stijgen. Na de daling in 2020 als gevolg van de lockdowns is in 2021 het totale verbruik van abonnees teruggekomen op het niveau van de jaren 2015 tot en met 2018. Het is in 2022 gestegen, waarschijnlijk als gevolg van de bijzonder droge en warme zomer van dat jaar.

De uitsplitsing van het totale verbruik per sector is niet beschikbaar voor 2022, maar kan worden benaderd aan de hand van de gegevens voor 2021. In 2021 was het totale gefactureerde waterverbruik hoofdzakelijk verdeeld tussen huishoudens (73 %) en de tertiaire sector (23 %). In de tertiaire sector waren de belangrijkste verbruikers:

- › de sociale activiteiten voor de menselijke gezondheid en de rusthuizen (4,3 %);
- › de horeca (4,0 %);
- › de detail- en groothandel (2,6 %);
- › de overheidsadministraties (2,4 % indien men de Europese Commissie meetelt);
- › en het onderwijs (2,3 %).

Nadat het gemiddelde dagelijkse verbruik van huishoudens tussen 2012 en 2019 bleef steken op ongeveer 96 liter per dag per hoofd van de bevolking, is het de afgelopen twee jaar sterk gestegen tot 101 liter per dag per hoofd van de bevolking in 2021 (zie Leefmilieu Brussel, 2022).

GRAFIEK XIV.1.1: Bevoorrading van het Brussels Gewest inzake waterdistributie en verbruik van de abonnees (2000-2022)

Bron: VIVAQUA (gegevens water), BISA & FOD Economie – Statistics Belgium (Rijksregister)

BIBLIOGRAFIE:

- Leefmilieu Brussel (2020), "Kwaliteit van het leidingwater, Factsheet", reeks "Water in Brussel", nr.10, Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2023), "Het leefmilieu, een stand van zaken, Thema water", Leefmilieu Brussel

HOOFDSTUK XV

STEDELIJK AFVAL IN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

In het kort:

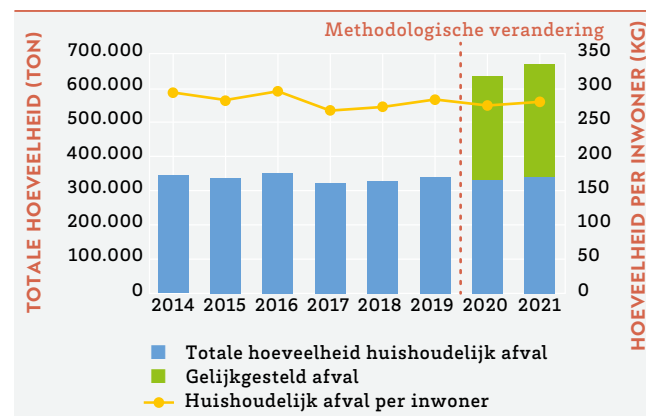
In 2021 registreerde Leefmilieu Brussel 672 283 ton stedelijk afval geproduceerd in het Brussels Gewest, waarvan de helft afkomstig is van huishoudens. Het grootste deel (56 %) van het stedelijk afval is restafval. De belangrijkste soorten afval die selectief worden ingezameld zijn papier en karton, grof huisvuil, bioafval, glas en hout.

35,4 % van het stedelijk afval wordt gerecycled of hergebruikt. Het grootste deel wordt echter nog steeds verbrand met terugwinning van energie, ook al worden de selectief ingezamelde stromen voornamelijk gerecycled of voorbereid voor hergebruik.

Gemiddeld produceerden de Brusselaars in 2021 281 kg huishoudelijk afval per inwoner, een hoeveelheid die de afgelopen jaren relatief stabiel is gebleven. Een analyse van de witte zak toont aan dat bijna 2/3 ervan nog steeds bestaat uit recyclebare materialen (in gewicht), zoals bioafval, PMD, papier en karton...

In 2021 zamelden al deze actoren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 672 283 ton stedelijk afval in, waarvan ongeveer de helft afkomstig is van huishoudens (342 638 ton of 51 %). Dit komt overeen met een gemiddelde van 281 kg huishoudelijk afval per inwoner. De rest (329 645 ton) bestaat uit gelijkgesteld afval, voornamelijk afkomstig van professionals.

GRAFIEK XV.1.1: Productie van stedelijk afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest (2014– 2021)

Bron: rapportering door alle afvalinzamelingsactoren en Statbel (Directoraat-generaal Statistiek – Statistics Belgium).
 Noot: door een methodologische wijziging vanaf het rapportagejaar 2020 in het berekenen van de hoeveelheden stedelijk, huishoudelijk en gelijkgesteld afval, kunnen de gegevens van voor en na deze wijziging niet met elkaar kunnen worden vergeleken.

De totale hoeveelheden ingezameld huishoudelijk afval in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn van 2014 tot 2019 vrij stabiel gebleven (zie grafiek XV.1.1). In dezelfde periode is de hoeveelheid huishoudelijk afval per inwoner echter zeer licht gedaald, aangezien de bevolking is toegenomen. Na 2019 blijven de hoeveelheden huishoudelijk afval (totaal en per inwoner) stabiel.

XV.1 EVOLUTIE VAN HET STEDELIJK AFVAL

In het Brussels Gewest zijn verschillende actoren verantwoordelijk voor de inzameling van huishoudelijk afval (zie definities en methodologische opmerkingen op het einde van het hoofdstuk):

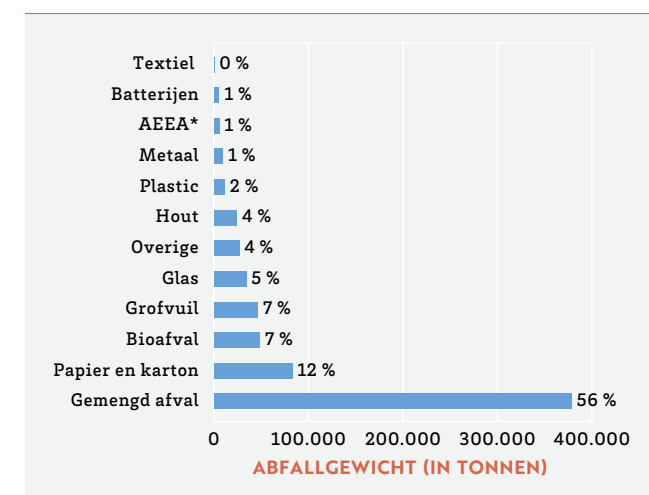
- De openbare operator Net Brussel via de ophalingen aan huis, de gewestelijke en mobiele containerparken, de glasbollen of de inleverpunten voor klein gevaarlijk afval.
- De gemeenten (via de gemeentelijke containerparken, de mobiele containerparken en de ophalingen van grof huisvuil).
- De bedrijven uit de sociale economie (voor afgedankte elektrische en elektronische apparatuur, grof huisvuil, textiel...).
- De organisaties die afval inzamelen en verwerken dat onder de terugnameplicht valt in het kader van de uitgebreide producentenverantwoordelijkheid (Recupel, Bebat, Fost Plus, Valorfrit...).
- De wijkcomposten.
- Privéoperatoren.

De resultaten van de deelnemers aan de "Zero Waste Challenge" (Leefmilieu Brussel, 2021a) tonen aan dat er nog veel ruimte voor verbetering is inzake vermindering van huishoudelijk afval. Door 'zero waste'-praktijken toe te passen zoals hergebruik, reparatie, composteren, bewust consumeren en beter sorteren, slaagden de 154 huishoudens (die samen 366 personen vertegenwoordigen) die in 2021 deelnamen aan het initiatief erin om tot vijf keer minder restafval ('witte zakken') te produceren dan het Brusselse gemiddelde. Gemiddeld bedroeg hun restafval 35 kg/capita/jaar, terwijl het Brusselse gemiddelde voor huishoudelijk restafval ongeveer 281 kg/capita/jaar bedraagt.

XV.2 SAMENSTELLING VAN HET STEDELIJK AFVAL

Meer dan de helft (58 %) van het stedelijk afval bestaat uit gemengd afval (restafval en residu's na het scheiden van PMD-afval) (zie grafiek XV.2.1). De voornaamste stromen die selectief worden ingezameld zijn papier en karton (12 %), grof huisvuil (7 %), bioafval (7 %) en glas (5 %) en hout (4 %). Chemisch afval, straatreinigingsafval, marktafval, geneesmiddelen en verpakkingen met gevaarlijke stoffen vormen 4 % van het stedelijk afval en worden samengevoegd in de categorie "overige". Plastic en metaal vertegenwoordigen respectievelijk 2 % en 1 % van het stedelijk afval. Elektrisch en elektronisch afval en textiel tot slot zijn elk goed voor 1 % van het totaal.

GRAFIEK XV.2.1: Samenstelling van stedelijk afval in Brussel in 2021

Bron: rapportage van alle actoren voor afvalinzameling
 * AEEA: Afgedankte elektrische en elektronische apparatuur

Huishoudelijk restafval kan nog verder dalen

Huishoudelijk restafval bevat ongeveer tweederde recyclebare materialen (in gewicht). Het gaat om plastic, textiel, glas, metaal, papier en karton, maar vooral organisch afval.

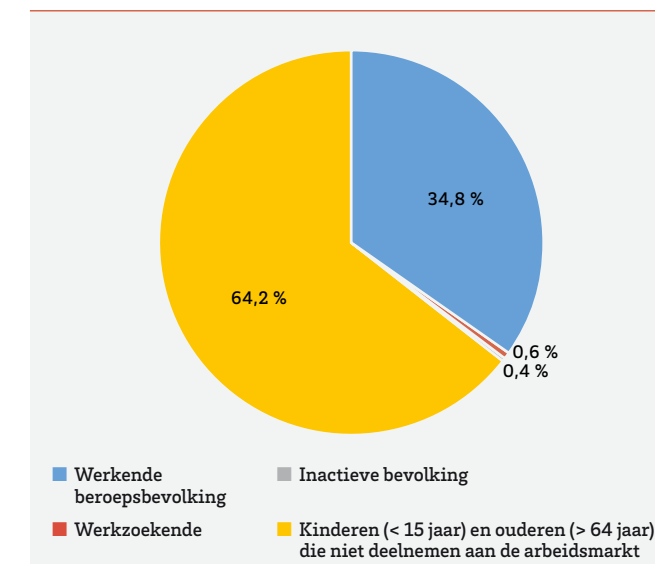
Om de hoeveelheid afval in de witte zak te verminderen, werd in mei 2023 verplichte sortering van bioafval voor huishoudens ingevoerd. Ook composteren wordt extra aangemoedigd, onder andere door middel van 200 nieuwe wijkcomposten verspreid over het Brussels Gewest.

Sinds 2021 mogen er trouwens meer soorten verpakkingen in de blauwe zak, zodat nu bijna alle plastic verpakkingen worden aanvaard. Door het uitbreiden en vereenvoudigen van het gamma aanvaarde PMD-verpakkingen hoopt men het recyclingpercentage van plastic verpakkingen te verhogen. De invoering van een apart selectief inzamelsysteem voor textielafval tegen 2025 zal ook helpen om dit afval om te leiden naar terugwinningskanalen zoals recycling en hergebruik, in plaats van verbranding via het inzamelsysteem voor witte zakken.

XV.3 VERWERKING VAN HET STEDELIJK AFVAL

De Europese doelstellingen inzake voorbereiding voor hergebruik en recycling⁴⁵ houden in dat tegen 2025 55 % van het gewicht van het stedelijk afval in elke lidstaat moet worden voorbereid voor hergebruik en recycling.

GRAFIEK XV.3.1: Verwerking van stedelijk afval geproduceerd in het Brussels Gewest in 2021

Bron: rapportage van alle actoren voor afvalinzameling

⁴⁵ vastgesteld door Richtlijn (EU) 2018/851 (tot wijziging van Richtlijn 2008/98/EC).

In 2021 werd 3818 ton van het stedelijk afval in het Brussels Gewest voorbereid voor hergebruik (0,6 %) en 234 241 ton werd gerecycled (34,8 %), voor een totaal van 238 059 ton. Het hergebruik- en recyclingpercentage voor stedelijk afval bedraagt dus 35,4 %.

Een groot deel (431 924 ton of 64,2 %) van het stedelijk afval in het Brussels Gewest wordt echter nog steeds verbrand met energierecuperatie. Een relatief klein deel (0,4 %) ondergaat andere terugwinningsactiviteiten, wordt verbrand zonder energierecuperatie of wordt gestort (zie grafiek XV.3.1).

Definities en methodologische opmerkingen

Stedelijk afval

Stedelijk afval wordt gedefinieerd in Richtlijn (EU) 2018/851 van het Europees Parlement en de Raad van 30 mei 2018 tot wijziging van Richtlijn 2008/98/EG betreffende afvalstoffen. Het omvat zowel huishoudelijk afval als gelijkgesteld afval (inclusief afval van openbare netheid). Huishoudelijk afval is afval dat afkomstig is van normale activiteiten van huishoudens. *Gelijkgesteld afval* is afval van dezelfde aard en samenstelling als huishoudelijk afval, maar wordt geproduceerd door andere actoren dan huishoudens (kantoren, scholen, besturen, kleine handelszaken, gemeenschappen, horecazaken...)

Bij stedelijk afval hoort niet het afval van industrie, landbouw, bosbouw, visserij, septische tanks, riolerings- en zuiveringsstelsel, inclusief zuiveringslib, afgedankte voertuigen of bouw- en sloopafval.

Schatting van het aandeel huishoudelijk afval

Elk jaar voert Net Brussel een "stortingsanalyse" uit om het respectievelijke aandeel van huishoudelijk afval en soortgelijk afval in haar inzamelingen te schatten.

De analyse bestaat uit het wegen van het afval dat is ingezameld bij 5000 huishoudens die representatief zijn voor de Brusselse bevolking. Het gewogen volume wordt vervolgens geëxtrapoleerd naar het hele Gewest om de afvalproductie van de huishoudens te schatten. Het verschil tussen deze hoeveelheid en de totale door de ingezamelde hoeveelheid is toe te schrijven aan soortgelijk afval.

Deze stortingsanalyse is in 2020 en 2021 niet uitgevoerd vanwege de COVID-19-crisis. De ramingen voor deze jaren zijn daarom gebaseerd op de percentages voor 2019.

Grof huisvuil

Dit is afval dat niet bij specifieke inzamelingsstromen kan worden ondergebracht: tapijten, oude matrassen, behangpapier, meubilair... Het begrip grof huisvuil verandert met-tertijd naarmate de specifieke inzamelingen steeds gediversifieerder worden.

BIBLIOGRAFIE:

- Leefmilieu Brussel (2021a), "Zero Waste Challenge. Resultaten – editie 2021", Leefmilieu Brussel
- Leefmilieu Brussel (2023), "Het milieu: stand van zaken, Thema Afval", Leefmilieu Brussel
- Net Brussel (2019), "Analyse van de samenstelling van het huishoudelijke restafval", Net Brussel

